

KINNITATUD
direktori 24.01.2018
käskkirjaga nr 12

AINEKAVAD

Ainevaldkond SOTSIAALAINED

I kooliaste

Aine: inimeseõpetus

Üldpädevuste kujundamine

Kultuuri- ja väärtuspädevuse kujundamist toetab inimeseõpetus erinevate rõhuasetuste kaudu. Inimeseõpetus toetab väärtussüsteemide mõistmist, mõtete, sõnade ja tunnetega kooskõlas elamist, oma valikute põhjendamist ning enda heaolu kõrval teiste arvestamist. Samuti kujundab oskust seista vastu kesksete normide rikkumisele.

Koolis kujundatakse kultuuri- ja väärtuspädevust väärtuskasvatusalaste teemade käsitlemisega õppeaasta jooksul. Põhjalikumalt tegeletakse väärtustega väärtuste nädalal.

Enesemääratluspädevust – suutlikkust mõista ja hinnata iseennast; hinnata oma nõrku ja tugevaid külgi ning arendada positiivset suhtumist endasse ja teistesse; järgida tervislikke eluviise; lahendada tõhusalt ja turvaliselt iseendaga, oma vaimse, füüsilise, emotsionaalse ning sotsiaalse tervisega seonduvaid ja inimsuhetes tekkivaid probleeme – toetab peamiselt inimeseõpetus. Inimeseõpetus toetab rahvusliku, kultuurilise ja riikliku enesemääratluse kujundamist.

Koolis kujundatakse enesemääratluspädevust rahvakalendri tähtpäevade tähistamisega õppeaasta jooksul, ametite päevaga ja liiklus-, ajaloo- ja kodanikunädalaga.

Sotsiaalne- ja kodanikupädevus - suutlikkus ennast teostada; toimida aktiivse, teadliku, abivalmi ja vastutustundliku kodanikuna austada erinevaid reegleid ja ühiskondlikku mitmekesisust, teha koostööd teiste inimestega erinevates situatsioonides.

Õpipädevust toetatakse oskuste kujundamise kaudu. Inimeseõpetus kujundab suutlikkust organiseerida õpikeskkonda ning hankida õppimiseks vajaminevaid vahendeid ja teavet, samuti oma õppimise planeerimist ning õpitu kasutamist erinevates kontekstides ja probleeme lahendades. Õppetegevuse ja tagasiside kaudu omandavad õppijad eneseanalüüsi oskuse ning suudavad selle järgi kavandada oma edasiõppimist.

Suhtluspädevuse kujundamisel on oluline roll inimeseõpetusel, sest aine taotleb suutlikkust ennast selgelt ja asjakohaselt väljendada erinevates suhtlusolukordades; lugeda ning mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; kirjutada eri liiki tekste, kasutades kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust ning väljendusrikast keelt.

Koolis kujundatakse suhtluspädevust lisaks õppetööle suhtlusringis.

Matemaatika, loodus ja tehnoloogiapädevus – suutlikkust kasutada erinevaid ülesandeid lahendades matemaatikale omast keelt, sümboleid ning meetodeid kõigis elu- ja tegevusvaldkondades, end ümbritsevat keskkonda.

Koolis kujundatakse matemaatikapädevust orienteerumismänguga.

Ettevõtlikkuspädevuse kujundaja on inimeseõpetus. Õpitakse nägema probleeme ja neis peituvaid võimalusi, püstitama eesmärged, genereerima ideid ning neid teostama; õpitakse initsiatiivikut ja vastutust, tegema eesmärkide saavutamiseks koostööd; õpitakse tegevust lõpule viima, reageerima paindlikult muutustele, võtma arukaid riske ning tulema toime ebakindlusega; õpitakse ideede teostamiseks valida sobivaid ja loovaid meetodeid, mis toetuvad olukorra, enda suutlikkuse ja ressursside adekvaatsele analüüsile ja tegevuse tagajärgede prognoosile ning on kooskõlas eesmärkidega.

Digipädevust arendatakse aineüleselt, õppides sealhulgas ka netiketi ja selle olulisust. Leida digivahendite abil infot ning hinnata selle asjakohasust ja usaldusväärsust.

Lõimumine teiste valdkondadega

Lõimingu põhimõtted on lahti sõnastatud õppekava üldosa punktides 2.26.-2.28

Inimeseõpetus lõimib õppesisu kõigis kooliastmes, toetades õpilase toimetulekut eakaaslaste hulgas, peres, kogukonnas ja ühiskonnas ning aitab õpilasel kujuneda sotsiaalselt küpseks ja teovõimeliseks isiksuseks. Inimeseõpetuse üldeesmärk on aidata kaasa õpilase sotsiaalses elus vajalike toimetulekuoskuste arengule, mille elluviimiseks kujundatakse õpilases terviklikku isiksust, sotsiaalset kompetentsust, terviseteadlikkust ja üldnimlikke väärtusi, nagu ausus, hoolivus, vastutustunne ning õiglus.

Emakeelepädevus – suutlikkus väljendada ennast selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult; lugeda ja mõista erinevaid tekste; kasutada kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili ning ainealast sõnavara ja väljendusrikast keelt ning järgida õigekeelsusnõudeid. Lisaks tähtsustuvad teksti kriitilise analüüsi oskus, meediakirjaoskus, info hankimine ja selle kriitiline hindamine, tööde vormistamine ning autoriõiguse kaitse.

Võõrkeeltepädevus – teadmised erinevatest kultuuridest ja traditsioonidest, oma ja teiste kultuuride erinevuste mõistmine ning lugupidamine teiste keelte ja kultuuride vastu mitmekultuurilises ühiskonnas; võõrkeeleoskus.

Matemaatikapädevus – ajaarvamine; ressursside planeerimine (aeg, raha); matemaatiline kirjaoskus, arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid); oskus probleeme püstitada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada, lahendusideid analüüsida ning tulemuse tõesust kontrollida; oskus loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada ning väärtustada matemaatilist käsitlust, mõista selle sotsiaalset, kultuurilist ja personaalset tähendust.

Loodusteaduslik pädevus – looduskeskkonna ja geograafilise asendi mõju inimühiskonna arengule, inimese areng ja rahvastikuprotsessid; majanduse ressursid; ühiskonna jätkusuutlikkus, säästlik tarbimine, üleilmastumine, globaalprobleemide, sh keskkonnaprobleemide märkamise ja mõistmine ning jätkusuutliku ja vastutustundliku eluviisi väärtustamine.

Tehnoloogiline pädevus – ametid ja elukutsed erinevates ühiskondades, tehnika ja tootmise arengu seos muutustega ühiskonnas; tööturg, kutsesuunitlus ja karjääri planeerimine; oskus hinnata tehnoloogia rakendamisega kaasnevaid võimalusi ja ohte; rakendada nüüdisaegseid tehnoloogiaid tõhusalt ning eetilisel oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonna kujundamisel; kasutada tehnilisi vahendeid eesmärgipäraselt ja säästlikult, järgides ohutuse ning intellektuaalomandi kaitse nõudeid.

Kunstipädevus – Eesti, Euroopa ja maailma erinevate rahvaste kultuuriteemade käsitlemine, iluhinnangute muutumine ajas; esteetiline areng ja eneseteostus, rahvakultuur ning loominguline eneseväljendusoskus.

Tervise- ja kehakultuuripädevus – suutlikkus mõista ja väärtustada kehalise aktiivsuse tähtsust tervisliku eluviisi osana eri ajastuil; arendada sallivat suhtumist kaaslastesse ning koostööpõhimõtteid tervislikku eluviisi järgides.

Õpitulemused I kooliastme lõpuks

3. klassi lõpetaja:

- 1) väärtustab ennast ja teisi ning teab, et inimesed, nende arvamused, hinnangud ja väärtused on erinevad;
- 2) oskab suhelda ja käituda teisi arvestades ja tehes koostööd, ning sõnastab oma tundeid ja teab, et nende väljendamiseks on erinevaid viise;
- 3) väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet;
- 4) teab põhilisi käitumisreegleid, arvestab neid ning kirjeldab, mis on õiglane ja ebaõiglane käitumine;
- 5) kirjeldab ohtlikke kohti ning olukordi kooliteel ja koduümbruses;
- 6) oskab tänaval käituda ning valib ohutu tee sihtpunkti jõudmiseks;
- 7) tunneb ja järgib jalgrattaga liigeldes jalgratturite liikluseeskirju;
- 8) väärtustab sõprust ja toetavaid peresuhteid armastuse ning vastastikuse toetuse allikana;
- 9) teab, milline on tervislik eluviis ning kuidas hoida füüsilist ja vaimset tervist, ning väärtustab neid;
- 10) mõistab oma õigust keelduda ennast kahjustavast tegevusest ning teab, kuidas ohuolukorras abi kutsuda;
- 11) kirjeldab, mis on lapse õigused ja kohustused, mõistab vastutust oma tegude eest ning planeerib oma aega ja igapäevaseid tegevusi;
- 12) teab, mis on perekond, kodu, kodukoht ja kodumaa, ning väärtustab neid;
- 13) teab Eesti riigi sümboleid ja lähemaid naaberriike.

INIMESEÕPETUS

1. klass

Tundide arv nädalas: 1

Õppe-kasvatustöö eesmärgid

1. klassi õpilane õpib

- ennast teadvustama, leidma erinevusi ja sarnasusi teiste lastega;
- tundma lihtsamaid viise oma keha eest hoolitsemiseks ja tervise hoidmiseks;
- väärtustama perekonda, kodu, kodukohta, kodumaad;
- tundma Eesti Vabariigi tuntumaid sümboleid;
- suhtlema, viisakalt käituma, kaaslastega arvestama;
- märkama liiklusohutlikke olukordi kooliteel;
- tundma olulisemaid liiklusmärke;
- märkama ja hindama ohuolukordi tänaval liigeldes;
- väärtustama tööd.

Õppesisu-ja tegevused

KOOLI ALGUS. Minu kool. Minu kooli ümbrus ja koolitee. Minu klass. Mina kui õpilane.

MINU PERE. Minu perepuu. Pereliikmete tööd. Austus vanemate inimeste vastu.

JÕULUAEG. Advendiaeg. Jõulukombed. Abivalmidus.

AASTARING. Aastaajad. Aastaajalised tööd ja tegemised. Minu päev. Töökus.

MINU SÕBRAD. Minu sõbrad. Südamlikkus.

MINU KODUKOHT. Tartu linn. Eesti Vabariigi sünnipäev. Minu emakeel.

LIIKLUS. TERVIS JA TURVALISUS. Ole ettevaatlik! Terve ja haige laps. Tervislik toit.

Pesemine. Koolitee ja ohtlikud paigad. Liiklusmärgid!

LOODUSHOID. Käitumine looduses. Keskkonnahoid. Taaskasutus.

Õpitulemused

Õpitulemused	Algtase / teadmine	Kesktaase / rakendamine	Kõrgtase / arutlemine
Teab, kuidas käituda tänaval ja koolis; mõistab liiklus- ja käitumisreeglite vajalikkust; ületab tänava ohutult.	Teab põhireegleid, kuidas käituda tänaval ja koolis. Oskab nimetada liiklusohetlike olukordi kooliteel.	Teab, kuidas käituda tänaval ja koolis; mõistab liiklus- ja käitumisreeglite vajalikkust; ületab tänava ohutult.	Teab, kuidas käituda tänaval ja koolis; nimetab, miks on liiklus- ja käitumisreeglid vajalikud; ületab tänava ohutult. Väärtustab ohutust ja iseenda turvalisust.
Oskab nimetada kodu ja kooli sarnasusi ja erinevusi; tegevusi kodus ja koolis.	Oskab nimetada tegevusi kodus ja koolis.	Oskab nimetada kodu ja kooli sarnasusi ja erinevusi; tegevusi kodus ja koolis.	Oskab nimetada ja põhjendada kodu ja kooli sarnasusi ja erinevusi; tegevusi kodus ja koolis.
Oskab nimetada oma pereliikmeid; jutustada oma vanemate tööst ja oma kohustustest peres.	Oskab nimetada oma pereliikmeid; jutustada oma vanemate tööst ja oma kohustustest peres suunavate küsimuste abiga.	Oskab nimetada oma pereliikmeid; jutustada oma vanemate tööst ja oma kohustustest peres.	Oskab nimetada oma pereliikmeid; jutustada oma vanemate teiste täiskasvanud pereliikmete tööst ja oma ning teiste pereliikmete kohustustest peres.
Oskab nimetada jõulukombeid; oskab käituda kirikus.	Oskab nimetada paar levinumat jõulukommet; teab, kuidas käituda kirikus.	Oskab nimetada jõulukombeid; oskab käituda kirikus.	Oskab nimetada jõulukombeid Eestis ja mujal; käitub kirikus kombekohaselt.
Teab aastaaegasid ja nendega seotud töösid.	Teab aastaaegasid.	Teab aastaaegasid ja nendega seotud töösid.	Teab ja võrdleb aastaaegasid ja kirjeldab nendega seotud töösid.
Oskab kirjeldada oma	Oskab abiga kirjeldada	Oskab kirjeldada oma	Oskab kirjeldada oma päeva kasutades

päeva.	oma päeva.	päeva.	erinevaid ajamõisteid.
Kirjeldab oma sõbra, jutustab temast teistele.	Kirjeldab oma sõbra välimust suunavate küsimustega.	Kirjeldab oma sõbra, jutustab temast teistele.	Kirjeldab oma sõbra välimust ja iseloomu, jutustab temast teistele süsteemipäraselt.
Teab, mis linnas ta elab ja mis on tema aadress.	Oskab nimetada oma kodulinna.	Teab, mis linnas ta elab ja mis on tema aadress.	Oskab nimetada oma kodulinna; teab ja nimetab selle peamisi vaatamisväärsusi.
Tunneb ära Eesti Vabariigi sümboolika; teab, millal on Eesti Vabariigi sünnipäev.	Tunneb ära EV lipu; teab, et EV sünnipäev on veebruaris.	Tunneb ära Eesti Vabariigi sümboolika; teab, millal on Eesti Vabariigi sünnipäev.	Tunneb ära EV lipu, vapi ja hümnid; teab täpselt, millal on EV sünnipäev.
Oskab nimetada ohtusid kodus ja tänaval.	Oskab nimetada enamlevinud ohtusid kodus ja tänaval. Oskab kirjeldada ohtusid oma kooliteel, põhjendada ning selgitada ohtude vältimist kooliteel.	Oskab nimetada ohtusid kodus ja tänaval ning vältida ohtlikesse olukordadesse sattumist.	Oskab nimetada ja kirjeldada ohtusid kodus ja tänaval. Oskab kasutada ohutust tagavaid kaitsevahendeid.
Mõistab liikumise, puhtuse, toitumise ja tervise seoseid.	Mõistab, kuidas olla terve ja puhas.	Mõistab liikumise, puhtuse, toitumise ja tervise seoseid.	Mõistab, et terve ja puhas laps on hea olla.; oskab tuua näiteid tervise ja puhtuse seostest.
Teab, et loodust ja keskkonda on vaja hoida; on säästlik tarbija.	Teab, et loodust ja keskkonda on vaja hoida ja säästa.	Teab, et loodust ja keskkonda on vaja hoida; on säästlik tarbija.	Teab, et loodust ja keskkonda on vaja hoida; oskab sorteerida ja taaskasutada jäätmeid.

INIMESEÕPETUS

Klass: 2. klass

Tundide arv nädalas: 1

Õppe-kasvatustöö eesmärgid

2. klassi õpilane õpib

- väärtustama ennast ja teisi;
- väärtustama hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet;
- suhtlema ja käituma teisi arvestades ja tegema koostööd;

- sõnastama oma tundeid ja leidma viise nende väljendamiseks;
- tundma lihtsamaid viise oma keha eest hoolitsemiseks ja tervise hoidmiseks;
- väärtustama perekonda, kodu, kodukohta, kodumaad, sõprust;
- tundma Eesti Vabariigi tuntumaid sümboleid;
- suhtlema, viisakalt käituma;
- aru saama turvalisuse ja riskikäitumise ennetamise tähtsusest;
- väärtustama tööd.

Õppesisu-ja tegevused

MINA. Mina. Minu erinevused ja sarnasused teiste inimestega. Iga inimese väärtus. Viisakas käitumine.

MINA JA TERVIS. Tervis. Terve ja haige inimene. Ravimid. Tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus ning liikumine ja sport. Abi saamise võimalused. Esmaabi.

MINA JA MINU PERE. Kodu. Koduarmastus. Kodu traditsioonid. Perekond. Erinevad pered. Vanavanemad ja teised sugulased. Pereliikmete tegevus ja rollid. Kodused tööd. Abivalmidus, kohuse- ja vastutustunne. Vanemate ja teiste inimeste töö. Koduümbrus. Naabrid ja naabruskond. Võõras ümbrus ja võõraga kaasaminek. Ohud kodus ja koduümbruses. Liiklusreegleid, mis tagavad turvalisuse.

MINA: AEG JA ASJAD. Aeg. Aja planeerimine. Oma tegevuse kavandamine. Täpsus, lubadused, vastutus. Minu oma, tema oma, meie oma. Asja väärtus ja hind. Asjade väärtus teiste väärtuste seas.

MINA JA KODUMAA. Eesti – minu kodumaa. Kodukoht: küla, vald, linn, maakond. Eesti Vabariigi riiklikud, rahvuslikud ja kodukoha sümboolid.

Rahvakalendri tähtpäevad-

Õpitulemused

Õpitulemus	Algtase / teadmine	Keskase / rakendamine	Kõrgtase / arutlemine
Oskab kirjeldada oma välimust, huvisid ja tegevusi.	Oskab lühidalt kirjeldada oma välimust ja huvisid.	Oskab kirjeldada oma välimust, huvisid ja tegevusi.	Oskab põhjalikult kirjeldada oma välimust, huvisid ja meeldivaid tegevusi.
Oskab võrrelda end teistega.	Oskab nimetada mõnda sarnasust ja erinevust võrreldes teistega.	Oskab võrrelda end teistega.	Oskab võrrelda end teistega ja põhjendada erinevusi ja sarnasusi.
Teab, et mina ise ja mind ümbritsevad inimesed on tähtsad, peret, kodu ja kodumaad peab hoidma.	Teab, et ennast ja ümbritsevaid inimesi peab hoidma.	Teab, et mina ise ja mind ümbritsevad inimesed on tähtsad, peret, kodu ja kodumaad peab hoidma.	Teab, et iseennast, ümbritsevaid inimesi, peret, kodu ja kodumaad peab hoidma, põhjendab selle olulisust.
Kirjeldab, kuidas hoolitseda oma tervise eest; teab, et ravimid on	Kirjeldab, kuidas hoolitseda oma tervise eest; teab, et ravimid	Kirjeldab, kuidas hoolitseda oma tervise eest; teab, et ravimid	Kirjeldab üksikasjalikult, kuidas hoolitseda oma tervise

ohtlikud.	võivad olla ohtlikud.	on ohtlikud.	eest; teab ravimeid, mis võivad olla ohtlikud.
Teab, et liikumine, puhkus ja tervislik toitumine on tähtsad seoses tervisliku eluviisiga.	Teab, et liikumine, puhkus ja tervislik toitumine on vajalikud.	Teab, et liikumine, puhkus ja tervislik toitumine on tähtsad seoses tervisliku eluviisiga.	Teab ja kirjeldab tervisliku eluviisi aluseid.
Demonstreerib õpitu olukorras esmaabi võtteid; oskab kutsuda abi.	Demonstreerib õpetaja juhendamisel lihtsamaid esmaabi võtteid; oskab kutsuda abi. Teab hädaabi numbrit (112).	Demonstreerib õpitu olukorras lihtsamaid esmaabi võtteid; oskab kutsuda abi. Oskab ohutult evakueeruda koolihoonest.	Demonstreerib ja teab, kuidas kasutada erinevaid esmaabi võtteid; oskab kutsuda abi. Oskab ohutult evakueeruda koolihoonest.
Kirjeldab, mille poolest erinevad ja sarnanevad perekonnad.	Teab, et on olemas erinevad perekonnad.	Kirjeldab, mille poolest erinevad ja sarnanevad perekonnad.	Kirjeldab erinevate tunnuste põhjal perekondade mitmekesisust.
Selgitab lähemaid sugulussuhteid. Väärtustab peresuhteid.	Selgitab oma kõige lähemaid sugulussidemeid abiga.	Selgitab lähemaid sugulussuhteid. Väärtustab peresuhteid	Selgitab erinevaid sugulussuhteid. Väärtustab peresuhteid
Kirjeldab pereliikmete erinevaid rolle kodus, teab inimeste erinevaid töid ja töökohti ja võimalusi, kuidas abistada pereliikmeid.	Kirjeldab õpetaja küsimuste toel pereliikmete töid kodus ja töökohti; teab oma kohustusi kodus.	Kirjeldab pereliikmete erinevaid töid kodus, teab inimeste erinevaid töid ja töökohti ja võimalusi, kuidas abistada pereliikmeid.	Kirjeldab pereliikmete erinevaid rolle kodus; teab inimeste erinevaid töid ja töökohti ning võimalusi, kuidas aidata pereliikmeid.
Jutustab oma pere traditsioonidest.	Jutustab õpetaja abiga oma pere traditsioonidest.	Jutustab oma pere traditsioonidest.	Jutustab oma pere erinevatest traditsioonidest.
Oskab tänaval käituda ning ületada sõiduteed ohutult; kirjeldab ohtlike kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning valib ohutu koolitee.	Teab ohtlike kohti kooli ja kodu ümbruses ja liikleb ohutult. Oskab kirjeldada ohtusid oma kooliteel, põhjendada ning selgitada ohtude vältimist kooliteel.	Oskab tänaval käituda ning ületada sõiduteed ohutult; kirjeldab ohtlike kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning valib ohutu koolitee. Oskab eristada valet/ohtlikku liikluskäitumist õigest/ohutust käitumisest.	Oskab liigelda ohutult, märkab ja kirjeldab ohtlike olukordi liikluses. Tunneb eakohaseid liikluseeskirju ja täidab neid igapäevaselt liigeldes.

Eristab, mis on aja kulg ja seis.	Teab, mis on olevik, minevik ja tulevik.	Eristab, mis on aja kulg ja seis.	Eristab, mis on aja kulg ja seis, oskab luua seoseid.
Planeerib oma päevakava ja kirjeldab, kuidas sisustada vaba aega.	Oskab õpetaja abiga kirjeldada oma päeva; teab, kuidas sisustada vaba aega.	Planeerib oma päevakava ja kirjeldab, kuidas sisustada vaba aega.	Oskab kirjeldada ja planeerida oma päeva ja vaba aja sisustamist.
Oskab eristada oma ja võõrast asja ning mõistab, et võõrast asja ei tohi loata võtta.	Teab, mis on oma asjad; teab, et võõrast asja loata ei võeta.	Oskab eristada oma ja võõrast asja ning mõistab, et võõrast asja ei tohi loata võtta.	Eristab enda ja võõrast asja; põhjendab, miks võõrast asja loata ei võeta.
Oskab nimetada Eesti Vabariigi pealinna, sünnipäeva ja presidenti; leiab Euroopa kaardilt Eesti.	Oskab nimetada Eesti Vabariigi pealinna, sünnipäeva ja presidenti; leiab abiga Euroopa kaardilt Eesti.	Oskab nimetada Eesti Vabariigi pealinna, sünnipäeva ja presidenti; leiab Euroopa kaardilt Eesti.	Oskab nimetada Eesti Vabariigi pealinna ja teisi suuremaid linnu, EV sünnipäeva, presidenti ja paari ministrit; leiab Euroopa kaardilt Eesti.
Tunneb ära kodukoha sümboolika; nimetab oma kodukoha tuntud inimesi ja paiku.	Tunneb oma kodukoha lippu, mõnda vaatamisväärsust ja tuntud inimest.	Tunneb ära kodukoha sümboolika; nimetab oma kodukoha tuntud inimesi ja paiku.	Tunneb kodukoha sümboolikat, nimetab tuntud inimesi ja kirjeldab vaatamisväärsusi.
Kirjeldab mardi- ja kadripäeva, jõulude ning lihavõttepühade rahvakombeid.	Kirjeldab õpetaja abiga mardi- ja kadripäeva, jõulude ja lihavõttepühade kombeid.	Kirjeldab mardi- ja kadripäeva, jõulude ning lihavõttepühade rahvakombeid.	Kirjeldab mardi- ja kadripäeva, jõulude ja lihavõttepühade kombeid Eestis ja oma peres.

INIMESEÕPETUS

Klass: 3. klass

Tundide arv nädalas: 1

Õppe-kasvatustöö eesmärgid

3. klassi õpilane õpib

- väärtustama ennast ja teisi ning teab, et inimesed, nende arvamused, hinnangud ja väärtused on erinevad;
- väärtustama hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet;
- väärtustama sõprust ja toetavaid peresuhteid armastuse ning vastastikuse toetuse allikana;
- väärtustama perekonda, kodu, kodukohta ja kodumaad;
- suhtlema ja käituma teisi arvestades ja tegema koostööd; sõnastama oma tundeid ja teab, et nende väljendamiseks on erinevaid viise;
- tundma lihtsamaid viise oma keha eest hoolitsemiseks ja tervise hoidmiseks;
- planeerima oma aega ja igapäevaseid tegevusi;
- mõistma oma õigust keelduda enastkahjustavast tegevusest ning teab, kuidas ohuolukorras abi kutsuda;

- viisakalt käituma; arvestama põhilisi käitumisreegleid ning kirjeldama, mis on õiglane ja ebaõiglane käitumine;
- tundma liiklusreegleid, mis tagavad tema turvalisuse, ning kirjeldab, kuidas käituda liikluses turvaliselt;
- sõitma jalgrattaga liikluslinnakus ja lühema jalgrattaga vigurelemete, tuginedes liikluseadustele.
- tundma Eesti Vabariigi sümboleid ja lähemaid naaberriike.

Õppesisu-ja tegevused

1. Inimene

Mina

Mina. Minu erinevused teistest inimestest ja sarnasused nendega. Iga inimese väärtus. Viisakas käitumine.

Mina ja tervis

Tervis. Terve ja haige inimene. Tervise eest hoolitsemine. Ravimid. Tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus, liikumine ja sport. Liiklemine tänaval (jalakäijana ja jalgratturina). Abi saamise võimalused. Esmaabi.

Mina ja minu pere

Kodu. Koduarmastus. Perekond. Erinevad pered. Vanavanemad ja teised sugulased. Pereliikmete tegevus ja rollid. Vanemate ja teiste inimeste töö. Kodused tööd. Abivalmidus, kohuse- ja vastutustunne. Kodu traditsioonid. Koduümbrus. Naabrid ja naabruskond. Võõras ümbrus ja võõraga kaasaminek. Ohud kodus ja koduümbruses.

Mina ja kodumaa

Eesti – minu kodumaa. Eesti teiste riikide seas. Naaberriigid. Kodukoht: küla, vald, linn, maakond. Eesti Vabariigi riiklikud, rahvuslikud ja kodukoha sümbolid. Rahvakalendri tähtpäevad. Erinevate rahvaste tavad ja kombad. Sallivus.

Mina: aeg ja asjad

Aeg. Aja plaanimine. Oma tegevuse kavandamine. Täpsus, lubadused, vastutus ja ausus. Minu oma, tema oma, meie oma. Asja väärtus ja hind. Asjade väärtus teiste väärtuste seas.

2. Meie

Mina

Mina. Igäihe individuaalsus ja väärtuslikkus. Mina ja endasse suhtumine. Lapse õigused ja kohustused.

Mina ja tervis

Tervis. Terve ja haige inimene. Tervise eest hoolitsemine. Vaimne ja füüsiline tervis. Tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus, liikumine ja sport. Ohud tervisele ja toimetulek ohuolukorras. Ravimid. Abi saamise võimalused. Esmaabi.

Mina ja meie

Minu ja teiste vajadused. Sõbrad ja sõpruse hoidmine. Sallivus. Üksteise eest hoolitsemine ja teiste abistamine. Ausus ja õiglus. Leppimine. Vabandust palumine ja vabandamine. Oma muredest rääkimine ja tunnete väljendamine. Oskus panna end teise inimese olukorda. Keeldumine kahjulikust tegevusest. Hea ja halb käitumine. Südametunnistus. Käitumisreeglid. Käitumise mõju ja tagajärjed. Liiklusreeglid. Mäng ja töö. Õppimine. Kohustetunne ja vastutus. Meeskonnatöö. Tööjaotus.

Mina: teave ja asjad

Teave ja teabeallikad ning nende kasutamine. Reklaami mõju. Turvaline käitumine meediakeskkonnas. Raha. Raha teenimine, kulutamine ja laenamine. Oma kulutuste plaanimine.

Õpitulemused

Õpitulemus	Algtase / teadmine	Keskase / rakendamine	Kõrgtase / arutlemine
Suhtub endasse positiivselt; teab, et inimesed on erinevad.	Suhtub endasse positiivselt; saab aru, et inimesed võivad olla temast erinevad.	Suhtub endasse positiivselt; teab, et inimesed on erinevad.	Suhtub endasse ja teistesse positiivselt; kirjeldab, mille poolest inimesed üksteisest erinevad.
Oskab nimetada enda õigusi ja kohustusi; teab, et need on omavahel seotud.	Oskab nimetada enda peamisi õigusi ja kohustusi.	Oskab nimetada enda õigusi ja kohustusi; teab, et need on omavahel seotud.	Oskab nimetada enda õigusi ja kohustusi; teab, et need on omavahel seotud; teab, et iga inimene vastutab oma tegude eest.
Teab, et on olemas vaimne ja füüsiline tervis.	Teab mõisteid vaimne ja füüsiline tervis.	Teab, et on olemas vaimne ja füüsiline tervis.	Teab, et on olemas vaimne ja füüsiline tervis; oskab neid võrrelda.
Oskab kirjeldada olukordi ja tuua näiteid, kuidas keelduda tegevusest, mis kahjustab tema tervist.	Oskab tuua näiteid, kuidas keelduda tegevusest, mis kahjustab tema tervist.	Oskab kirjeldada olukordi ja tuua näiteid, kuidas keelduda tegevusest, mis kahjustab tema tervist.	Oskab kirjeldada tervist kahjustavaid olukordi ja tegevusi ning tuua näiteid, kuidas keelduda tegevusest, mis kahjustab tema tervist.
Teab, missugused on eluks vajalikud olulised vajadused; võrdleb enda vajadusi teiste omadega.	Teab, missugused on eluks vajalikud olulised vajadused.	Teab, missugused on eluks vajalikud olulised vajadused; võrdleb enda vajadusi teiste omadega.	Teab ja kirjeldab, missugused on eluks vajalikud olulised vajadused; võrdleb enda vajadusi teiste omadega.
Kirjeldab oma sõbra iseloomu.	Kirjeldab abiga oma sõbra iseloomu.	Kirjeldab oma sõbra iseloomu.	Kirjeldab põhjalikult oma sõbra iseloomu.
Teab, et sõprus on tähtis; oskab leppida ja vabandada.	Teab, et sõprus on tähtis; oskab näidete järgi leppida ja vabandada.	Teab, et sõprus on tähtis; oskab leppida ja vabandada.	Teab, miks sõprus, üksteise eest hoolitsemine ja abistamine on tähtis; oskab leppida ja vabandada.
Oskab nimetada ja kirjeldada inimeste erinevaid tundeid; toob näiteid olukordadest, mis tekitavad erinevaid	Oskab nimetada inimeste erinevaid tundeid; kirjeldab endaga seotud tundeid.	Oskab nimetada ja kirjeldada inimeste erinevaid tundeid; toob näiteid olukordadest, mis tekitavad erinevaid	Oskab nimetada ja kirjeldada inimeste erinevaid tundeid; toob näiteid olukordadest, mis

tundeid; leiab lahendusi tunnetega toimetulekuks.		tundeid; leiab lahendusi tunnetega toimetulekuks.	tekitavad erinevaid tundeid; leiab lahendusi tunnetega toimetulekuks; teab, kuidas tundeid valitseda.
Oskab nimetada ja käituda üldtunnustatud käitumisreeglite järgi; kirjeldab ja hindab oma käitumist.	Oskab käituda viisakalt ja sõbralikult; annab lihtsa hinnangu oma käitumisele.	Oskab nimetada ja käituda üldtunnustatud käitumisreeglite järgi; kirjeldab ja hindab oma käitumist.	Oskab nimetada ja käituda üldtunnustatud käitumisreeglite järgi; põhjendab nende vajalikkust; kirjeldab ja hindab oma käitumist.
Teab oma õppimise eesmärgid; oskab põhjendada õppimise vajalikkust.	Teab, et õppimine on vajalik.	Teab oma õppimise eesmärgid; oskab põhjendada õppimise vajalikkust.	Teab ja kirjeldab oma õppimise eesmärgid; põhjendab õppimise vajalikkust igapäevaelus.
Teab, et reklaamid mõjutavad inimeste käitumist ja otsuseid.	Teab, et reklaamid mõjutavad inimeste käitumist.	Teab, et reklaamid mõjutavad inimeste käitumist ja otsuseid.	Teab ja kirjeldab reklaamide mõju inimeste käitumisele ja otsuste langetamisele.
Mõistab rahaga seotud toiminguid; kasutab raha säästlikult ja otstarbekalt.	Mõistab, et raha on maksevahend; kasutab raha otstarbekalt.	Mõistab rahaga seotud toiminguid; kasutab raha säästlikult ja otstarbekalt.	Mõistab ja kirjeldab rahaga seotud toiminguid; kasutab raha säästlikult ja otstarbekalt.
Selgitab skeemi järgi haldusüksuste seoseid oma kodukohas.	Selgitab abiga skeemi järgi haldusüksuste seoseid oma kodukohas.	Selgitab skeemi järgi haldusüksuste seoseid oma kodukohas.	Selgitab haldusüksuste seoseid oma kodukohas.
Leiab Euroopa kaardilt Eesti ja tema naaberriigid.	Leiab juhendamisel Euroopa kaardilt Eesti.	Leiab Euroopa kaardilt Eesti ja tema naaberriigid.	Leiab Euroopa ja maailmakaardilt Eesti ja tema naaberriigid.
Oskab nimetada Eesti rahvuslikke ja riiklikke sümboleid.	Oskab nimetada abiga Eesti rahvuslikke ja riiklikke sümboleid.	Oskab nimetada Eesti rahvuslikke ja riiklikke sümboleid.	Oskab nimetada ja kirjeldada Eesti rahvuslikke ja riiklikke sümboleid.
Teab Eestis elavaid rahvuseid, nende kombeid ja tavasid.	Teab, et Eestis elab erinevaid rahvuseid.	Teab Eestis elavaid rahvuseid, nende kombeid ja tavasid.	Teab ja nimetab Eestis elavaid rahvuseid, kirjeldab nende kombeid ja tavasid.
Tunneb/teab/mõistab	Teab	Teab liikluseeskirju	Teab liikluseeskirju

liikluseeskirja nõudeid jalakäijale, (jalgratturile).	nõudeid juhile	liikluseeskirjanõudeid jalakäijatele ja jalgratturitele.	jalakäijatele ja proovib lahendada jalgratturite eksamiks teooriaeksami teste.	jalakäijatele ja jalgratturitele ning sooritab jalgratturite teooriaeksami.
---	----------------	--	--	---

II kooliaste

Ained: inimeseõpetus (5.-6. kl), ühiskonnaõpetus (5.kl), ajalugu

Hindamine

II kooliastmes hinnatakse inimeseõpetust ja ühiskonnaõpetust mitmeeristavalt (arvestatud ja mittearvestatud). Kõikides sotsiaalvaldkonna õppeainetes antakse II kooliastmes kokkuvõttev tagasiside kaks korda poolaastas I pa ja II pa lõpus.

Üldpädevuste kujundamine

Kultuuri- ja väärtuspädevuse kujundamist toetavad kõik ainevaldkonna õppeained erinevate rõhuasetuste kaudu. Inimeseõpetus toetab väärtussüsteemide mõistmist, mõtete, sõnade ja tunnetega kooskõlas elamist, oma valikute põhjendamist ning enda heaolu kõrval teiste arvestamist. Oskust seista vastu kesksete normide rikkumisele kujundab inimeseõpetus.

Sotsiaalne- ja kodanikupädevus tähendab suutlikkust mõista inimühiskonna ajaloos ja nüüdisajal toimuvate ühiskondlike muutuste põhjuseid ja tagajärgi; tunda lihtsamaid sotsiaalteaduste uurimismeetodeid ja kasutada mõnda neist õppetöös ja igapäevases elus; luua tulevikustsenaariume ja -visioone mingis sotsiaalselt või personaalselt olulises valdkonnas; tunda ja austada inimõigusi ja demokraatiat, teadmisi kodanikuõigustest ning -vastutusest, nendega kooskõlas olevaid oskusi ja käitumist; ära tunda kultuurilisi eripärasid ja järgida üldtunnustatud käitumisreegleid; jätkuvalt huvituda oma rahva, kogukonna ja maailma arengust, kujundada oma arvamus ning olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik.

Enesemääratluspädevust – suutlikkust mõista ja hinnata iseennast; hinnata oma nõrku ja tugevaid külgi ning arendada positiivset suhtumist endasse ja teistesse; järgida tervislikke eluviise; lahendada tõhusalt ja turvaliselt iseendaga, oma vaimse, füüsilise, emotsionaalse ning sotsiaalse tervisega seonduvaid ja inimsuhetes tekkivaid probleeme, rahvusliku, kultuurilise ja riikliku enesemääratluse kujundajana.

Õpipädevust toetatakse oskuste kujundamise kaudu. Inimeseõpetus kujundab suutlikkust organiseerida õpikeskkonda ning hankida õppimiseks vajaminevaid vahendeid ja teavet, samuti oma õppimise planeerimist ning õpitu kasutamist erinevates kontekstides ja probleeme lahendades. Õppetegevuse ja tagasiside kaudu omandavad õppijad eneseanalüüsi oskuse ning suudavad selle järgi kavandada oma edasiõppimist.

Suhtluspädevuse kujundamisel on oluline roll inimeseõpetusel. Suutlikkust ennast selgelt ja asjakohaselt väljendada erinevates suhtlusolukordades; lugeda ning mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; kirjutada eri liiki tekste, kasutades kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust ning väljendusrikast keelt.

Matemaatika, loodus- ja tehnoloogiapädevust – suutlikkust kasutada erinevaid ülesandeid lahendades matemaatikale omast keelt, sümboleid ning meetodeid kõigis elu- ja tegevusvaldkondades, mõista ümbritsevat.

Ettevõtlikkuspädevuse – õpitakse nägema probleeme ja neis peituvaid võimalusi, püstitama eesmärgid, genereerima ideid ning neid teostama; õpitakse initsiatiivikust ja vastutust, tegema eesmärkide saavutamiseks koostööd; õpitakse tegevust lõpule viima, reageerima paindlikult muutustele, võtma arukaid riske ning tulema toime ebakindlusega; õpitakse ideede

teostamiseks valida sobivaid ja loovaid meetodeid, mis toetuvad olukorra, enda suutlikkuse ja ressursside adekvaatsele analüüsile ja tegevuse tagajärgede prognoosile ning on kooskõlas eesmärkidega.

Digipädevus - loovtööde ja uurimistööde koostamine, erinevad infootsingu võimalused ja nende kasutamine ja õpikeskkonnad, esitluste koostamine erinevate vahenditega. Gruppide loomine õppeülesande täitmiseks ja suhtlemine erinevates veebikeskkondades. E-raamatud, e-kataloogid raamatukogudes, digitaalsed õppematerjalid, erinevad videoarhiivid ja videokeskonnad, mis kõik toetavad õpilase eesmärgipärast ja õppimisele suunatud nutiseadme ja arvutikasutust.

Valdkonnapädevuste kujundamine

Sotsiaalne- ja kodanikupädevus tähendab suutlikkust mõista inimühiskonna ajaloo ja nüüdisajal toimuvate ühiskondlike muutuste põhjusi ja tagajärgi; tunda lihtsamaid sotsiaalteaduste uurimismeetodeid ja kasutada mõnda neist õppetöös ja igapäevases elus; luua tulevikustsenaariume ja -visioone mingis sotsiaalselt või personaalselt olulises valdkonnas; tunda ja austada inimõigusi ja demokraatiat, teadmisi kodanikuõigustest ning -vastutusest, nendega kooskõlas olevaid oskusi ja käitumist; ära tunda kultuurilisi eripärasid ja järgida üldtunnustatud käitumisreegleid; jätkuvalt huvituda oma rahva, kogukonna ja maailma arengust, kujundada oma arvamus ning olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik.

Sotsiaalainetel on oluline koht õpilaste sotsiaalse kompetentsuse kujunemises. Sotsiaalaained aitab õpilasel kujuneda ennast teostavaks, kaasinimesi arvestavaks, sotsiaalselt pädevaks ja toimetulevaks ühiskonnaliikmeks.

Sotsiaalaained käsitlevad kõige üldisemal kujul ühiskonna toimimist, kodaniku seoseid ühiskonna põhivaldkondadega (majandus, poliitika, õigus), ent ka suhteid teiste sotsiaalsete rühmadega. Kodanikuna mõistetakse demokraatliku ühiskonna liiget, kes suhtleb ühiskonna institutsioonidega vastavalt oma huvidele ja võimalustele.

Teises kooliastmes tutvub õpilane oma lähiümbruse sotsiaalsete suhete süsteemiga. Käsitelu keskmes on kodupaiga muuseumid, kultuuriasutused, mälestised.

Ajaloo eesmärk on praktiliste ülesannete, ilukirjanduslike tekstide, teaduslike tekstide, probleemide analüüsimise ja ainealaste põhimõistete omandamise kaudu saada tervikpilt maailma ühiskonna ajaloost ja toimimisest.

Läbi ajaloo omandab õpilane kultuuriruumis orienteerumiseks vajalikke teadmisi oma kodukoha ja maailma minevikust ning kultuuripärandist. Ajaloo kaudu suunatakse õpilane teadvustama, analüüsima ja kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi.

Lõimumine teiste valdkondadega

Sotsiaalaained on teiste ainevaldkondadega seotud valdkonnapädevuste kujundamise kaudu. Emakeelepädevus – suutlikkus väljendada ennast selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult; lugeda ja mõista erinevaid tekste; kasutada kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili ning ainealast sõnavara ja väljendusrikast keelt ning järgida õigekeelsusnõudeid. Lisaks tähtsustuvad teksti kriitilise analüüsi oskus, meediakirjaoskus, info hankimine ja selle kriitiline hindamine, tööde vormistamine ning autoriõiguse kaitse.

Võõrkeeltepädevus – teadmised erinevatest kultuuridest ja traditsioonidest, oma ja teiste kultuuride erinevuste mõistmine ning lugupidamine teiste keelte ja kultuuride vastu mitmekultuurilises ühiskonnas; võõrkeeleoskus.

Matemaatikapädevus – ajaarvamine; ressursside planeerimine (aeg, raha); matemaatiline kirjaoskus, arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid); oskus probleeme püstitada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada, lahendusideid analüüsida ning tulemuse tõesust kontrollida; oskus loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada ning väärtustada matemaatilist käsitlust, mõista selle sotsiaalset, kultuurilist ja personaalset tähendust.

Loodusteaduslik pädevus – looduskeskkonna ja geograafilise asendi mõju inimühiskonna arengule, inimese areng ja rahvastikuprotsessid; majanduse ressursid; ühiskonna jätkusuutlikkus, säästlik tarbimine, üleilmastumine, globaalprobleemide, sh keskkonnaprobleemide märkamine ja mõistmine ning jätkusuutliku ja vastutustundliku eluviisi väärtustamine.

Tehnoloogiline pädevus – ametid ja elukutsed erinevates ühiskondades, tehnika ja tootmise arengu seos muutustega ühiskonnas; tööturg, kutsesuunitlus ja karjääri planeerimine; oskus hinnata tehnoloogia rakendamisega kaasnevaid võimalusi ja ohte; rakendada nüüdisaegseid tehnoloogiaid tõhusalt ning eetilisel oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonna kujundamisel; kasutada tehnilisi vahendeid eesmärgipäraselt ja säästlikult, järgides ohutuse ning intellektuaalomandi kaitse nõudeid.

Kunstipädevus – Eesti, Euroopa ja maailma erinevate rahvaste kultuuriteemade käsitlemine, iluhinnangute muutumine ajas; esteetiline areng ja eneseteostus, rahvakultuur ning loominguline eneseväljendusoskus.

Tervise- ja kehakultuuripädevus – suutlikkus mõista ja väärtustada kehalise aktiivsuse tähtsust tervisliku eluviisi osana eri ajastuil; arendada sallivat suhtumist kaaslastesse ning koostööpõhimõtteid tervislikku eluviisi järgides.

Läbivad teemad

Läbivad teemad ja nende käsitlemise põhimõtted on lahti sõnastatud õppekava üldosa punktides 2.26.-2.28

Läbiva teema „**Elukestev õpe ja karjääri planeerimine**“ käsitlemisega aidatakse õpilasel kujuneda isiksuseks, kes on valmis õppima kogu elu, täitma erinevaid rolle muutuvast õpi-, elu- ja töökeskkonnas ning kujundama oma elukäiku teadlike otsuste kaudu, et teha mõistlikke kutsevalikuid. Läbiva teemaga „**Keskkond ja jätkusuutlik areng**“ toetatakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes püüab leida lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele, pidades silmas nende jätkusuutlikkust.

Läbiva teema „**Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus**“ käsitlemisega toetatakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatuse tähendust, on ühiskonda lõimitud, toetub oma tegevuses riigi kultuuritraditsioonidele ja arengusuundadele ning osaleb poliitiliste ja majandusotsuste tegemises.

Läbiva teema „**Kultuuriline identiteet**“ käsitlemisega toetatakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumislaadi kujundajana ja kultuuride muutumist ajaloo vältel ning kellel on ettekujutus kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga määratud elupraktika eripärast nii ühiskonna ja terviku tasandil (rahvuskultuur) kui ka ühiskonna sees (regionaalne, professionaalne, klassi-, noorte- jms kultuur; subkultuur ja vastukultuur) ning kes väärtustab omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust, on kultuuriliselt salliv ning koostööaldis.

Läbiva teema „**Teabekeskkond**“ käsitlemisega toetatakse õpilase kujunemist infoteadlikuks inimeseks, kes tajub ja teadvustab ümbritsevat infokeskkonda ning suudab seda kriitiliselt analüüsida ja selles toimida olenevalt oma eesmärkidest ning ühiskonnas omaks võetud kommunikatsioonieetikast.

Läbiva teemaga „**Tehnoloogia ja innovatsioon**“ toetatakse õpilase kujunemist uuendusaltiks ja tänapäevaseid tehnoloogiaid eesmärgipäraselt kasutada oskavaks inimeseks, kes tuleb toime kiiresti muutavas tehnoloogilises elu-, õpi- ja töökeskkonnas.

Läbiva teema „**Tervis ja ohutus**“ käsitlemisega toetatakse õpilase kasvamist vaimselt, emotsionaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline käituma turvaliselt ning kujundama tervet keskkonda.

Läbiva teemaga „**Väärtused ja kõlblus**“ taotletakse õpilase kujunemist kõlbliselt arenenud inimeseks, kes tunneb nüüdisajal rahvusvaheliselt üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid koolis ja väljaspool kooli, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires.

INIMESEÕPETUSE õpitulemused II kooliastme lõpuks:

6 klassi lõpetaja:

- 1) Kirjeldab enesehinnangu, enesekontrolli ning eneseanalüüsi võimalusi ja olulisust igapäevasuhetes, väärtustab inimeste erinevusi ning oskab teisi arvestada, demonstreerides seda õpituatsioonis;
- 2) Väärtustab enda ja teiste positiivseid iseloomujooni ja omadusi ning sõprust ja armastust vastastikuse toetuse ning usalduse allikana;
- 3) Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet ning kirjeldab tõhusaid sotsiaalseid oskusi igapäevaelus: üksteise aitamist, jagamist, hoolitsemist ja koostööd;
- 4) Kirjeldab, millised kehalised ja emotsionaalsed muutused toimuvad murdeas, aktsepteerides nende individuaalsust;
- 5) Kirjeldab ja selgitab konfliktide võimalikke põhjusi ning oskab eristada tõhusaid ja mittetõhusaid konfliktide lahenduse viise; demonstreerib, kuidas õpituatsioonis tõhusalt verbaalselt oma tundeid väljendada, aktiivselt kuulata ja kehtestavalt käituda;
- 6) Kirjeldab, mis on füüsiline, vaimne ja sotsiaalne tervis, ning arvestab tervisliku eluviisi komponente igapäevaelus;
- 7) Kirjeldab uimastite tarbimisega kaasnevat riski ja väärtustab tervislikku elu uimastiteta; demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest;
- 8) Teab ja oskab õpituatsioonis leida erinevat lahendusviise otsuste langetamisel;
- 9) Teab, kuidas toimida ohuolukorras, oskab õpituatsioonis abi kutsuda ning valdab esmaabivõtteid;
- 10) Kirjeldab tegevusi, mis muudavad tema elukeskkonna turvaliseks ja tervist tugevdavaks.

INIMESEÕPETUS

5. klass

Tundide arv nädalas: 1 tund

Õppe-kasvatustöö eesmärgid

- 1) Õpilane omandab sotsiaalsed ja enesekohased oskused eluga hakkama saamisel;
- 2) Õpilane väärtustab tervislikku eluviisi ja tervist;
- 3) Mõistab üldinimlike väärtuste olulisust (hoolivus, vastutus, tarkus, õiglus) ja rakendab neid igapäevaselt;
- 4) Hindab erinevat riski endaga kaasa toovaid situatsioone ja oskab neist hoiduda;
- 5) Oskab hinnata tervise erinevat aspekte : vaimne, sotsiaalne, füüsiline ning arvestab tervisliku eluviisi komponente igapäevaelus;
- 6) Õpilane väärtustab enda ja teiste positiivseid iseloomujooni ja omadusi ning sõprust ja armastust vastastikuse toetuse ning usalduse allikana;

7) kasutab inimeseõpetust õppides tehnoloogiavahendeid ja erinevaid IKT võimalusi.

Õppesisu-ja tegevused

TERVIS. Tervise olemus: füüsiline, vaimne ja sotsiaalne tervis. Tervisenäitajad. Tervist mõjutavad tegurid. Hea ja halb stress. Keha reaktsioonid stressile. Pingete maandamise võimalused.

TERVISLIK ELUVIIS. Tervisliku eluviisi komponendid. Tervislik toitumine. Tervisliku toitumise põhimõtted. Toitumist mõjutavad tegurid. Kehaline aktiivsus. Kehalise aktiivsuse vormid. Tervistava kehalise aktiivsuse põhimõtted. Päevakava ning töö ja puhkuse vaheldumine. Uni.

MURDEIGA JA KEHALISED MUUTUSED. Murdeiga inimese elukaas. Kehalised ja emotsionaalsed muutused murdeas. Kehaliste muutuste erinev tempo murdeas. Suhtumine kehasse ja oma keha eest hoolitsemine. Suguline küpsus ja soojätkamine.

TURVALISUS JA RISKIKÄITUMINE. Turvaline ning ohutu käitumine koolis, kodus, õues. Eakaaslaste ning meedia mõju tervisele ja ohukäitumise alaseid valikuid tehes, iseenda vastutus. Vahendatud suhtlemine. Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused uimastitega seotud situatsioonides. Valikud ja vastutus seoses uimastitega. Tubaka, alkoholi ja teiste levinud uimastite tarbimisega seonduvad riskid tervisele.

HAIGUSED JA ESMAABI. Levinumad laste ja noorte haigused. Nakkus- ja mittenakkushaigused. Haigustest hoidumine. HIV, selle levikuteed ja sellest hoidumise võimalused. AIDS. Esmaabi põhimõtted. Esmaabi erinevates olukordades. Käitumine õnnetusjuhtumi korral.

KESKKOND JA TERVIS. Tervislik elukeskkond. Tervislik õpikeskkond. Tervis heaolu tagajana.

Õpitulemused

Õpitulemused	Algtase / teadmine	Keskase / rakendamine	Kõrgtase / Arutlemine
Kirjeldab füüsilist, vaimset ja sotsiaalset tervist ning selgitab tervise olemust nendest mõistetest lähtuvalt.	Teab, et on olemas vaimne, füüsiline ja sotsiaalne tervis ning kirjeldab neid juhendaja abiga.	Oskab kirjeldada füüsilist, vaimset ja sotsiaalset tervist ning selgitada tervise olemust lähtudes nendest mõistetest.	Analüüsib füüsilist, vaimset ja sotsiaalset tervist ning selgitab tervise olemust lähtudes nendest mõistetest illustreerivate näidetega.
Nimetab tervist tugevdavaid ja tervist kahjustavaid tegevusi ning selgitab nende mõju inimese füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele.	Oskab nimetada tervist tugevdavaid ja tervist kahjustavaid tegevusi.	Oskab nimetada tervist tugevdavaid ja tervist kahjustavaid tegevusi ning selgitab nende mõju inimese füüsilisele, vaimsele ja	Oskab arutleda tervist tugevdavate ja tervist kahjustavate tegevuste üle ja analüüsida nende mõju üle inimese füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele.

		sotsiaalsele tervisele.	
Koostab endale tervisliku toidumenüü ja analüüsib seda, lähtudes tervisliku toitumise põhimõtetest.	Mõistab, kuidas koostada endale tervislikku toidumenüüd.	Oskab koostada endale tervisliku toidumenüü ja analüüsib seda lähtudes tervisliku toitumise põhimõtetest.	Oskab kasutada tervisliku toidumenüü põhimõtteid enda menüü koostamisel ja rakendada seda igapäevaselt.
Teab kehalise tegevuse mõju oma tervisele ja toob selle kohta näiteid.	Mõistab kehalise tegevuse mõju oma tervisele.	Oskab selgitada kehalise tegevuse mõju oma tervisele ja tuua selle kohta näiteid.	Analüüsib kehalise tegevuse mõju oma tervisele ja tuua näiteid oma elust.
Teab suguküpsuse tunnuseid ja esmaste sugutunnuste seost soojätkamisega.	Oskab nimetada suguküpsuse tunnuseid.	Kirjeldab suguküpsuse tunnuseid ja oskab seostada esmaseid sugutunnuseid soojätkamisega.	Oskab kirjeldada ja võrrelda suguküpsuse tunnuseid ja seostada esmaseid sugutunnuseid soojätkamisega.
Aktsepteerib oma kehalisi muutusi ja teab, kuidas oma keha eest hoolitseda.	Teab, et kehas toimuvad muutused ja aktsepteerib neid.	Oskab aktsepteerida kehas toimuvaid muutusi ja teab kuidas oma keha eest hoolitseda.	Oskab aktsepteerida ja selgitada kehas toimuvaid muutusi ja oskab oma keha eest hoolt kanda.
Kirjeldab olukordi, kus saab ära hoida õnnetusjuhtumeid.	Mõistab, et on olukordi, kus saab ära hoida õnnetusjuhtumeid.	Oskab kirjeldada olukordi, kus saab ära hoida õnnetusjuhtumeid.	Analüüsib ja kirjeldab olukordi, kus saab ära hoida õnnetusjuhtumeid.
Demonstreerib õpituatsioonis, kuidas kasutada tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi tubaka, alkoholi ja teiste uimastitega seotud olukordades: emotsioonidega toime- tulek,	Mõistab kuidas kasutada tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi tubaka, alkoholi ja teiste uimastitega seotud olukordades.	Oskab demonstreerida õpituatsioonis, kuidas kasutada tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi tubaka, alkoholi ja teiste uimastitega seotud olukordades: emotsioonidega toime- tulek, enesetunnetamine, kriitiline mõtlemine,	Oskab demonstreerida ja analüüsida õpituatsioonis ja igapäevaelus kuidas kasutada tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi tubaka, alkoholi ja teiste uimastitega seotud olukordades: emotsioonidega toime- tulek, enesetunnetamine,

enesetunnetamine, kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine ja suhtlusoskus.		probleemide lahendamine ja suhtlusoskus.	kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine ja suhtlusoskus.
Teab, et õnnetuse korral ei tohi enda elu ohtu seada, ning kuidas abi kutsuda.	Saab aru, et õnnetuse korral ei tohi enda elu ohtu seada.	Oskab õnnetuse korral enda elu mitte ohtu seada ja kuidas efektiivselt abi kutsuda.	Oskab analüüsida, milline käitumisviis ohustab enda elu õnnetuse korral ja milline mitte ja kuidas efektiivselt abi kutsuda antud olukorras.
Kirjeldab tubaka ja alkoholi tarbimise kahjulikku mõju inimese organismile.	Mõistab tubaka ja alkoholi kahjulikku mõju organismile.	Oskab kirjeldada tubaka ja alkoholi tarbimise kahjulikku mõju inimese organismile.	Oskab kirjeldada ja analüüsida alkoholi ja tubaka kahjulikku mõju inimese organismile.
Oskab kirjeldada, kuidas hoida ära levinumaid nakkus- ja mittenakkushaigusi.	Teab, et erinevaid nakkus- ja mittenakkushaigusi on võimalik ära hoida.	Oskab selgitada kuidas ära hoida levinumaid nakkus- ja mittenakkushaigusi.	Analüüsib erinevaid viise, kuidas ära hoida levinumaid nakkus- ja mittenakkushaigusi.
Nimetab esmaabivahendeid ja kirjeldab, kuidas neid praktikas kasutada.	Oskab nimetada põhilisi esmaabivahendeid.	Teab nimetada esmaabivahendeid ja kirjeldada, kuidas neid praktikas kasutada.	Analüüsib erinevate esmaabivahendite tõhusust ja kirjeldab kuidas neid praktikas kasutada.
Teab, mis on HIV ja AIDS ning kuidas ennast kaitsta HIViga nakatumise eest.	Oskab selgitada HIVi ja AIDSi olemust.	Oskab selgitada HIVi ja AIDSi olemust ja viise, kuidas end kaitsta HIVi nakatumise eest.	Oskab selgitada mis on HIV ja AIDS. Nimetab millised on HIVi nakatumise teed ja millised on võimalused nakatumise vältimiseks. Oskab tuua elulisi näiteid.
Kirjeldab õpikeskkonna mõju õpilase õpitulemustele.	Saab aru, et õpitulemused on seotud õpikeskkonnaga.	Oskab kirjeldada õpikeskkonna mõju õpilase õpitulemustele.	Oskab kirjeldada õpikeskkonna mõju õpilase õpitulemustele ja nimetada viise, kuidas muuta õpikeskkonda

			paremaks.
Kirjeldab tervislikku elukeskkonda, lähtudes oma kodukoha loodus- ja tehiskeskkonnast.	Oskab selgitada tervisliku olemust koos juhendajaga.	Oskab kirjeldada tervisliku elukeskkonda, lähtudes oma kodukoha loodus- ja tehiskeskkonnast.	Oskab analüüsida tervislikku elukeskkonda lähtudes oma kodukoha loodus- ja tehiskeskkonnast.
Selgitab, miks liicluseeskiri on kohustuslik kõigile, ning kirjeldab, kuidas seda järgida.	Saab aru, miks on liicluseeskiri kohustuslik kõigile.	Oskab selgitada, miks liicluseeskiri on kohustuslik kõigile, ning kirjeldada, kuidas seda järgida.	Teab liicluseeskirja kohustuslikkusest kõigile ja oskab kirjeldada kuidas seda järgida ja miks kasutab teadmisi igapäevaselt.
Selgitab, kuidas on toitumine seotud tervisega.	Saab aru, et toitumine ja tervis on omavahel seotud.	Oskab selgitada, kuidas on toitumine seotud tervisega.	Analüüsib toitumise seotust tervisega ja rakendab oma teadmisi igapäevaelus.

INIMESEÕPETUS

6. klass

Tundide arv nädalas: 1

Õppe-kasvatustöö eesmärgid

ÕPILANE:

- 1) Väärtustab enda ja teiste positiivseid iseloomujooni ja omadusi ning sõprust ja armastust vastastikuse toetuse ning usalduse allikana;
- 2) mõistab enesekontrolli olemust ning demonstreerib õpituatsioonis oma käitumise kontrolli, saades hakkama vihaga ja teiste emotsioonidega. Oskab selgitada ja põhjendada oma väärtusi seoses eneseanalüüsiga.
- 3) väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet ning kirjeldab tõhusaid sotsiaalseid oskusi igapäevaelus: üksteise aitamist, jagamist, hoolitsemist ja koostööd;
- 4) kirjeldab enesehinnangu parandamise ning enesekontrolli tegemise võimalusi ja tähtsust igapäevasuhetes, väärtustab inimeste erinevusi ning oskab teisi arvestada;
- 5) Teab, et „ei“ ütlemine on oma õiguste eest seismine, ning oskab partnerit arvestavalt öelda „ei“ ennast ja teisi kahjustava käitumise korral ning aktsepteerib partneri „ei“ ütlemist ennast ja teisi kahjustava käitumise korral.
- 6) kirjeldab ja selgitab konfliktide võimalikke põhjusi ning oskab eristada tõhusaid ja mittetõhusaid konfliktide lahenduse viise; demonstreerib õpituatsioonis, kuidas aktiivselt kuulata ja kehtestavalt käituda;
- 7) teab ja oskab õpituatsioonis otsuseid langetades leida erinevaid lahendusviise. Kirjeldab otsustades erinevate lahendusviiside puudusi ja eeliseid. Mõistab otsustades lahendusviiside lühi- ja pikaajalisi tagajärgi. Selgitab ja kirjeldab eri situatsioonidesse sobiva parima käitumisviisi valikut;
- 8) kasutab inimeseõpetust õppides tehnoloogiavahendeid ja erinevaid IKT võimalusi.

Õppesisu-ja tegevused

Mina ja suhtlemine.

Enesesse uskumine. Enesehinnang. Eneseanalüüs. Enese kontroll. Oma väärtuste selgitamine.

Suhtlemine teistega

Minu ja teiste vajadused. Vajaduste hierarhia. Suhtlemise komponendid. Verbaalne ja mitteverbaalne suhtlemine. Aktiivne kuulamine. Tunnete väljendamine. Eneseavamine. Eelarvamused. Kehtestav, agressiivne ja alistuv käitumine. „Ei“ ütlemine seoses ennast ja teisi kahjustava käitumisega.

Suhted teistega

Tõhusad sotsiaalsed oskused: üksteise aitamine, jagamine, koostöö ja hoolitsemine. Sallivus enda ja teiste vastu. Hoolivus. Sõprussuhted. Usaldus suhtes. Empaatiat. Vastutus suhtes. Kaaslaste mõju ja surve. Erinevuste ja mitmekesisuse väärtustamine. Isikuseärasused. Soolised erinevused. Erivajadustega inimesed.

Konfliktid

Konfliktide olemus ja põhjused. Tõhusad ja mittetõhusad konfliktide lahendamise teed.

Otsustamine ja probleemilahendus

Otsustamine ja probleemide lahendamine. Erinevate käitumisviiside leidmine probleeme lahendades. Tagajärgede arvestamine probleemilahenduses. Vastustus otsustamisel.

Positiivne mõtlemine

Positiivne mõtlemine. Positiivsed jooned ja omadused endas ning teistes, nende märkamine.

Õpitud

Õpitud	Algtase / teadmine	Keskmine / rakendamine	Kõrgtase / Arutlemine
Mõistab, mis mõjutab enesehinnangut ning kuidas see kujuneb.	Teab, mis on enesehinnang.	Mõistab, mis mõjutab enesehinnangut ning kuidas see kujuneb.	Mõistab, kuidas kujuneb enesehinnang ja mis selle kujunemist mõjutab, oskab tuua näiteid elust enesest.
Mõistab enese kontrolli olemust ning demonstreerib õpitu olukorras oma käitumise kontrolli, saades hakkama vihaga ja teiste emotsioonidega.	Saab aru enese kontrolli olemusest.	Mõistab enese kontrolli olemust ning teab, kuidas hakkama saada vihaga ja teiste emotsioonidega.	Mõistab enese kontrolli olemust ning demonstreerib õpitu olukorras oma käitumise kontrolli, saades hakkama vihaga ja teiste emotsioonidega.
Oskab selgitada ja põhjendada oma väärtusi seoses eneseanalüüsiga.	Oskab õpetaja juhendamisel ennast analüüsida.	Oskab selgitada oma väärtusi seoses eneseanalüüsiga.	Oskab selgitada ja põhjendada oma väärtusi seoses eneseanalüüsiga.
Tunneb ära enda ja teiste inimeste põhilised vajadused	Oskab nimetada inimeste põhivajadused.	Tunneb ära enda ja teiste inimeste põhilised vajadused.	Tunneb ära enda ja teiste inimeste põhilised vajadused ning teadvustab

ning teadvustab neid.			neid.
Teab suhtlemise olemust ning väärtustab tõhusate suhtlusoskuste vajalikkust.	Teab, miks on suhtlemine vajalik.	Teab suhtlemise olemust ning väärtustab tõhusate suhtlusoskuste vajalikkust.	Teab suhtlemise olemust, väärtustab tõhusate suhtlusoskuste vajalikkust ning oskab tuua näiteid erinevates situatsioonides.
Kirjeldab erinevaid mitteverbaalseid suhtlusvahendeid ning nende mõju verbaalsele suhtlemisele.	Teab, mis on verbaalne ja mitteverbaalne suhtlemine.	Teab erinevaid mitteverbaalseid suhtlusvahendeid ning nende mõju verbaalsele suhtlemisele.	Teab ja kirjeldab erinevaid mitteverbaalseid suhtlusvahendeid ning nende mõju verbaalsele suhtlemisele.
Teadvustab eelarvamuste mõju suhtlemisele igapäevaelus ja toob selle kohta näiteid.	Teab, mis on eelarvamus.	Teadvustab eelarvamuste mõju suhtlemisele igapäevaelus.	Teadvustab eelarvamuste mõju suhtlemisele igapäevaelus ja toob selle kohta näiteid.
Eristab ning kirjeldab kehtestavat, agressiivset ja alistuvat käitumist ning mõistab nende käitumiste mõju suhetele.	Teab, mis on agressiivne, kehtestav ja alistuv käitumine.	Eristab kehtestavat, agressiivset ja alistuvat käitumist ning mõistab nende käitumiste mõju suhetele.	Eristab ning kirjeldab kehtestavat, agressiivset ja alistuvat käitumist ning mõistab nende käitumiste mõju suhetele.
Teab, et „ei“ ütlemine on oma õiguste eest seismine, ning oskab partnerit arvestavalt öelda „ei“ ennast ja teisi kahjustava käitumise korral ning aktsepteerib partneri „ei“ ütlemist ennast ja teisi kahjustava käitumise korral.	Oskab ja julgeb öelda „EI“	Teab, et „ei“ ütlemine on oma õiguste eest seismine, ning oskab partnerit arvestavalt öelda „ei“ ennast ja teisi kahjustava käitumise korral ning aktsepteerib partneri „ei“ ütlemist ennast ja teisi kahjustava käitumise korral.	Teab, et „ei“ ütlemine on oma õiguste eest seismine, ning oskab partnerit arvestavalt öelda „ei“ ennast ja teisi kahjustava käitumise korral ning aktsepteerib partneri „ei“ ütlemist ennast ja teisi kahjustava käitumise korral. Oskab seda rakendada erinevates õpituatsioonides.
Kirjeldab tõhusate sotsiaalsete oskuste (üksteise aitamise, jagamise, koostöö ja hoolitsemise)	Teab, mis on sotsiaalsed oskused.	Teab ja kirjeldab tõhusate sotsiaalsete oskuste (üksteise aitamise, jagamise, koostöö ja hoolitsemise)	Teab ja kirjeldab tõhusate sotsiaalsete oskuste (üksteise aitamise, jagamise, koostöö ja hoolitsemise) toimimist

toimimist igapäevaelus.		toimimist igapäevaelus.	igapäevaelus ning oskab tuua näiteid oma kogemustest.
Oskab abi pakkuda ning teistelt abi vastu võtta.	Oskab kasutada ja küsida abi.	Oskab abi pakkuda ning teistelt abi vastu võtta.	Teab ja oskab abi pakkuda ning teistelt abi vastu võtta. Oskab tuua näiteid erinevatest abipakkumiste võimalustest.
Tähtsustab oskust panna end teise inimese olukorda ja mõista tema tundeid ning väärtustab empaatilist suhtlemist.	Teab, mis on empaatia.	Oskab panna end teise inimese olukorda ja mõistab tema tundeid ning väärtustab empaatilist suhtlemist.	Oskab ja tähtsustab oskust panna end teise inimese olukorda ja mõista tema tundeid ning väärtustab empaatilist suhtlemist.
Mõistab isikuseärasusi ning teadvustab soolisi erinevusi ja inimeste erivajadusi.	Mõistab inimeste erivajadusi.	Mõistab isikuseärasusi ning teadvustab soolisi erinevusi ja inimeste erivajadusi.	Mõistab ja kirjeldab isikuseärasusi ning teadvustab soolisi erinevusi ja inimeste erivajadusi.
Selgitab konflikti häid ja halbu külgi ning aktsepteerib konflikte kui osa elust.	Teab, mis on konflikt.	Oskab selgitada konflikti häid ja halbu külgi ning aktsepteerib konflikte kui osa elust.	Oskab selgitada konflikti häid ja halbu külgi, aktsepteerib konflikte kui osa elust ja oskab õpitu olukordades teadmisi rakendada.
Teab, eristab ja kirjeldab efektiivseid ning mitteefektiivseid konflikti lahendamise viise.	Teab konflikti lahendamise viise.	Teab ja eristab efektiivseid ning mitteefektiivseid konflikti lahendamise viise.	Teab, eristab ja kirjeldab efektiivseid ning mitteefektiivseid konflikti lahendamise viise, oskab tuua elulisi näiteid.
Kasutab õpitu olukordades konflikte lahendades tõhusaid viise ning väärtustab neid.	Teab konflikti tõhusaid lahendusviise.	Kasutab õpitu olukordades konflikte lahendades tõhusaid viise.	Oskab põhjendada ja kasutada õpitu olukordades konflikte lahendades tõhusaid viise ning väärtustab neid.
Teab ja oskab õpitu olukordades otsuseid langetades leida erinevaid lahendusviise.	Oskab juhendamise abiga õpitu olukordades otsuseid langetades pakkuda erinevaid	Teab ja oskab õpitu olukordades otsuseid langetades leida erinevaid lahendusviise.	Teab ja oskab õpitu olukordades otsuseid langetades leida erinevaid lahendusviise ning mõistab otsuste põhjus-tagajärgi.

	lahendusviise.		
Selgitab ja kirjeldab eri situatsioonidesse sobiva parima käitumisviisi valikut.	Teab, kuidas käituda erinevates situatsioonides.	Teab ja selgitab eri situatsioonidesse sobiva parima käitumisviisi valikut.	Teab, selgitab ja kirjeldab eri situatsioonidesse sobiva parima käitumisviisi valikut.
Nimetab ja väärtustab enda ning teiste positiivseid omadusi.	Oskab nimetada enda positiivseid omadusi.	Nimetab enda ning teiste positiivseid omadusi.	Nimetab ja väärtustab enda ning teiste positiivseid omadusi.
Väärtustab positiivset mõtlemist.	Teab, mis on positiivne mõtlemine.	Väärtustab positiivset mõtlemist.	Väärtustab positiivset mõtlemist ja oskab seda rakendada igapäevaelus.

AJALOO II kooliastme õpitulemused

6. klassi õpilane:

- 1) kasutab asjakohaselt aja mõistega seonduvaid sõnu ja fraase *aeg, muinasaeg, vanaaeg, sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, Rooma number*;
- 2) tunneb mõningaid iseloomulikke sündmusi kodukoha ja Eesti ajaloost ning seostab neid omavahel;
- 3) teab mõnda ajaloolist asunit, selle tekkimise ja kujunemise põhjuseid;
- 4) hindab materiaalsel keskkonda kui ajaloosündmuste peamist kandjat;
- 5) toob näiteid muinasaja ja vanaaja kohta;
- 6) mõistab vanaaja kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ning esitab näiteid erinevate kultuurivaldkondade kohta;
- 7) mõistab, et ajaloosündmustel ja -nähtustel on põhjused ja tagajärjed ning loob lihtsamaid seoseid mõne sündmuse näitel;
- 8) teab, et mineviku kohta saab teavet ajalooallikatest, töötab lihtsamate allikatega ja hindab neid kriitiliselt;
- 9) väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava, lühijuttu ja kirjeldust ning kasutab ajalookaarti.

AJALUGU

5. klass

Tundide arv nädalas: 1

Õppe-kasvatustöö eesmärgid

- 1) kasutab asjakohaselt aja mõistega seonduvaid sõnu, lühendeid ja fraase *aeg, muinasaeg, vanaaeg, sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, Rooma number*;
- 2) tunneb mõningaid iseloomulikke sündmusi kodukoha ja Eesti ajaloost ning seostab neid omavahel;
- 3) teab mõnda ajaloolist asunit, selle tekkimise ja kujunemise põhjusi;
- 4) hindab materiaalsel keskkonda kui ajaloosündmuste peamist kandjat;

- 5) mõistab, et ajaloosündmustel ja -nähtustel on põhjused ja tagajärjed, ning loob lihtsamaid seoseid mõne sündmuse näitel;
- 6) teab, et mineviku kohta saab teavet ajalooallikatest, töötab lihtsamate allikatega ja hindab neid kriitiliselt;
- 7) väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava, lühijuttu ja kirjeldust ning kasutab ajalookaarti.

Õppesisu-ja tegevused

Ajaarvamine

Ajaarvamisega seotud mõisted ja ajaloo perioodid: muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, Lähiajalugu.

Ajalooallikad

Ajalugu ja ajalooallikad. Allikate tõlgendamine: kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas, muuseum ja arhiiv. Ajatelg.

Ajaloosündmused, ajaloolised isikud ja eluolu

Elu linnas ja maal, rahu ja sõja ajal, eluolu, tegevusalad, elamud, rõivastus, toit, kultuur ja traditsioonid, nende muutumine ajas.

Ajaloosündmused ja silmapaistvad isikud kodukohas, Eestis, Euroopas ning maailmas õpetaja valikul.

Ajalooõpetusega omandab õpilane kultuuri- ja ajaloolises keskkonnas orienteerumiseks vajalikud teadmised ja oskused. 5. klassis on tegemist sissejuhatava algõpetusega, kus õpilased tutvuvad ajalooajaloosündmustega, ajalooallikatega, ajaarvamisega ja valikuliselt olulisemate sündmuste ja isikutega ajalooajaloos. Oluline on õpilastes huvi äratamine ajaloo vastu. Teadmisi ja oskusi omandatakse mitmesuguste meetodite, sealhulgas aktiivõppemeetodite kaudu. Oluline on tutvustada õpilastele kodukoha osa ajalooajaloos. Õppetegevust kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingu teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) võimaldatakse õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ning rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ja iseseisvateks õppijateks ning loovateks ja kriitiliselt mõtlevateks isiksusteks;
- 3) kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- 4) rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- 5) laiendatakse õpikeskkonda: muuseum, näitus, raamatukogu, arvutiklass, ajaloolis-kultuuriline keskkond (muistised, ehitised) jne.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) kasutab kontekstis mõisteid, lühendeid ja fraase sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, Rooma number, kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas;
- 2) teab ajaloo periodiseerimise üldisi põhimõtteid;
- 3) leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid;
- 4) kasutab ajalookaarti ning töötab lihtsamate allikatega.

- 1) kirjeldab mõnda kodukohas aset leidnud minevikusündmust ja inimeste eluolu minevikus;
- 2) teab kodukohast pärit silmapaistvaid isikuid ja nende saavutusi;
- 3) kirjeldab eluolu erinevusi maal ja linnas, sõja ja rahu ajal ning nende erinevusi minevikus ja nüüdisajal;
- 4) oskab koostada lihtsamat ajaliini ja lühijuttu ajaloolisest isikust ning mineviku eluolust.

Õpitulemused

Õpitulemus	Algtase / teadmine	Kesktaase / rakendamine	Kõrgtase / arutlemine
Kasutab kontekstis aja mõistega seonduvaid sõnu, lühendeid ja fraase <i>sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, Rooma number, ajaloo periodiseerimine.</i>	Teab aja mõistega seonduvate peamiste mõistete tähendust.	Teab kontekstis olevaid aja mõistega seonduvaid sõnu, lühendeid ja fraase <i>sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, Rooma number, ajaloo periodiseerimine.</i>	Teab ja oskab kasutada kontekstis aja mõistega seonduvaid sõnu, lühendeid ja fraase <i>sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, Rooma number, ajaloo periodiseerimine.</i>
Kirjeldab mõnda minevikusündmust ja inimeste eluolu minevikus;	Teab mõnda minevikusündmust inimeste elus ja oskab märksõnade abil seda kirjeldada.	Teab mõnda minevikusündmust inimeste elus ja oskab seda kirjeldada.	Teab mõnda minevikusündmust inimeste elust ja oskab seda kirjeldada suuliselt või koostada selle põhjal kirjalikku juttu.
Kasutab ajalookaarti.	Oskab kasutada koos abiga ajalookaarti.	Oskab kasutada ajalookaarti.	Oskab kasutada ajalookaarti ja anda edasi sealt saadud infot.
Teab, et mineviku kohta saab teavet ajalooallikatest.	Leiab mineviku kohta infot abiga lihtsamatest ajalooallikatest.	Leiab mineviku kohta infot ajalooallikatest.	Leiab mineviku kohta infot mitmest erinevast ajalooallikast.
Kasutab kontekstis ajalooallikatega seonduvaid mõisteid <i>kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas.</i>	Oskab liigitada ajalooallikaid kirjalikeks, suulisteks ja esemelisteks abi kasutades.	Oskab kasutada ajalooallikatega seonduvaid mõisteid <i>kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas.</i>	Oskab kasutada ajalooallikatega seonduvaid mõisteid kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas ning neid omavahel võrrelda.
Kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid.	Oskab kirjutada märksõnu eluolu kohta muinasajal.	Oskab kirjeldada eluolu muinasajal.	Oskab koostada juttu eluolust muinasajal ja võrrelda seda tänapäevaga.
Teab, missuguseid muudatusi	Teab, et metallist tehti tööriistasid.	Teab, missuguseid muudatusi	Teab, miks inimesed võtsid metalli kasutusele

ühiskonnaelus tõi kaasa metallide kasutusele võtmine.		ühiskonnaelus tõi kaasa metallide kasutusele võtmine.	ja miks oli see vajalik.
Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg, varanduslik ebavõrdsus, sugukond, hõim.</i>	Seletab piltide abil mõistete kiviaeg, rauaaeg ja pronksiaeg tähendusi.	Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg, varanduslik ebavõrdsus, sugukond, hõim.</i>	Seletab ja kasutab oma juttudes ja kõnes mõisteid kiviaeg, rauaaeg ja pronksiaeg. Oskab neid omavahel võrrelda. Oskab välja tuua sugukonna ja hõimu erinevused.
Teab, et Eesti esimesed asustusalad olid Pulli ja Kunda inimasula, ning näitab neid kaardil	Oskab näidata abiga kaardil Eesti esimesi asustusalasid.	Oskab nimetada esimesi Eesti asustusalasid ja näidata neid kaardil.	Oskab nimetada esimesi Eesti asustusalasid ja näidata neid kaardil. Selgitab inimeste eluolu neis.
Teab kodukohast pärit silmapaistvaid isikuid ja nende saavutusi	Oskab nimetada mõnda isikut	Oskab nimetada olulisemaid isikuid ja nende saavutusi	Oskab nimetada erinevatest perioodidest isikuid, nende saavutusi ja saavutuste tähtsust
Leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid.	Saab aru, et ajaloos on paljud nähtused seotud	Oskab leida üldjoontes seoseid sündmuste ja protsesside vahel	Hakkab aru saama põhjuse ja tagajärje seostest
Kirjeldab eluolu erinevusi maal ja linnas, sõja ja rahu ajal, erinevusi minevikus ja kaasajal	Saab aru, et vastavad erinevused on olemas ja mõistab neid õpetaja abiga	Oskab kirjeldada lihtsamaid erinevusi	Oskab erinevusi kirjeldada ja algtasemel analüüsida
Oskab koostada lihtsamat ajaliini ja lühijutte ajaloolistest isikutest ja mineviku eluolust	Oskab koostada juttu õpetaja abiga	Oskab koostada lühijuttu kavapunktide alusel	Oskab iseseisvalt koostada lühijuttu

AJALUGU

6. klass

Tundide arv nädalas: 2

Õppe-kasvatustöö eesmärgid

6. klassi lõpetaja:

- 1) kasutab asjakohaselt aja mõistega seonduvaid õpitud sõnu, lühendeid ja fraase;
- 2) tunneb mõningaid iseloomulikke sündmusi kodukoha ja Eesti ajaloost ning seostab neid omavahel;
- 3) teab mõnda ajaloolist asunit, selle tekkimise ja kujunemise põhjusi;

- 4) hindab materiaalsel keskkonda kui ajaloosündmuste peamist kandjat;
- 5) toob näiteid muinasaja ja vanaaja kohta;
- 6) mõistab vanaaja kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ning esitab näiteid erinevate kultuurivaldkondade kohta;
- 7) mõistab, et ajaloosündmustel ja -nähtustel on põhjused ja tagajärjed, ning loob lihtsamaid seoseid mõne sündmuse näitel;
- 8) teab, et mineviku kohta saab teavet ajalooallikatest, töötab lihtsamate allikatega ja hindab neid kriitiliselt;
- 9) väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava, lühijuttu ja kirjeldust ning kasutab ajalookaarti.

Õppesisu-ja tegevused

6. klassis õpitakse esi- ehk vanaaega, Vana-Idamaade osas on kohustuslikud teemad seotud Mesopotaamia ja Egiptusega, samuti õpitakse Vana- Kreeka ja Vana- Rooma ajalugu. Üldajaloo kursuse raames õpitakse ka mõningaid teemasid Eesti ajaloost. Võimalusel tuleb rõhutada ka õpilaste kodukoha ajaloolisi arenguid muinas- ja vanaajal

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingu teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) võimaldatakse õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ning rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ja iseseisvateks õppijateks ning loovateks ja kriitiliselt mõtlevateks isiksusteks;
- 3) kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- 4) rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- 5) laiendatakse õpikeskkonda: muuseum, näitus, raamatukogu, arvutiklass, ajaloolis-kultuuriline keskkond (muistised, ehitised) jne.

Muinasaeg ja vanaaeg

Aeg ja ajaarvamine, muinas- ja vanaaja periodiseerimine.

Ajalugu ja ajalooallikad. Allikmaterjalide tõlgendamine.

Muinasaja arengujärgud ja nende üldiseloomustus: kiviaja inimese tegevusalad, põlluharimise algus, loomade kodustamine, käsitöö areng, metallide kasutusele võtmine, Eesti muinasaja üldiseloomustus, Pulli, Kunda. Muinasaegsed mälestised – kalmed ja asulakohad – ning arheoloogilised leiud. Kodukoha inimasustus muinasajal.

Vanaaja sisu ja üldiseloomustus: ajalised piirid, looduslikud olud.

Vana- Idamaad. Vana-Egiptuse riigikorraldus, eluolu, religioon, kultuurisaavutused. Vaaraod Thutmosis III, Ramses II, Tutankhamon.

Mesopotaamia, sumerite linnriigid, leiutised (ratas, potikeder), Hammurabi seadused, eluolu, religioon, kultuurisaavutused.

Iisraeli ja Juuda riik, ainujumala usk, Vana Testament, kümme käsku.

Vana- Kreeka. Vanim kõrgkultuur Euroopas. Kreeka loodus ja rahvastik, Kreet ja Mükene kultuur. Kreeka linnriigid. Ühiskonnakorraldus ja kasvatus Ateenas ning Spartas. Linnriikide nõrgenemine ja alistamine Makedooniale. Aleksander Suure sõjaretk ning maailmariigi tekkimine.

Vana-Kreeka kultuur ja religioon, eluolu ja mütoloogia. Olümpiamängud. Homerose kangelaseepika, ajalookirjutus, teater, kunst, arhitektuur, skulptuur, vaasimaal. Vana-Kreeka kultuuri tähtsus.

Vana- Rooma. Rooma riigi tekkimine, looduslikud olud, kuningad. Rooma Vabariigi algus ja ühiskondlik korraldus. Rooma võimu laienemine Vahemere maades. Hannibal, Caesar, vabariigi lõpp.

Rooma keisririigi ühiskondlik korraldus. Augustus, Rooma impeerium ja selle lõhenemine.

Vana-Rooma kultuur, kunst ja arhitektuur, rahvas ja eluolu, avalikud mängud. Ristiusu teke, Uus Testament.

Õpitulemused

Õpitulemus	Algtase / teadmine	Keskase / rakendamine	Kõrgtase / arutlemine
<p>Kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid.</p> <p>Näitab kaardil ja põhjendab, miks ja mis piirkondades sai alguse põlluharimine.</p> <p>Teab, missuguseid muudatusi ühiskonnaelus tõi kaasa metallide kasutusele võtmine.</p> <p>Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg, varanduslik ebavõrdsus, sugukond, hõim.</i></p> <p>Teab, et Eesti esimesed asustusalad olid Pulli ja Kunda inimasula, ning näitab neid kaardil.</p>	<p>Teab ajastutekohaste mõistete tähendust.</p> <p>Teab, et esimesed inimasulad Eestis olid Pullis ja Kundas. Teab, millega tegelesid inimesed muinasajal.</p>	<p>Kirjeldab muinasaja inimeste eluviisi ja tegevusalasid. Teab ja kasutab muinasaja-kohaseid mõisteid kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg, sugukond, hõim. Teab ja näitab kaardil Pulli ja Kunda inimasulat.</p>	<p>Kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid.</p> <p>Näitab kaardil ja põhjendab, miks ja mis piirkondades sai alguse põlluharimine.</p> <p>Teab, missuguseid muudatusi ühiskonnaelus tõi kaasa metallide kasutusele võtmine.</p> <p>Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg, varanduslik ebavõrdsus, sugukond, hõim.</i></p> <p>Teab, et Eesti esimesed asustusalad olid Pulli ja Kunda inimasula, ning näitab neid kaardil.</p>
<p>Selgitab, miks, kus ja millal tekkisid vanaaja kõrgkultuurid, ning näitab kaardil Egiptust ja Mesopotaamiat.</p>	<p>Oskab nimetada vanaaja kõrgkultuuridena Egiptust ja Mesopotaamiat, teab vanaaja riikliku korralduse üldjooni, teab ja oskab</p>	<p>Oskab nimetada vanaaja kõrgkultuuridena Egiptust ja Mesopotaamiat ja neid kaardil näidata. Teab, missugune oli vanaaja riiklik</p>	<p>Selgitab, miks, kus ja millal tekkisid vanaaja kõrgkultuurid, ning näitab kaardil Egiptust ja Mesopotaamiat.</p> <p>Selgitab, milline oli</p>

<p>Selgitab, milline oli vanaaja riiklik korraldus, kirjeldab vanaaja elulaadi ja religiooni</p> <p>Egiptuse ning Mesopotaamia näitel.</p> <p>Tunneb vanaaja kultuuri- ja teadussaavutusi: meditsiini, matemaatikat, astronoomiat,</p> <p>kirjandust, kujutavat kunsti, Egiptuse püramiide ja Babüloni rippaedu. Teab, et esimesed kirjasüsteemid olid kiilkiri ja hieroglüüfkiri.</p> <p>Teab, et Iisraelis tekkis monoteistlik religioon. Selgitab, mis on Vana Testament;</p> <p>seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>tsivilisatsioon, linnriik, vaarao, muumia, sfinks, tempel, püramiid, preester.</i></p> <p>Teab, kes olid Thutmosis III, Ramses II, Tutanhamon, Hammurabi, Jahve Mooses ja Taavet, ning iseloomustab nende tegevust.</p>	<p>nimetada vanaaja kultuurisaavutustena Babüloni rippaedu ja Egiptuse püramiide. Teab, et juutidel olid vanaajal Iisraeli riik ja oskab nimetada Jahvet ja Moosest. Teab mõisteid <i>vaarao, püramiid ja preester.</i></p>	<p>korraldus Mesopotaamia ja Egiptuse näitel. Oskab tuua näiteid vanaaja kultuuri- ja teadussaavutustest. Oskab tuua näite tähestikkirja-eelsetest kirjasüsteemidest. Teab, et Iisraelis tekkis riik ning teab juutide usu erinevuse peamise joonena monoteismi. Seletab mõisteid <i>tsivilisatsioon, linnriik, vaarao, muumia, sfinks, tempel, püramiid, preester;</i></p> <p>teab, kes olid Thutmosis III, Ramses II, Tutanhamon, Hammurabi, Jahve Mooses ja Taavet.</p>	<p>vanaaja riiklik korraldus, kirjeldab vanaaja elulaadi ja religiooni</p> <p>Egiptuse ning Mesopotaamia näitel.</p> <p>Tunneb vanaaja kultuuri- ja teadussaavutusi: meditsiini, matemaatikat, astronoomiat,</p> <p>kirjandust, kujutavat kunsti, Egiptuse püramiide ja Babüloni rippaedu. Teab, et esimesed kirjasüsteemid olid kiilkiri ja hieroglüüfkiri.</p> <p>Teab, et Iisraelis tekkis monoteistlik religioon. Selgitab, mis on Vana Testament;</p> <p>seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>tsivilisatsioon, linnriik, vaarao, muumia, sfinks, tempel, püramiid, preester.</i></p> <p>Teab, kes olid Thutmosis III, Ramses II, Tutanhamon, Hammurabi, Jahve Mooses ja Taavet, ning iseloomustab nende tegevust.</p>
<p>Näitab kaardil Kreetat, Kreekat, Balkani poolsaart, Ateenat ja Spartat</p>	<p>Teab ja oskab nimetada Kreekat ja Balkani poolsaart, Ateenat ja Spartat.</p>	<p>Näitab kaardil Kreetat, Kreekat ja Balkani poolsaart, Ateenat ja Spartat.</p>	<p>Näitab kaardil Kreetat, Kreekat, Balkani poolsaart, Ateenat ja Spartat ning kirjeldab</p>

<p>ning kirjeldab riigi laienemist hellenismi perioodil.</p> <p>Teab, et Vana-Kreeka tsivilisatsioon sai alguse Kreeta-Mükeene kultuurist.</p> <p>Tunneb Vana-Kreeka ühiskonnakorraldust Ateena ja Sparta näitel ning võrdleb neid kirjelduse põhjal.</p> <p>Kirjeldab Vana-Kreeka kultuuri ja eluolu iseloomulikke jooni järgmistes valdkondades:</p> <p>kirjandus, teater, religioon, kunst, sport.</p> <p>Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>polis</i>, <i>rahvakoosolek</i>, <i>akropol</i>, <i>agoraa</i>, <i>türann</i>,</p> <p><i>aristokraatia</i>, <i>demokraatia</i>, <i>kodanik</i>, <i>ori</i>, <i>eepos</i>, <i>olümpiamängud</i>, <i>teater</i>, <i>tragöödia</i>,</p> <p><i>komöödia</i>, <i>skulptuur</i>, <i>Trooja sõda</i>, <i>hellenid</i>, <i>tähestik</i>.</p> <p>Teab, kes olid Zeus, Herakles, Homeros, Herodotos, Perikles ja Aleksander Suur, ning iseloomustab nende tegevust.</p>	<p>Teab mõisteid <i>polis</i>, <i>rahvakoosolek</i>, <i>türann</i>, <i>demokraatia</i>, <i>kodanik</i>, <i>ori</i>, <i>eepos</i>, <i>olümpiamängud</i>, <i>teater</i>, <i>tragöödia</i>,</p> <p><i>komöödia</i>, <i>Trooja sõda</i>. Teab, kes olid <i>Zeus</i>, <i>Herakles</i> ja <i>Aleksander Suur</i>.</p>	<p>Oskab kirjeldada Vana-Kreeka ühiskonnaelu kirjeldust Ateena ja Sparta näitel. Teab, et Vana-Kreeka tsivilisatsioon sai alguse Mükeene kultuurist.</p> <p>Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>polis</i>, <i>rahvakoosolek</i>, <i>akropol</i>, <i>agoraa</i>, <i>türann</i>,</p> <p><i>aristokraatia</i>, <i>demokraatia</i>, <i>kodanik</i>, <i>ori</i>, <i>eepos</i>, <i>olümpiamängud</i>, <i>teater</i>, <i>tragöödia</i>,</p> <p><i>komöödia</i>, <i>skulptuur</i>, <i>Trooja sõda</i>, <i>hellenid</i>, <i>tähestik</i>.</p> <p>Teab, kes olid Zeus, Herakles, Homeros, Herodotos, Perikles ja Aleksander Suur, ning iseloomustab nende tegevust.</p>	<p>riigi laienemist hellenismi perioodil.</p> <p>Teab, et Vana-Kreeka tsivilisatsioon sai alguse Kreeta-Mükeene kultuurist.</p> <p>Tunneb Vana-Kreeka ühiskonnakorraldust Ateena ja Sparta näitel ning võrdleb neid kirjelduse põhjal.</p> <p>Kirjeldab Vana-Kreeka kultuuri ja eluolu iseloomulikke jooni järgmistes valdkondades:</p> <p>kirjandus, teater, religioon, kunst, sport.</p> <p>Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>polis</i>, <i>rahvakoosolek</i>, <i>akropol</i>, <i>agoraa</i>, <i>türann</i>,</p> <p><i>aristokraatia</i>, <i>demokraatia</i>, <i>kodanik</i>, <i>ori</i>, <i>eepos</i>, <i>olümpiamängud</i>, <i>teater</i>, <i>tragöödia</i>,</p> <p><i>komöödia</i>, <i>skulptuur</i>, <i>Trooja sõda</i>, <i>hellenid</i>, <i>tähestik</i>.</p> <p>Teab, kes olid Zeus, Herakles, Homeros, Herodotos, Perikles ja Aleksander Suur, ning iseloomustab nende tegevust.</p>
<p>Näitab kaardil Apenniini poolsaart, Vahemerd,</p>	<p>Teab Roomat ja Rooma riigi tekkelugu, teab, et</p>	<p>Näitab kaardil Apenniini poolsaart, Vahemerd,</p>	<p>Näitab kaardil Apenniini poolsaart, Vahemerd, Kartaagot,</p>

<p>Kartaagot, Roomat, Konstantinoopolit, Ida-Roomat ja Lääne-Roomat. Teab Rooma riigi tekkelugu ning näitab kaardil Rooma riigi territooriumi ja selle laienemist. Selgitab Rooma riigikorda eri aegadel. Iseloomustab eluolu ja kultuuri Rooma riigis. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>vabariik, foorum, kapitolium, Colosseum, patriits, plebei, konsul, senat, rahvatribuun, orjandus, amfiteater, gladiaator, leegion, kodusõda, kristlus, piibel, Rooma õigus, provints, Ida-Rooma, Lääne-Rooma, Kartaago, Konstantinoopol, ladina keel.</i> Teab, kes olid Romulus, Hannibal, Caesar, Augustus ja Jeesus Kristus, ning iseloomustab nende tegevust.</p>	<p>Rooma riigis on olnud kolm erinevat riigikorda. Teab mõisteid <i>vabariik, patriits, plebei, senat, rahvatribuun, orjandus, amfiteater, gladiaator, leegion, kodusõda, kristlus, piibel, provints, Ida-Rooma, Lääne-Rooma, Kartaago, Konstantinoopol.</i></p>	<p>Kartaagot, Roomat, Konstantinoopolit, Ida-Roomat ja Lääne-Roomat. Teab Rooma riigi tekkelugu ning näitab kaardil Rooma riigi territooriumi ja selle laienemist. Selgitab Rooma riigikorda eri aegadel. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>vabariik, foorum, patriits, plebei, konsul, senat, rahvatribuun, orjandus, amfiteater, gladiaator, leegion, kodusõda, kristlus, piibel, provints, Ida-Rooma, Lääne-Rooma, Kartaago, Konstantinoopol, ladina keel.</i> Teab, kes olid Romulus, Hannibal, Caesar, Augustus ja Jeesus Kristus.</p>	<p>Roomat, Konstantinoopolit, Ida-Roomat ja Lääne-Roomat. Teab Rooma riigi tekkelugu ning näitab kaardil Rooma riigi territooriumi ja selle laienemist. Selgitab Rooma riigikorda eri aegadel. Iseloomustab eluolu ja kultuuri Rooma riigis. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>vabariik, foorum, kapitolium, Colosseum, patriits, plebei, konsul, senat, rahvatribuun, orjandus, amfiteater, gladiaator, leegion, kodusõda, kristlus, piibel, Rooma õigus, provints, Ida-Rooma, Lääne-Rooma, Kartaago, Konstantinoopol, ladina keel.</i> Teab, kes olid Romulus, Hannibal, Caesar, Augustus ja Jeesus Kristus, ning iseloomustab nende tegevust.</p>
---	--	---	--

ÜHISKONNAÕPETUS

5. klass

Tundide arv nädalas: 1

Õppe-kasvatustöö eesmärgid

Õpilane

- 1) teab ja väärtustab demokraatia põhimõtteid;
- 2) mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis, märkab probleeme koolis, toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat;

- 3) märkab ning arvestab erinevaid huve ja võimalusi ning on valmis koostööks ja kokkulepeteks, oskab otsida ja pakkuda abi probleemide lahendamisel;
- 4) teab Eesti riigi valitsemise põhilisi institutsioone, kirjeldab nende ülesandeid (kohalik omavalitsus, Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus) ning nimetab erinevaid riigijuhtimisega seotud ameteid/elukutseid;
- 5) teab, mis on põhiseadus ja teised seadused, miks tuleb seadusi täita; teab, mis on lapse õigused ja vastutus;
- 6) selgitab näidetega, mis on kodanikuühendus, kodanikualgatus ja vabatahtlik töö; põhjendab vabatahtliku töö vajalikkust ning pakub abi abivajajaile; tunneb ära ebaõigluse ja oskab sellele vastu seista; 28
- 7) mõistab inimeste iseärasusi ning teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on salliv erinevuste suhtes ja valmis koostööks;
- 8) toob näiteid ühiskonna toimimiseks ja arenguks vajalikest elukutsetest ja ettevõtetest ning väärtustab töötamist kui peamist elatusallikat, tunneb oma õigusi ja vastutust omanikuna ja tarbijana ning mõistab, miks erinevais ameteis töötamisel eeldatakse erinevaid teadmisi, oskusi ja isiksuseomadusi;
- 9) oskab leida teavet oma eesmärkide ja huvide tarbeks ning seda kriitiliselt hinnata; esitab oma teadmisi ja seisukohti selgelt ja veenvalt ning suudab neid põhjendada; loob, kasutab ja jagab infot ning väärtustab enda ja teiste autorite tööd;
- 10) teab, et tal on õigus saada abi, ning oskab leida abi ettetulevates elusituatsioonides.

Õppesisu

Sotsiaalsed suhted

Inimesed meie ümber, kogukonnad; Euroopa riigid ja rahvad; sallivus

Eestis ja õpilase kodukohas elavad rahvarühmad (sotsiaalsed, rahvuslikud, religioossed jm).

Sooline võrdõiguslikkus.

Pere ja suguvõsa. Naabruskond maal ja linnas. Sõpruskond. Koolipere.

Euroopa riigid, Eesti naaberriigid.

Vabatahtlik tegevus: kodanikuühendused ja -algatus, koostöö

Kodukohas tegutsevate seltside, klubide ja ühenduste tegevus.

Noorteorganisatsioonid.

Eakohased kodanikualgatuse võimalused.

Koostöö ja ühistegevus, kommunikatsioonivõimalused.

Demokraatia põhimõtted ja selle toimimine Rahva osalemine ühiskonna valitsemises: arvamuste mitmekesisus ja sõnavabadus, osalus aruteludes ja otsustamises, õigus valida ja saada valitud.

Võimude lahusus. Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus.

Kohalik omavalitsus.

Seaduse ülimuslikkus, seadus kui regulatsioon.

Peamised inimõigused (õigus elada, õigus vabadusele ja inimväärikusele jne).

Koolidemokraatia, lapse õigused ja võimalused osaleda poliitikas

Õpilasmavalitsus, õpilaste osalemine koolielu korraldamises ja õpilasesinduses.

Kooli sisekord (kodukord).

Lapse õigused (õigus haridusele, õigus vanemlikule hoolitsusele jne). Õiguste, kohustuste ja vastutuse tasakaal.

Aja ja kulutuste planeerimine ning raha kasutamine, laenamine ja säästmine.

Elukutsed – teadmised ja oskused. Elukestev õpe. Elukutsed ja ettevõtted kodukohas.

Teadlik, säästev tarbimine. Töökultuur ja tööeetika.

Õppetegevused

II kooliastmes tutvub õpilane oma lähiümbruse sotsiaalsete suhete süsteemiga keskendudes sotsiaalselt erinevate isiksuste ja rühmade kooseksisteerimisele. Käsitelu keskmes on inimesed meie ümber, kool ning õpilase kodukoht. Kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, s.h. aktiivõpet, näiteks rollimängud, arutelud, rühmatööd, jm; infootsing teabeallikatest, allikate kasutamine, praktilised tööd ja õppekäigud. Õppetegevuses lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest, toetatakse lõimingu erinevate õppeainete ja läbivate teemadega.

Õpitulemused

Õpitulemused	Algtase / teadmine	Keskmine / rakendamine	Kõrgtase / arutlemine
Õpilane seletab oma sõnadega ning kasutab kontekstis mõisteid rahvus, riik, võrdõiguslikkus sallivus	Teab vastavate mõistete lihtsaid seletusi	Oskab mõisteid seletada, tuua näiteid	Teab mõisteid, toob näiteid, arutleb nende üle
Nimetab Eestis elavaid rahvusi, kirjeldab nende eluolu ja kultuuritraditsioone	Oskab nimetada mõningaid rahvusi	Oskab nimetada Eestis elavaid rahvusi, kirjeldada üldjoontes nende eluolu kirjeldada mõningaid traditsioone	Oskab nimetada Eestis elavaid rahvusi, kirjeldada nende eluolu, traditsioone, neid võrrelda
Nimetab Eesti peamised usundid, kirjeldab nende kombeid	Teab peamisi usundeid	Teab usundeid, oskab nimetada nende kombestikku	Teab usundeid, kirjeldab, arutleb, võrdleb neid. Väljendab oma arvamust ja põhjendab seda
Toob näiteid naiste ja meeste võrdsete õiguste ning nende rikkumise kohta Eestis	Oskab nimetada mõningaid õigusi	Oskab nimetada õigusi, tuua näiteid nende toimimise/mittetoimimise kohta	Oskab nimetada õigusi, tuua näiteid, arutleda, leida lihtsamaid seoseid ja põhjusi
Teab ja hoiab kogukonna traditsioone	Teab kogukonna traditsioone	Teab ja kirjeldab kogukonna traditsioone.	Teab, kirjeldab, väärtustab kogukonna traditsioone
Teab, mis on isikutunnistus ja	Teab, mis on isikutõendavad dokumendid	Oskab neid vajadusel kasutada	Saab aru nende tähtsusest

reisidokumendid			
Nimetab ja näitab kaardil Eesti naaberriike, toob näiteid, kuidas muu maailm mõjutab elu Eestis	Oskab nimetada, kaardil näidata lähemaid naaberriike	Oskab kaardil näidata, nimetada naaberriike, tuua mõningaid näiteid suhetest ja mõjust Eestile	Lisaks nimetamisele ja kaarditundmisele oskab luua seoseid, arutleda teema üle
Seletab, kasutab kontekstis mõisteid kodanikuühendus, kodanikualgatus, vabatahtlik tegevus	Teab mõistete lihtsaid seletusi	Oskab mõisteid seletada ja tuua mõningaid näiteid.	Suudab mõisteid põhjalikumalt avada, tuua erinevaid näiteid, leida mõistetevahelisi seoseid
Nimetab ja kirjeldab kodukohas tegutsevaid seltse, klubisid, ühendusi	Nimetab tegutsevaid kodanikuühendusi	Nimetab erinevaid ühendusi, kirjeldab nende tegevust	Nimetab, kirjeldab ja analüüsib kodanikuühenduste tegevust
Nimetab ja iseloomustab kodukohas ja koolis tegutsevaid noorteühendusi	Oskab nimetada mõnda noorteühendust	Oskab nimetada erinevaid ühendusi, kirjeldada üldjoontes nende tegevust	Teab, kirjeldab ja võrdleb noorteühendusi
Teab kodukoha kodanikualgatusi, algatab, osaleb neis	Teab mõnda üksikut kodanikualgatust	Teab mitmeid erinevaid kodanikualgatusi, võimalusel osaleb mõnes	Lisaks teadmisele ja osalemisele ka algatab mõne tegevuse, väärtustab oma osalust
Toob näiteid vabatahtliku töö kasulikkuse kohta, märkab probleeme, pakub abi	Teab, mis on vabatahtku töö	Oskab tuua näiteid vabatahtliku töö kohta, võimalusel abi pakkuda, märkab probleeme	Saab aru vabatahtliku töö kasulikkusest tema enda ja ühiskonna seisukohast, tegutseb vajadusel teadlikult
Seletab ja kasutab mõisteid inimõigus, seadus, demokraatia, iseloomustab demokraatia põhimõtteid, teab ja austab inimõigusi	Teab üldjoontes demokraatia põhimõtteid ja mõningaid inimõigusi	Oskab iseloomustada demokraatiat ja inimõigusi oluliste tunnuste ja põhimõtete abil	Tunneb ja väärtustab teadlikult demokraatia ja inimõiguste põhimõtteid, on võimeline nende üle arutlema
Teab, et Eesti on demokraatlik vabariik, nimetab riigivõimuorganite peamisi ülesandeid	Teab, et Eesti on demokraatlik riik, oskab nimetada riigivõimuorganite mõnda peamist	Oskab välja tuua riigivõimuorganite olulised ülesanded ja näiteid nende tegevuse kohta	Oskab näiteid tuua demokraatia kohta Eestis, seoseid luues varemõpituga, analüüsida eakohaselt riigivõimuorganite tööd

	ülesannet		
Teab, mis on KOV, toob näiteid oma valla/linna KOV tegevusest	Teab, mis on KOV, teab, millises ise elab.	Teab, mis on KOV, oskab tuua mõningaid näiteid oma kodukohta KOV tegevuse kohta	Oskab tuua nii positiivset kui negatiivset oma KOV kohta, samas väärtustab oma kodukohta
Teab, et kõik on võrdsed seaduse ees, toob näiteid seaduskuulekusest	Teab õigusriigi üht põhimõtet- kõik on seaduse ees võrdsed	Teab, et kõik on seaduse ees võrdsed, oskab tuua näiteid nii seaduskuulekuse kui seadusrikkumise kohta	Seostab õigusriiki demokraatiaga, väärtustab seaduskuulekuse põhimõtet, arutleb selle üle
Kirjeldab demokraatia toimimist koolis, toetab oma suhtumise ja tegutsemisega koolidemokraatiat	Oskab üldjoontes kirjeldada demokraatia toimimist koolis	Oskab kirjelda ja tuua näiteid demokraatia toimimisest koolis ,mõistab igäühe rolli selles	Oskab kirjeldada ja tuua näiteid, käitub ise teadlikult demokraatiapõhimõtet est lähtuvalt
Tunneb ÜRO lapse õiguste konventsiooni põhimõtteid	Teab, mis on Lapse õiguste konventsioon, oskab nimetada mõnda põhiõigust	Teab Lapse õiguste konventsiooni põhimõtteid, oskab tuua näiteid nende toimimisest/mittetoimimisest	Teab, kirjeldab, lapse õigusi, saab aru õiguste ja kohustuste seostest, arutleb teemakohaselt
Teeb vahet vajadustel, soovidel, võimalustel, teab, kuidas teenitakse raha, mis on pere eelarve	Saab aru, mis on raha, kuidas seda teenitakse ja millised on erinevad võimalused raha kulutamiseks (eelarve tulud ja kulud)	Oskab koostada eelarvet oma tulude/kulude piires, planeerida kulutusi vastavalt vajadustele	Mõistab raha ja eelarve olemust üldjoontes, mõistab vajaduste , soovide, rahaliste võimaluste seost pere eelarvega
Teab internetipanga ja ja pangakaardi turvalise kasutamise reegleid	Teab, kuidas kasutatakse internetipanka ja pangakaarti, olulisi reegleid sel puhul	Teab, kuidas kasutatakse internetipanka ja pangakaarti, kasutab neid teadlikult turvaliselt	Mõistab turvalisusereeglite olulisust tänapäeva ühiskonnas, saab aru reeglite rikkumise tagajärgedest
Iseloomustab erinevate elukutsete ja ametite jaoks vajalikke eeldusi, selgitab erinevate elukutsete	Oskab nimetada ja kirjeldada erinevaid elukutseid	Oskab kirjeldada erinevaid elukutseid, seostada erinevaid ameteid eelduste ja haridusega	Oskab kirjeldada erinevaid elukutseid, arutleda elukutsevalikute üle, mõistab erinevate elukutsete vajalikkust

vajalikkust			
Oskab tarbijana mõista tooteinfot ja tunneb tarbija õigusi	Märkab ja oskab kasutada tarbijainfot	Oskab kasutada tarbijainfot, tunneb tarbija põhilisi õigusi	Tunneb tarbija õigusi ja kohustusi, oskab neid omavahel seostada oskab kasutada tarbijainfot

III kooliaste

Aine: ajalugu, ühiskonnaõpetus (9.kl)

Hindamine

Ajaloo ja ühiskonnaõpetuses antakse II koolikastmes kokkuvõttev eristav tagasiside kaks korda poolaastas I pa ja II pa lõpus.

Üldpädevuste kujundamine

Kultuuri ja väärtuspädevuse kujundamist toetavad kõik ainevaldkonna õppeained erinevate rõhuasetuste kaudu. Näiteks toetavad suutlikkust mõista humanismi, demokraatia ja jätkusuutliku arengu põhiväärtusi ning nendest oma tegutsemises juhinduda ajalugu ja ühiskonnaõpetus; lugupidavat suhtumist erinevatesse maailmavaatelistesse tõekspidamistesse süvendab erinevate usunditega seotud teemad. Koolis kujundatakse väärtuspädevust väärtuskasvatusalaste teemade käsitlemisega õppeaasta jooksul. Põhjalikumalt tegeletakse väärtustega väärtuste nädalal.

Enesemääratluspädevust – sotsiaalsed arendavad suutlikkust mõista ja hinnata iseennast rahvusliku, kultuurilise ja riikliku enesemääratluse kontekstis. Koolis pööratakse enesemääratluspädevusele erilist tähelepanu ajaloo- ja kodanikunädalal.

Õpipädevust toetatakse oskuste kujundamise kaudu. Sotsiaalsed kujundavad suutlikkust organiseerida õpikeskkonda ning hankida õppimiseks vajaminevaid vahendeid ja teavet, samuti oma õppimise planeerimist ning õpitu kasutamist erinevates kontekstides ja probleeme lahendades. Õppetegevuse ja tagasiside kaudu omandavad õppijad eneseanalüüsi oskuse ning suudavad selle järgi kavandada oma edasiõppimist.

Suhtluspädevuse kujundamisel on oluline roll kõigil valdkonna õppeainetel, nende hulgas ka ajalool. Sotsiaalsed tõstavad suutlikkust ennast arusaadavalt väljendada ning lugeda ning mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; kirjutada eri liiki tekste, kasutades kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust ning väljendusrikast keelt.

Matemaatika, loodus ja tehnoloogiapädevus – sotsiaalsed toetavad ja arendavad suutlikkust kasutada erinevaid ülesandeid lahendades matemaatikale omast keelt, sümboleid ning erinevaid meetodeid kõigis elu- ja tegevusvaldkondades ja keskkondades.

Ettevõtlikkuspädevuse kujundamisel õpitakse nägema probleeme ja neis peituvaid võimalusi, püstitada eesmärgi, genereerima ideid ning neid teostama; õpitakse initsiatiivikut ja vastutust, tegema eesmärkide saavutamiseks koostööd; õpitakse tegevust lõpule viima, reageerima paindlikult muutustele, võtma arukaid riske ning tulema toime ebakindlusega; õpitakse ideede teostamiseks valida sobivaid ja loovaid meetodeid, mis toetuvad olukorra, enda suutlikkuse ja ressursside adekvaatsele analüüsile ja tegevuse tagajärgede prognoosile ning on kooskõlas eesmärkidega.

Digipädevus - loovtööde ja uurimistööde koostamine, erinevad infootsingu võimalused ja nende kasutamine ja õpikeskkonnad, esitluste koostamine erinevate vahenditega. Gruppide loomine õppeülesande täitmiseks ja suhtlemine erinevates veebikeskkondades. E-raamatud, e-

kataloogid raamatukogudes, digitaalsed õppematerjalid, erinevad videoarhiivid ja videokeskkonnad, mis kõik toetavad õpilase eesmärgipärast ja õppimisele suunatud nutiseadme ja arvutikasutust.

Valdkonnapädevuste kujundamine

Sotsiaalne ja kodanikupädevus tähendab suutlikkust mõista inimühiskonna ajaloos ja nüüdisajal toimuvate ühiskondlike muutuste põhjusi ja tagajärgi; tunda lihtsamaid sotsiaalteaduste uurimismeetodeid ja kasutada mõnda neist õppetöös ja igapäevases elus; luua tulevikustsenaariume ja -visioone mingis sotsiaalselt või personaalselt olulises valdkonnas; tunda ja austada inimõigusi ja demokraatiat, teadmisi kodanikuõigustest ning -vastutusest, nendega kooskõlas olevaid oskusi ja käitumist; ära tunda kultuurilisi eripärasid ja järgida üldtunnustatud käitumisreegleid; jätkuvalt huvituda oma rahva, kogukonna ja maailma arengust, kujundada oma arvamus ning olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik.

III kooliastmes on sotsiaalne suunatud üldistamis- võrdlemis-, põhjus-tagajärg seose leidmise oskuste kujundamisele. Sotsiaalse ja kodanikupädevus kujundab oskust asetada Eesti ajalugu maailma ajalooüldiste konteksti.

Õpitakse eristama, kasutama ja hindama erinevaid ajalooallikaid, otsima ja kasutama ajalooinfot, kaarti, koostama kava, mõistekaarti ja ajalooreferaati ning lühiuurimust ning viimaseid ka esitama, seda nii suuliselt kui ka ITK vahendeid kasutades.

Vastutustunne ja empaatiavõime arenevad läbi oskuse asetada end teise inimese olukorda.

Lõimumine teiste valdkondadega

Lõimingu põhimõtted on lahti sõnastatud õppekava üldosa punktides 2.26.-2.28.

Emakeelepädevus – suutlikkus väljendada ennast selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult; lugeda ja mõista erinevaid tekste; kasutada kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili ning ainealast sõnavara ja väljendusrikast keelt ning järgida õigekeelsusnõudeid. Lisaks tähtsustuvad teksti kriitilise analüüsi oskus, meediakirjaoskus, info hankimine ja selle kriitiline hindamine, tööde vormistamine ning autoriõiguse kaitse.

Võõrkeeltepädevus – teadmised erinevatest kultuuridest ja traditsioonidest, oma ja teiste kultuuride erinevuste mõistmine ning lugupidamine teiste keelte ja kultuuride vastu mitmekultuurilises ühiskonnas; võõrkeeleoskus.

Matemaatikapädevus – ajaarvamine; ressursside planeerimine (aeg, raha); matemaatiline kirjaoskus, arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid); oskus probleeme püstitada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada, lahendusideid analüüsida ning tulemuse tõesust kontrollida; oskus loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada ning väärtustada matemaatilist käsitlust, mõista selle sotsiaalset, kultuurilist ja personaalset tähendust.

Loodusteaduslik pädevus – looduskeskkonna ja geograafilise asendi mõju inimühiskonna arengule, inimese areng ja rahvastikuprotsessid; majanduse ressursid; ühiskonna jätkusuutlikkus, säästlik tarbimine, üleilmastumine, globaalprobleemide, sh keskkonnaprobleemide märkamine ja mõistmine ning jätkusuutliku ja vastutustundliku eluviisi väärtustamine.

Tehnoloogiline pädevus – ametid ja elukutsed erinevates ühiskondades, tehnika ja tootmise arengu seos muutustega ühiskonnas; tööturg, kutsesuunitlus ja karjääri planeerimine; oskus hinnata tehnoloogia rakendamise kaasnevaid võimalusi ja ohte; rakendada nüüdisaegseid

tehnoloogiaid tõhusalt ning eetilisel oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonna kujundamisel; kasutada tehnilisi vahendeid eesmärgipäraselt ja säästlikult, järgides ohutuse ning intellektuaalomandi kaitse nõudeid.

Kunstipädevus – Eesti, Euroopa ja maailma erinevate rahvaste kultuuriteemade käsitlemine, iluhinnangute muutumine ajas; esteetiline areng ja eneseteostus, rahvakultuur ning loominguline eneseväljendusoskus.

Tervise- ja kehakultuuripädevus – suutlikkus mõista ja väärtustada kehalise aktiivsuse tähtsust tervisliku eluviisi osana eri ajastuil; arendada sallivat suhtumist kaaslastesse ning koostööpõhimõtteid tervislikku eluviisi järgides.

Läbivad teemad

Läbivad teemad ja nende käsitlemise põhimõtted on lahti sõnastatud õppekava üldosa punktides 2.26.-2.28

Läbiva teema „*Elukestev õpe ja karjääri planeerimine*” käsitlemisega aidatakse õpilasel kujuneda isiksuseks, kes on valmis õppima kogu elu, täitma erinevaid rolle muutavas õpi-, elu- ja töökeskkonnas.

Läbiva teemaga „*Keskkond ja jätkusuutlik areng*” toetatakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes püüab leida lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele, pidades silmas nende jätkusuutlikkust.

Läbiva teema „*Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus*” käsitlemisega toetatakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes toetub oma tegevuses riigi kultuuritraditsioonidele.

Läbiva teema „*Kultuuriline identiteet*” käsitlemisega toetatakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumislaadi kujundajana ning kes väärtustab omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust, on kultuuriliselt salliv ning koostööaldis.

Läbiva teema „*Teabekeskkond*” käsitlemisega toetatakse õpilase kujunemist infoteadlikuks inimeseks, kes tajub ja teadvustab ümbritsevat infokeskkonda.

Läbiva teemaga „*Tehnoloogia ja innovatsioon*” toetatakse õpilase kujunemist uuendusaltiks ja tänapäevaseid tehnoloogiaid eesmärgipäraselt kasutada oskavaks inimeseks, kes tuleb toime kiiresti muutuvast tehnoloogilises elu-, õpi- ja töökeskkonnas.

Läbiva teema „*Tervis ja ohutus*” käsitlemisega toetatakse õpilase kasvamist vaimselt, emotsionaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline käituma turvaliselt ning kujundama tervet keskkonda.

Läbiva teemaga „*Väärtused ja kõlblus*” taotletakse õpilase kujunemist kõlbeliselt arenenud inimeseks, kes tunneb nüüdisajal rahvusvaheliselt üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid koolis ja väljaspool kooli, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires.

INIMESEÕPETUSE õpitulemused III kooliastme lõpuks:

III kooliastme õpitulemused kajastavad õpilase head saavutust.

Põhikooli lõpetaja:

1) teab ja oskab kasutada põhilisi enesekasvatuse viise ning analüüsib ennast, seostades seda oma valikutega elus ja väärtustades ennast;

- 2) teab ja oskab igapäevaelus planeerida tervislikke valikuid seoses oma füüsilise, vaimse, emotsionaalse ja sotsiaalse tervisega ning analüüsib valikuid mõjutavaid tegureid ja oma vastutuse osa selles;
- 3) teab tervisliku toitumise ja kehalise aktiivsuse põhimõtteid ning mõistab nende rakendamise olulisust igapäevaelus;
- 4) teab, millised arengumuutused toimuvad murdeas, ja mõistab murdeea eripära teiste eluperioodide seas;
- 5) mõistab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust ning teab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid ja oma vastutust selles ning väärtustab seksuaalõigusi;
- 6) analüüsib riskikäitumist mõjutavaid tegureid ja mõju inimese tervisele ning demonstreerib õpitu olulisuses, kuidas kasutada tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi riskikäitumisega seotud olukordades;
- 7) teab ja oskab otsida olulisi infoallikaid tervisetabe ja -abi saamiseks, analüüsides nende kasutusvõimalusi, ning demonstreerib õpitu olulisuses esmaabi põhilisi võtteid ja kirjeldab tõhusat käitumist olukordades;
- 8) kirjeldab stressi ja kriisi olemust inimsuhetes ning teab, kuidas luua ja säilitada toetavaid ning lähedasi suhteid; väärtustab sõprust ja armastust vastastikuse toetuse allikana;
- 9) kirjeldab rühma mõju inimese käitumisele ja demonstreerib õpitu olulisuses oskust keelduda tegevusest, mis kahjustab teda ennast ja teisi;
- 10) teab kooselu reegleid ja norme toetavates inimsuhetes, mõistab nende vajalikkust rühmas ning väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet

INIMESEÕPETUS

7. klass

Tundide arv nädalas: 2

Õppe-kasvatustöö eesmärgid

- 1) Õpilane omandab sotsiaalsed ja enesekohased oskused eluga hakkama saamiseks; õpilane väärtustab tervislikku eluviisi ja tervist;
- 2) mõistab üldinimlike väärtuste olulisust (hoolivus, vastutus, tarkus, õiglus) ja rakendab neid igapäevaselt;
- 3) hindab erinevaid riske endaga kaasa toovaid situatsioone ja oskab neid ka vastavalt analüüsida;
- 4) oskab hinnata tervise erinevaid aspekte : vaimne, sotsiaalne, füüsiline ja emotsionaalne ja mõista nende olulisust tervise kujunemisel;
- 5) selgitada millised on nooruki kohustused ja õigused tänapäeva ühiskonnas;
- 6) teab, mis on tervislik eluviis, oskab igapäevaelus teha tervislikke valikuid ja analüüsida enda vastutust valikutes, sh tulevast haridusteed ja tööelu kavandades;
- 7) teab ning oskab otsida olulisi infoallikaid tervisetabe ja -abi saamiseks ning demonstreerib õpitu olulisuses esmaabi põhilisi võtteid ja kirjeldab tõhusat käitumist olukordades;
- 8) mõistab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust ning teab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid ja oma vastutust selles; väärtustab seksuaalõigusi;
- 9) kasutab inimeseõpetust õppides tehnoloogiavahendeid ja erinevaid IKT võimalusi.

Õppesisu-ja tegevused

I Inimene

INIMESE ELUKAAR JA MURDEEA KOHT SELLES. Areng ja kasvamine. Inimese elukaar ja selle perioodid. Murde- ja noorukiiga. Inimese võimalused ise oma eluteed kujundada. Enesekasvatuse alused ja probleemid.

INIMENE JA TEMA SOTSIAALNE KÄITUMINE. Erinevad grupid ja indiviidi osa nendes. Kooselu normid ja seadused. Juhtimine, võim ja autoriteet grupis.

INIMENE JA TEMA TERVISLIK ELUVIIS. Tervisliku eluviisi sisu ja vormid. Tervisliku eluviisi kujundamine. Tervist tugevdavad ja kahjustavad tegurid. *Välise mina* aktsepteerimine *tervikliku mina* aspektina. Ohud ja probleemid seoses *füüsilise minaga*.

TERVISEOHUD. Erinevad uimastid ja nende tarvitamisest tulenevad tervise-, sotsiaalsed ja juriidilised riskid. Uimastiseotuse olemus. Sõltuvus. Käitumine ja otsuste langetamine uimastitega seotud olukordades. Abi saamise võimalused.

HAAVUV, HAAVAV JA HAAVATAV MURDEEALINE. Suhtlemise ABC. Suhtlemise tasemed. Suhtlemine eakaaslastega ja sõpradega. Konfliktid suhetes. Sallivus suhetes. Stressiga toimetulek.

TÜTARLAPSEST NEIUKS, POISIST NOORMEHEKS. Varajane ja hiline küpsemine – igapäev oma tempo. Nooruki põhimured küpsemisperioodil. Neiu, keda noormehed hindavad, ja noormees, keda neiu hindavad. Seksuaalhuvi tärgamine ja ilmumine. Vabadus valida. Vastutus seksuaalsuhtes. Pereplaneerimine.

UUED SUHTED PEREKONNAGA. Murdealise õigused ja kohustused. Arusaamatused ja konfliktid kodus. Konfliktide ennetamine ja lahendamine. Sõltumatus, selle olemus.

ESIMESED KIINDUMUSED. Kiindumussuhete olemus. Noorukite kiindumussuhted. Käimine. Lahkuminekuga tragöödia.

ÕNN. Toimetulek iseenda ja oma eluga õnne eeldusena.

II. Tervis

TERVIS. Tervis kui heaoluseisund. Terviseaspektid (emotsionaalne, vaimne, füüsiline, sotsiaalne tervis). Terviseaspektide omavahelised seosed. Eesti rahvastiku tervisenäitajad. Tervislik eluviis ning sellega seonduvate valikute tegemine ja vastutus. Tegurid, mis mõjutavad tervisele seotud valikuid. Tervisealased infoallikad ja teenused. Tervise infoallikate usaldusväärsus. Kehaline aktiivsus tervise tugevdajana. Kehaline vormis olek ja sobiva kehalise aktiivsuse valik. Toitumise mõju tervisele. Toitumist mõjutavad tegurid. Vaimne heaolu. Vaimset heaolu säilitada aitavad tegevused ja mõttelaad. Stress. Stressorid. Stressi kujunemine. Stressiga toimetulek. Kriis, selle olemus. Käitumine kriisiolukorras. Abistamine, abi otsimine ja leidmine.

SUHTED JA SEKSUAALSUS. Sotsiaalne tervis ja suhted. Suhete loomine, säilitamine ja katkemine. Suhete väärtustamine. Armastus. Seksuaalsuse olemus. Lähisuhted, seksuaalidentiteet, seksuaalne nauding, soojätkamine, seksuaalne areng. Seksuaalne orientatsioon. Soorollide ja soostereotüüpide mõju inimese käitumisele ning tervisele. Seksuaalvahekord, turvaline seksuaalkäitumine. Rasestumisvastased meetodid. Seksuaalõigused. Seksuaalsed teel levivate haiguste vältimine. HIV ja AIDS. Abi ja nõu saamise võimalused.

TURVALISUS JA RISKIKÄITUMINE. Levinumad riskikäitumise liigid. Riskikäitumise mõju inimese tervisele ja toimetulekule. Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused riskikäitumisega toimetulekul. Uimastid ja nende toime kesknärvisüsteemile. Uimastitega seonduvad vääruskumused. Uimastite tarvitamise isiklikud, sotsiaalsed, majanduslikud ja juriidilised riskid. Sõltuvuse kujunemine. Esmaabi põhimõtted ja käitumine ohuolukordades.

INIMENE JA VALIKUD. Huvide ja võimete mitmekesisus ning valikud. Edukus, väärtushinnangud ja prioriteedid elus. Mina ja teised kui väärtus.

Õpitulemused

Õpitulemused	Algtase / teadmine	Keskmine / rakendamine	Kõrgtase / Arutlemine
Iseloomustab murde- ja noorukiea	Teab murde- ja noorukiea arenguülesandeid	Oskab nimetada murde- ja noorukiea	Analüüsib murde- ja noorukiea

arenguülesandeid üleminekul lapseest täiskasvanuikka.	üleminekul lapseest täiskasvanuikka;	arenguülesandeid üleminekul lapseest täiskasvanuikka;	arenguülesandeid lapseest täiskasvanuikka üleminekul ja oskab neid omavahel võrrelda.
Kirjeldab, kuidas mõjutavad inimese kasvamist ja arengut pärilikud ning keskkonnategurid.	Teab, et inimese arengut ja kasvamist mõjutavad pärilikud ja keskkondlikud tegurid.	Teab, kuidas mõjutavad inimese kasvamist ja arengut pärilikud ja keskkonnategurid.	Teab, kuidas mõjutavad inimese arengut ja kasvamist pärilikud ka keskkondlikud tegurid ja oskab tuua näiteid.
Toob näiteid inimese võimaluste kohta ise oma eluteed kujundada ning mõistab enda vastutust oma elutee kujundajamisel.	Teab, et inimene ise kujundab oma eluteed ja igaüks vastutab ise oma elutee kujunemise eest.	Oskab tuua näiteid inimese võimaluste kohta ise oma eluteed kujundada ja mõistab enda vastutust elutee kujundamisel.	Analüüsib erinevaid võimalusi inimese elutee kujundamisel ja oskab tuua näiteid, kuidas erinevad teguviisid mõjutavad enda eluteed.
Kirjeldab põhilisi enesekasvatuse võtteid: eneseveenmist, enesetreeningut, eneseergutust ja -karistust ning enesesisendust.	Tunneb ära põhilised enesekasvatuse-võtted	Oskab kirjeldada põhilisi enesekasvatuse võtteid: eneseveenmist, enesetreeningut, eneseergutust ja -karistust ning enesesisendust	Analüüsib ja võrdleb erinevate enesekasvatuse võtte tõhusust.
Selgitab, mis on minapilt ja enesehinnang.	Oskab selgitada minapildi ja enesehinnangu mõistet juhendaja kaasabil.	Oskab selgitada minapildi ja enesehinnangu olemust.	Oskab selgitada minapildi ja enesehinnangu olemust ja nende omavahelist seost.
Kirjeldab positiivse endassesuhtumise kujundamise ja säilitamise võimalusi.	Teab positiivse endassesuhtumise kujundamise võimalusi.	Oskab nimetada erinevaid võimalusi positiivse endassesuhtumise kujundamisel ja säilitamisel.	Oskab analüüsida positiivse endassesuhtumise kujunemise ja võimaluste efektiivsust.
Kasutab eneseanalüüsi oma teatud iseloomujooni, huve, võimeid ja väärtusi määramisel.	Saab aru eneseanalüüsi tähtsusest teatud iseloomujoonte, huvide, võimete ja väärtuste määramisel.	Oskab kasutada eneseanalüüsi oma teatud iseloomujooni, huve, võimeid ja väärtusi määramisel.	Oskab kasutada eneseanalüüsi oma teatud iseloomujooni, huve ja väärtusi määramisel ja oskab neid tulemusi rakendada

			olukorra parandamiseks.
Väärtustab võimalusi oma iseloomu, huve, võimeid ja väärtusi positiivses suunas kujundada ning toob nende kohta näiteid.	Selgitab võimalusi oma iseloomu, huve, võimeid ja väärtusi positiivses suunas kujundada.	Oskab väärtustada võimalusi oma iseloomu, huve, võimeid ja väärtusi positiivses suunas kujundada ning toob näiteid nende kohta.	Oskab analüüsida erinevaid võimalusi oma huve, võimeid ja väärtusi positiivses suunas kujundada ja
Kirjeldab inimeste erinevaid iseloomujooni, huve, võimeid ja väärtusi ning mõistab toetavate suhete rikastavat iseloomu.	Teab inimeste erinevaid iseloomujooni, huve, võimeid ja väärtusi.	Mõistab inimeste erinevaid iseloomujooni, huve, võimeid ja väärtusi ning mõistab toetavate suhete rikastavat iseloomu.	Oskab kirjeldada inimeste erinevaid iseloomujooni, huve, võimeid ja väärtusi ja mõistab nende olulisust suhete rikastamise seosikohast.
Kirjeldab suhete säilitamise ning konfliktide vältimise võimalusi.	Oskab nimetada suhete säilitamise ning konfliktide vältimise võimalusi.	Oskab kirjeldada suhete säilitamise ning konfliktide vältimise võimalusi.	Oskab kirjeldada ja analüüsida suhete säilitamise ja konfliktide lahendamise viiside tõhusust.
Demonstreerib õpituatsioonid tõihusaid konfliktide lahendamise viise.	Suudab juhendamise abil tuua välja konflikti lahendamise tõihusaid viise.	Oskab demonstreerida õpituatsioonid tõihusaid konfliktide lahendamise viise.	Oskab demonstreerida õpituatsioonid tõihusaid konfliktide lahendamise viise ja hinnata nende efektiivsust.
Iseloomustab erinevaid rühmi ning liigitab neid suuruse, liikmetevahelise läheduse ja ülesande järgi.	Oskab nimetada erinevaid rühmi.	Teab erinevaid rühmi ning liigitab neid suuruse, liikmetevahelise läheduse ja ülesande järgi.	Teab erinevaid rühmi ja oskab neid liigitada (suurus, liikmetevaheline lähedus, ülesanne)ja kirjeldada. Oskab neid omavahel võrrelda.
Kirjeldab inimeste erinevaid rolle rühmades ning nende mõju inimese käitumisele.	Mõistab inimeste erinevaid rolle rühmades.	Oskab kirjeldada inimeste erinevaid rolle rühmades ning nende mõju inimese käitumisele.	Oskab kirjeldada ja võrrelda inimeste erinevaid rolle rühmades ja analüüsida nende mõju inimesele käitumisele.
Võrdleb erinevate	Saab aru, et erinevatel	Oskab võrrelda	Analüüsib erinevate

rühmade norme ja reegleid ning kirjeldab nende erinevusi.	rühmadel on erinevad normid ja reeglid.	erinevate rühmade norme ja reegleid ja toob välja nende erinevused.	rühmade norme ja reegleid ja kirjeldab nende erinevusi.
Kirjeldab rühma kuulumise positiivseid ja negatiivseid külgi.	Teab rühma kuulumise pos. ja neg. tagajärgi	Oskab kirjeldada rühma kuulumise pos. ja neg. tagajärgi	Oskab kirjeldada rühma kuulumise pos. ja neg. tagajärgi ja analüüsida nende tõhusust.
Demonstreerib õpituatsioonis tõhusaid käitumisviise kiusamise ja vägivald korral koolis.	Mõistab koolivägivalda ja kiusamise olemust.	Oskab demonstreerida õpituatsioonis tõhusaid käitumisviise kiusamise ja koolivägivalda korral koolis.	Oskab demonstreerida ja analüüsida tõhusaid käitumisviise kiusamise ja koolivägivalda korral koolis.
Eristab legaalseid ja illegaalseid uimasteid.	Teab, et uimastid jaotatakse legaalseks ja illegaalseks uimastiteks.	Oskab eristada legaalseid ja illegaalseid uimasteid.	Oskab kirjeldada ja eristada legaalseid ja illegaalseid uimasteid ja tuua näiteid.
Kirjeldab uimastite tarvitamise lühi- ja pikaajalist mõju inimese füüsilisele tervisele.	Teab uimastite tarvitamise mõju inimese füüsilisele tervisele	Oskab kirjeldada uimastite tarvitamise lühi- ja pikaajalist mõju inimese füüsilisele tervisele.	Oskab kirjeldada uimastite tarvitamise lühi- ja pikaajalist mõju inimese füüsilisele tervisele ja analüüsida nende tagajärgi. Oskab tuua näiteid.
Kirjeldab põhimuresid küpsemisperioodil ning nendega toimetuleku võimalusi.	Saab aru füüsilise, vaimse, emotsionaalse ja sotsiaalse tervise mõistetest.	Oskab kirjeldada põhimuresid küpsemisperioodil ning nendega toimetuleku võimalusi.	Analüüsib küpsemisperioodi põhimuresid ja oskab hinnata nendega toimetuleku võimalusi.
Selgitab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid.	Teab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid.	Oskab selgitada turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid.	Oskab selgitada ja võrrelda omavahel turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid.
Kirjeldab füüsilise, vaimse, emotsionaalse ja sotsiaalse tervise vastastikust mõju ning seost.	Mõistab füüsilise, vaimse, emotsionaalse ja sotsiaalse tervise olemusest.	Oskab kirjeldada füüsilise, vaimse, emotsionaalse ja sotsiaalse tervise vastastikust mõju ning	Oskab kirjeldada füüsilise, vaimse, emotsionaalse ja sotsiaalse tervise vastastikust mõju ning

		seost.	seost ja tuua illustreerivaid näiteid.
Analüüsib inimese kehalise aktiivsuse ja toitumise mõju tervisele.	Mõistab inimese kehalise aktiivsuse mõju tervisele.	Oskab analüüsida inimese kehalise aktiivsuse ja toitumise mõju tervisele.	Oskab analüüsida inimese kehalise aktiivsuse ja toitumise mõju tervisele ja tuua konkreetseid näiteid.
Selgitab stressi olemust, põhjuseid ja tunnuseid.	Mõistab stressi olemust ja põhjuseid.	Teab stressi olemust, põhjuseid ja tunnuseid.	Oskab kirjeldada stressi olemust, põhjuseid ja tunnuseid ja oskab tuua elulisi näiteid.
Kirjeldab viise, kuidas luua ning säilitada mõistvaid, toetavaid ja lähedasi suhteid sotsiaalse tervise kontekstis.	Teab, et mõistvad, toetavad ja lähedased suhted on seotud sotsiaalse tervise kontekstiga.	Oskab kirjeldada viise, kuidas luua ning säilitada mõistvaid, toetavaid ja lähedaid suhteid sots. tervise kontekstis.	Oskab kirjeldab viise, kuidas luua ning säilitada mõistvaid, toetavaid ja lähedasi suhteid sotsiaalse tervise kontekstis ja rakendada neid igapäevaelus.
Selgitab, milles seisneb partnerite vastutus seksuaalsuhetes.	Mõistab, et partneritel seisneb vastutus seksuaalsuhetes.	Oskab selgitada, milles seisneb partnerite vastutus seksuaalsuhetes.	Oskab selgitab, milles seisneb partnerite vastutus seksuaalsuhetes ja tuua elulisi näiteid.
Kirjeldab, millised on tõhusad rasestumisvastased meetodid noortele ja millised käitumisviisid aitavad ära hoida nakatumist seksuaalsel teel levivatesse haigustesse.	Oskab nimetada rasestumisvastaseid meetodeid noortele.	Oskab kirjeldab, millised on tõhusad rasestumisvastased meetodid noortele ja millised käitumisviisid aitavad ära hoida nakatumist seksuaalsel teel levivatesse haigustesse.	Oskab analüüsida ja võrrelda tõhusaid rasestumisvastased meetodeid noortele. Oskab võrrelda ja hinnata millised käitumisviisid aitavad efektiivselt ära hoida nakatumist seksuaalsel teel levivatesse haigustesse.
Teab, mis on HIV ja AIDS ning HIVi nakatumise teid ja võimalusi nakatumise vältimiseks.	Oskab selgitada HIVi ja AIDSi olemust.	Mõistab HIVi ja AIDSi olemust ja HIVi nakatumise teid ja võimalusi nakatumise vältimiseks.	Oskab selgitada mis on HIV ja AIDS. Nimetab millised on HIVi nakatumise teed ja millised on võimalused nakatumise vältimiseks. Oskab tuua elulisi näiteid.

AJALOO õpitulemused III kooliastme lõpuks:

Õpilane:

- 1) iseloomustab ajaloo põhietappe näidete kaudu;
- 2) mõistab eri ajastute kultuuripanust ning iseloomustab tähtsamaid ajaloosündmusi, isikuid ja kultuurinähtusi;
- 3) võrdleb ajaloosündmusi ja -nähtusi, leiab sarnasusi ja erinevusi, toob esile põhjusi ja tagajärgi, arutleb märksõnade/küsimuste toel, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda nii suuliselt kui ka kirjalikult;
- 4) teab Eesti ühiskonna arengujärke ja tähtsamaid ajaloosündmusi, seostab kodukoha, Eesti ja Euroopa ajalugu maailma ajalooga ning saab aru, et ajaloosündmusi võib tõlgendada mitmeti;
- 5) töötab mitmesuguste ajalooallikatega, kommenteerib ja hindab neid kriitiliselt;
- 6) otsib, analüüsib ja kasutab ajalooinfot, koostab kava ja mõistekaarti, ajalooreferaati ja lühiuurimust, esitleb seda suuliselt ja kirjalikult ning IKT vahendeid kasutades;
- 7) töötab kaardiga ja koostab lihtsamaid skeeme;
- 8) asetab end minevikus elanud inimese olukorda.

AJALUGU

7. klass

Tundide arv nädalas: 2

Õppe-kasvatustöö eesmärgid

7. klassi lõpetaja lõpetaja:

- 1) iseloomustab õpitud ajaloo põhietappe – keskaega ja varauusaega - näidete kaudu;
- 2) mõistab eri ajastute kultuuripanust ning iseloomustab tähtsamaid ajaloosündmusi, isikuid ja kultuurinähtusi;
- 3) võrdleb ajaloosündmusi ja -nähtusi, leiab sarnasusi ja erinevusi, toob esile põhjusi ja tagajärgi, arutleb märksõnade/küsimuste toel, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda nii suuliselt kui ka kirjalikult;
- 4) teab Eesti ühiskonna arengujärke ja tähtsamaid ajaloosündmusi keskajal ja varauusajal, seostab kodukoha, Eesti ja Euroopa ajalugu maailma ajalooga;
- 5) töötab mitmesuguste ajalooallikatega, kommenteerib ja hindab neid;
- 6) otsib, analüüsib ja kasutab ajalooinfot, koostab kava ja mõistekaarti, ajalooreferaati, esitleb seda suuliselt ja kirjalikult ning IKT vahendeid kasutades;
- 7) töötab kaardiga ja koostab lihtsamaid skeeme;
- 8) asetab end minevikus elanud inimese olukorda.

Õppesisu-ja tegevused

Keskaeg ja varauusaeg

Maailm keskajal 476-1492

Keskaja koht maailma ajaloos, keskaja ühiskonna üldiseloomustus. Keskaja periodiseering, ühiskonnakorraldus, läänikord, eluolu ja maailmapilt.

Kirik ja kultuur keskajal, ristiusu õpetuse alused, kiriku osa ühiskonnas, ristisõjad, keskaja ülikoolid ja teadus, romaani ja gooti stiil.

Frangi riik, Frangi riigi teke, riik Karl Suure ajal, Frangi riigi jagunemine, kolm tuumikala: Itaalia, Prantsusmaa ja Saksamaa.

Araablased. Araabia ühiskond, Muhamed. Islam, araabia kultuur ja selle mõju Euroopale. Bütsants, Bütsantsi tugevuse põhjused, Justinianus I, Vana-Vene riik.

Linnad ja kaubandus, linnade teke ja eluolu, hansakaubandus Põhja-Euroopas, tsunftikord, linnade valitsemine.

Põhja-Euroopa ja Eesti. Skandinaavia eluviis ja ühiskond, viikingite retked.

Eesti keskajal, eluolu muinasaja lõpus. Muinasmaakonnad, muistne vabadusvõitlus jaristusustamine, ühiskonna struktuur. Valitsemine, Liivi Ordu. Linnad.

Keskaja ühiskond Saksamaa, Inglismaa ja Prantsusmaa näitel. Saksa-Rooma keisririik, parlamendi kujunemine Inglismaal, Prantsusmaa ühendamise, eluolu keskajal.

Maailm varausajal 1492–1600

Ühiskond varausajal, tehnoloogia, uue maailmapildi kujunemine. Tehnoloogia areng, majandussuhted, humanism, kujutav kunst, Leonardo da Vinci.

Suured maadeavastused. Ameerika avastamine, maadeavastuste tähendus Euroopale ja Euroopa mõju avastatud maades.

Reformatsioon Saksamaal. Martin Luther.

Eesti 16. sajandil, reformatsioon, haldusjaotus ja linnad, Liivi sõja põhjused ja tagajärjed.

7. klassis õpitakse süvendatult keskaega. Eesti ajalugu õpitakse lõimituna maailma ajaloo kursusesse. Tähelepanu juhitakse kodukoha ajaloos toimunud olulistele sündmustele ja protsessidele. Teadmisi ja oskusi omandatakse erinevate temade ja õppemeetodite kaudu. Õppetegevust kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingu teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) võimaldatakse õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ning rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ja iseseisvateks õppijateks ning loovateks ja kriitiliselt mõtlevateks isiksusteks;
- 3) kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- 4) rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- 5) laiendatakse õpikeskkonda: muuseum, näitus, raamatukogu, arvutiklass, ajaloolis-kultuuriline keskkond (muistised, ehitised) jne.

Õpitulemused

Õpitulemused	Algtase / teadmine	Keskase / rakendamine	Kõrgtase / arutlemine
Iseloomustab läänikorda, feodaalset hierarhiat, seisuslikku ühiskonda, naturaalmajandust, talupoegade ja feodaalide elulaadi;	Teab, mis on läänikord ja feodaalne hierarhia ja seisuslik ühiskond. Teab ja oskab nimetada kiriku suurt osatähtsust keskaja ühiskonnas. Oskab nimetada üldiseid iseloomulikke	Iseloomustab läänikorda, feodaalset hierarhiat, seisuslikku ühiskonda, naturaalmajandust, talupoegade ja feodaalide elulaadi; kiriku osa keskaja	Iseloomustab läänikorda, feodaalset hierarhiat, seisuslikku ühiskonda, naturaalmajandust, talupoegade ja feodaalide elulaadi; kiriku osa keskaja

<p>kiriku osa keskaja ühiskonnas ning kultuuripärandi säilitajana ja maailmapildi kujundajana. Teab, kuhu tekkisid keskaegsed linnad, iseloomustab keskaegse linna eluolu.</p> <p>Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>paavst, patriarh, piiskop, preester, munk, nunn, senjäär, vasall, feodaal, pärisori raad, tsunft, gild, Hansa Liit.</i></p>	<p>jooni keskaja linnades. Teab mõisteid <i>paavst, preester, munk, nunn, feodaal, pärisori, raad, Hansa Liit.</i></p>	<p>ühiskonnas. Teab, kuhu tekkisid keskaegsed linnad ning oskab nimetada keskaegsetele linnadele iseloomulikke jooni. Seletab ja kasutab mõisteid <i>paavst, piiskop, preester, munk, nunn, senjäär, vasall, feodaal, pärisori raad, tsunft, gild, Hansa Liit.</i></p>	<p>ühiskonnas ning kultuuripärandi säilitajana ja maailmapildi kujundajana. Teab, kuhu tekkisid keskaegsed linnad, ning oskab iseloomustada keskaegse linna eluolu.</p> <p>Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>paavst, patriarh, piiskop, preester, munk, nunn, senjäär, vasall, feodaal, pärisori raad, tsunft, gild, Hansa Liit.</i></p>
<p>Iseloomustab Frangi riigi osatähtsust varakeskaegses ühiskonnas ja Frangi riigi jagunemist. Teab, kes oli Karl Suur ja iseloomustab tema tegevust.</p>	<p>Oskab nimetada Frangi riiki ja Karl Suurt.</p>	<p>Teab Frangi riigi osatähtsust varakeskaegses ühiskonnas ning Frangi riigi jagunemist. Teab, kes oli Karl Suur.</p>	<p>Iseloomustab Frangi riigi osatähtsust varakeskaegses ühiskonnas ja Frangi riigi jagunemist. Teab, kes oli Karl Suur ja iseloomustab tema tegevust.</p>
<p>Iseloomustab araabia kultuuri ja selle mõju Euroopale, näitab kaardil araablaste vallutusi. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>koraan</i> ja <i>mošee</i>. Teab, kes oli Muhamed ja iseloomustab tema tegevust.</p>	<p>Teab araabia kultuuriga seotud põhilisi mõisteid <i>koraan</i> ja <i>mošee</i>. Teab, kes oli Muhamed.</p>	<p>Iseloomustab araabia kultuuri, näitab kaardil araablaste vallutusi. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>koraan</i> ja <i>mošee</i>. Teab, kes oli Muhamed</p>	<p>Iseloomustab araabia kultuuri ja selle mõju Euroopale, näitab kaardil araablaste vallutusi. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>koraan</i> ja <i>mošee</i>. Teab, kes oli Muhamed ja iseloomustab tema tegevust.</p>
<p>Kirjeldab viikingite elu, nimetab ja näitab kaardil nende retkede põhisuundi.</p>	<p>Teab, kes olid viikingid ja teab nende retkede põhisuundi.</p>	<p>Kirjeldab viikingite elu, nimetab ja näitab kaardil nende retkede põhisuundi</p>	<p>Kirjeldab viikingite elu, nimetab ja näitab kaardil nende retkede põhisuundi. Võrdleb viikingite ühiskonda Lääne-Euroopa sama ajaga.</p>

<p>Toob esile ristisõdade eesmärgid ja tulemused.</p>	<p>Teab mõistet <i>ristisõda</i> ning oskab nimetada nende tulemusi.</p>	<p>Teab mõistet <i>ristisõda</i> ja toob esile ristisõdade eesmärgid ja tulemused.</p>	<p>Teab mõistet <i>ristisõda</i> ja toob esile ristisõdade eesmärgid ja tulemused. Analüüsib nende kooskõla kristliku moraaliga.</p>
<p>Nimetab Eesti muinasmaakondi ja suuremaid linnuseid, iseloomustab eestlaste eluolu muinasaja lõpul, Eesti ristiusustamist ja muistset vabadusvõitlust. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>Mõõgavendade Ordu</i> ja <i>Liivi Ordu</i>.</p>	<p>Nimetab Eesti suuremaid muinasmaakondi ja linnuseid, teab Eesti ristiusustamise põhisündmusi. Teab ja oskab selgitada, mis on rüütliordu.</p>	<p>Nimetab ja näitab kaardil Eesti muinasmaakondi ja suuremaid linnuseid, iseloomustab eestlaste eluolu muinasaja lõpul. Teab Eesti ristiusustamise põhisündmusi. Seletab ja kasutab mõisteid <i>Mõõgavendade Ordu</i> ja <i>Liivi Ordu</i>.</p>	<p>Nimetab ja näitab kaardil Eesti muinasmaakondi ja suuremaid linnuseid, iseloomustab eestlaste eluolu muinasaja lõpul, Eesti ristiusustamist ja muistset vabadusvõitlust. Analüüsib eestlaste kaotuse põhjuseid. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>Mõõgavendade Ordu</i> ja <i>Liivi Ordu</i>.</p>
<p>Teab, kuidas kujunes Bütsantsi riik ning tekkis Vana-Vene riik. Teab, kes oli Justinianus I ja iseloomustab tema tegevust.</p>	<p>Teab, kuidas kujunes Bütsantsi riik. Teab, kes oli Justinianus I.</p>	<p>Teab, kuidas kujunes Bütsantsi riik ning tekkis Vana-Vene riik. Teab, kes oli Justinianus I.</p>	<p>Teab, kuidas kujunes Bütsantsi riik ning tekkis Vana-Vene riik. Teab, kes oli Justinianus I ja iseloomustab tema tegevust.</p>
<p>Teab, kuidas mõjutasid varauusaegset ühiskonda maadeavastused, tehnoloogia areng ja reformatsioon. Teab, kes olid Kolumbus, Leonardo da Vinci ja Martin Luther ja iseloomustab nende tegevust. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>renessanss</i>, <i>maadeavastused</i>, <i>reformatsioon</i>, <i>protestandid</i>, <i>luteri usk</i>.</p>	<p>Teab varauusaegse tehnoloogilise arengu ja maadeavastuste põhijooni. Teab mõisteid <i>renessanss</i>, <i>maadeavastused</i>, <i>reformatsioon</i>. Teab, kes olid Kolumbus, Leonardo da Vinci ja Martin Luther.</p>	<p>Teab, kuidas mõjutasid varauusaegset ühiskonda maadeavastused, tehnoloogia areng ja reformatsioon. Teab, kes olid Kolumbus, Leonardo da Vinci ja Martin Luther. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>renessanss</i>, <i>maadeavastused</i>, <i>reformatsioon</i>, <i>protestandid</i>, <i>luteri usk</i>.</p>	<p>Teab, kuidas mõjutasid varauusaegset ühiskonda maadeavastused, tehnoloogia areng ja reformatsioon. Analüüsib nende omavahelisi põhjustagajärg seoseid. Teab, kes olid Kolumbus, Leonardo da Vinci ja Martin Luther ja iseloomustab nende tegevust. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>renessanss</i>, <i>maadeavastused</i>,</p>

			<i>reformatsioon, protestandid, luteri usk.</i>
Iseloomustab Eesti arengut 16. sajandil, majanduse ja linnade arengut ning reformatsiooni mõju. Seletab Liivi sõja põhjusi ja tagajärgi.	Teab, kuidas toimus reformatsioon Eestis. Teab, mis oli Liivi sõda.	Iseloomustab Eesti arengut 16. sajandil, majanduse ja linnade arengut ning reformatsiooni mõju. Teab, mis oli Liivi sõda ja kuidas see mõjustas Eesti ajalugu.	Iseloomustab Eesti arengut 16. sajandil, majanduse ja linnade arengut ning reformatsiooni mõju; seletab Liivi sõja põhjusi ja tagajärgi. Oskab näha ja analüüsida maailma ajaloosündmuste mõju Eesti ajaloole.

AJALUGU

Klass: 8. klass

Tundide arv nädalas: 2

Õppe-kasvatustöö eesmärgid

8. klassi lõpetaja:

- 1) iseloomustab õpitud ajaloo põhietappi - uusaega - näidete kaudu;
- 2) mõistab uusaja kultuuripanust ning iseloomustab tähtsamaid ajaloosündmusi, isikuid ja kultuurinähtusi;
- 3) võrdleb ajaloosündmusi ja -nähtusi, leiab sarnasusi ja erinevusi, toob esile põhjusi ja tagajärgi, arutleb märksõnade/küsimuste toel, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda nii suuliselt kui ka kirjalikult;
- 4) teab Eesti ühiskonna arengujärke ja tähtsamaid ajaloosündmusi uusajal, seostab kodukoha, Eesti ja Euroopa ajalugu maailma ajalooga;
- 5) töötab mitmesuguste ajalooallikatega, kommenteerib ja hindab neid;
- 6) otsib, analüüsib ja kasutab ajalooinfot, koostab kava ja mõistekaarti, ajalooreferaati, esitleb seda suuliselt ja kirjalikult ning IKT vahendeid kasutades;
- 7) töötab kaardiga ja koostab lihtsamaid skeeme;
- 8) asetab end minevikus elanud inimese olukorda.

Õppesisu

Maailm 1600-1815

Uusaja ühiskonna põhijooned Euroopas :

absolutismi kujunemine, Louis XIV, valgustusfilosoofia, Inglise kodusõda ja restauratsioon, Inglismaa ja Prantsusmaa, 18. sajandi valgustatud absolutism Preisimaa näitel, Friedrich II

Eesti Rootsi ja Vene riigi koosseisus :

valitsemine: keskvoim ja aadli omavalitsus, Balti erikord, Põhjasõda, Peeter I

Eesti talurahvas 17. ja 18. sajandil, muutused majanduses ja poliitikas, vaimuelu (religioon, haridus, kirjasõna)

USA iseseisvumine : Iseseisvussõda, USA riiklik korraldus

Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni ajastu :

Prantsuse revolutsiooni põhjused ja kulg, Napoleoni reformid, Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni sõdade tähtsus Euroopa ajaloos

Kultuur : barokk, klassitsism

Maailm 1815-1918**Industriaalühiskonna kujunemine :**

tööstuslik pööre, vabrikutootmine, linnastumine, industriaalühiskonna sotsiaalne pale

19. sajandi poliitilised õpetused

Rahvuslus ja rahvusriigid :

rahvusluse tõus Euroopas, rahvusriigi loomine Saksamaa näitel, Saksa keisririik

Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul :

Vene impeeriumi äärealade poliitika, talurahvaseadused, rahvuslik ärkamine, selle eeldused, liidrid ja üritused, venestusaeg, 1905. aasta revolutsiooni tagajärjed

Esimene maailmasõda :

uue jõudude vahekorra kujunemine Euroopas, sõja põhjused, kulg ja tagajärjed, maailmasõja mõju Eestile, Eesti iseseisvumine: autonoomias Vabadussõjani

Kultuur 19. sajandil ja 20. sajandi algul :

eluolu, ajakirjandus, seltsiliikumine

Õppetegevused

Õpitakse tundma valgustusajastul toimunud muutusi riikide valitsemises. Analüüsitakse poliitiliste reformide mõju ühiskonna arengule, käsitledes seda erinevate inimeste vaatevinklist. Tuvastatakse erinevusi reformide ja revolutsioonide kaudu toimunud muutustes. Võrreldakse USA riiklikku korraldust Euroopa uusaegsete riikide omaga ning õpitakse tundma uusaegse ühiskonna põhijooni Euroopas. Õpitakse tundma Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni sõdade põhjusi, tagajärgi ning mõju Euroopale, tööstusliku pöörde mõju majandusele ja ühiskonnale 19. sajandil ning rahvusriikide kujunemist Saksamaa näitel; Eesti rahvusliku liikumise eeldusi, sündmusi ja liidreid. Analüüsitakse ning õpitakse tundma Esimese maailmasõja põhjusi ja tagajärgi ning Eesti iseseisvumisega seotud sündmuste käiku. Kaardil vaadatakse Esimese maailmasõja eel tekkinud liituseid, sõja käiku ja osalenud riike ning Versailles' rahu tulemusel kujunenud Euroopa riikide piire, võrreldes seda olukorda tänapäeval valitsevaga. Kolmandas kooliastmes on oluline omandada uurimistöö koostamise kogemus. 8. klassis sobivad selleks kodukoha ajalooga seotud teemad.

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) võimaldatakse õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ning rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ja iseseisvateks õppijateks ning loovateks ja kriitiliselt mõtlevateks isiksusteks;
- 3) kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- 4) rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- 5) laiendatakse õpikeskkonda: muuseum, näitus, raamatukogu, arvutiklass, ajaloolis-kultuuriline keskkond (muistised, ehitised) jne.

Õpitulemused

Õpitulemused	Algtase / teadmine	Kesktaase / rakendamine	Kõrgtase / arutlemine
Teab, mis muutused toimusid Rootsi ja Vene ajal Eesti võimukorralduses, talurahva elus, hariduses ja kultuuris ning mis olid Põhjasõja tagajärjed Eestile.	Teab, mis toimus Rootsi ja Vene ajal Eesti võimukorralduses, talurahva elus, hariduses ja kultuuris. Teab, millal toimus Põhjasõda.	Teab, mis muutused toimusid Rootsi ja Vene ajal Eesti võimukorralduses, talurahva elus, hariduses ja kultuuris ning mis olid Põhjasõja tagajärjed Eestile.	Võrdleb muutusi Rootsi ja Vene ajal Eesti võimukorralduses, talurahva elus, hariduses ja kultuuris ning analüüsib, millised olid muutuste mõju Eesti ajaloole. Teab, mis olid Põhjasõja põhjused ja tagajärjed Eestile.
Iseloomustab valitsemiskorralduse muutusi uusajal: seisuslik riik, absolutism, valgustatud absolutism, parlamentarism.	Teab, milline oli valitsemiskorraldus uusajal.	Iseloomustab valitsemiskorralduse muutusi uusajal: seisuslik riik, absolutism, valgustatud absolutism, parlamentarism.	Iseloomustab valitsemiskorralduse muutusi uusajal. Kasutab kontekstis mõisteid: seisuslik riik, absolutism, valgustatud absolutism, parlamentarism.
Selgitab Prantsuse revolutsiooni ning Napoleoni reformide põhjusi, tagajärgi ja mõju.	Teab, millal toimus Prantsuse revolutsioon ning kes oli Napoleon.	Selgitab Prantsuse revolutsiooni ning Napoleoni reformide põhjusi, tagajärgi ja mõju.	Selgitab Prantsuse revolutsiooni ning Napoleoni reformide põhjusi, tagajärgi ja mõju Euroopa ja Eesti ajaloole.
Toob esile ühiskonna ümberkorraldamise võimalusi reformide ja revolutsiooni teel ning saab aru, mille poolest need erinevad.	Oskab seletada mõisteid – reform ja revolutsioon.	Toob esile ühiskonna ümberkorraldamise võimalusi reformide ja revolutsiooni teel ning saab aru, mille poolest need erinevad.	Analüüsib ühiskonna ümberkorraldamise võimalusi reformide ja revolutsiooni teel, saab aru, mille poolest need ning millised on nende tagajärjed.
Teab, mis muutused toimusid Euroopa poliitilisel kaardil Vestfaali rahu ning Viini kongressi tulemusena, ning näitab neid kaardil.	Teab, millal sõlmiti Vestfaali rahu ning millal toimus Viini kongress.	Teab, mis muutused toimusid Euroopa poliitilisel kaardil Vestfaali rahu ning Viini kongressi tulemusena, ning näitab neid kaardil.	Võrdleb muutusi Euroopa poliitilisel kaardil Vestfaali rahu ning Viini kongressi tulemusena, näitab neid kaardil. Analüüsib nende sündmuste mõju Euroopa arengule.
Teab, kuidas tekkisid Ameerika Ühendriigid ja	Teab, millal tekkisid Ameerika Ühendriigid.	Teab, kuidas tekkisid Ameerika Ühendriigid ja	Teab, kuidas tekkisid Ameerika Ühendriigid,

iseloostab Ameerika Ühendriikide riigikorraldust.		iseloostab Ameerika Ühendriikide riigikorraldust.	iseloostab Ameerika Ühendriikide riigikorraldust, analüüsib Ameerika Ühendriikide tekkimise põhjuseid ja tagajärgi.
Iseloostab baroki ja klassitsismi põhijooni.	Oskab seletada mõisteid barokk ja klassitsism.	Iseloostab baroki ja klassitsismi põhijooni.	Võrdleb baroki ja klassitsismi põhijooni. Analüüsib nende mõju Eesti arhitektuuriajaloole.
Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>valgustus, reform, revolutsioon, restauratsioon, absolutism, parlamentarism.</i>	Oskab seletada mõisteid <i>valgustus, reform, revolutsioon, restauratsioon, absolutism, parlamentarism.</i>	Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>valgustus, reform, revolutsioon, restauratsioon, absolutism, parlamentarism.</i>	Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>valgustus, reform, revolutsioon, restauratsioon, absolutism, parlamentarism.</i> Seostab neid mõisteid Euroopa ja Eesti ajalooga.
Teab, kes olid järgmised isikud ja iseloostab nende tegevust: Napoleon, Louis XIV, Peeter I, Voltaire.	Teab, kes olid järgmised isikud: Napoleon, Louis XIV, Peeter I, Voltaire.	Teab, kes olid järgmised isikud ja iseloostab nende tegevust: Napoleon, Louis XIV, Peeter I, Voltaire.	Teab, kes olid järgmised isikud: Napoleon, Louis XIV, Peeter I, Voltaire. Analüüsib nende tegevuse mõju Euroopa ja Eesti ajaloole.
Näitab kaardil Esimeses maailmasõjas osalenud riikide liite.	Teab, millised riikide liidud osalesid Esimeses maailmasõjas.	Näitab kaardil Esimeses maailmasõjas osalenud riikide liite.	Oskab seletada riikide liitude kujunemise põhjusi enne Esimest maailmasõda. Oskab näidata liite kaardil.
Iseloostab rahvuslikku liikumist Eestis ja Euroopas.	Teab, milles seisnes rahvuslik liikumine.	Iseloostab rahvuslikku liikumist Eestis ja Euroopas.	Võrdleb rahvuslikku liikumist Eestis ja Euroopas. Analüüsib rahvusliku liikumise eeldusi, põhjusi ja tagajärgi.
Selgitab Eesti iseseisvumist.	Teab, millal Eesti iseseisvus.	Selgitab Eesti iseseisvumist.	Analüüsib Eesti iseseisvumise eeldusi, põhjuseid ja tagajärgi.
Teab Esimese maailmasõja põhjusi ja tagajärgi.	Teab, millal toimus Esimene maailmasõda.	Teab Esimese maailmasõja põhjusi ja tagajärgi.	Teab Esimese maailmasõja põhjusi ja tagajärgi. Analüüsib Esimese maailmasõja mõju

			Euroopa ja Eesti ajaloole.
Iseloomustab 19. sajandi ja 20. sajandi alguse peamisi kultuurisaavutusi.	Teab 19. sajandi ja 20. sajandi alguse peamisi kultuurisaavutusi.	Iseloomustab 19. sajandi ja 20. sajandi alguse peamisi kultuurisaavutusi.	Võrdleb 19. sajandi ja 20. sajandi alguse peamisi kultuurisaavutusi. Analüüsib nende mõju Euroopa ja Eesti ajaloole.
Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>rahvusriik, monopol, linnastumine, rahvuslik liikumine, venestamine, autonoomia, Antant, Kolmikliit, liberalism, konservatism, sotsialism.</i>	Seletab mõisteid <i>rahvusriik, monopol, linnastumine, rahvuslik liikumine, venestamine, autonoomia, Antant, Kolmikliit, liberalism, konservatism, sotsialism.</i>	Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>rahvusriik, monopol, linnastumine, rahvuslik liikumine, venestamine, autonoomia, Antant, Kolmikliit, liberalism, konservatism, sotsialism.</i>	Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>rahvusriik, monopol, linnastumine, rahvuslik liikumine, venestamine, autonoomia, Antant, Kolmikliit, liberalism, konservatism, sotsialism.</i> Toob mõistete kohta näiteid Euroopa ja Eesti ajaloost. Seletab nähtuste kujunemise põhjuseid.

AJALUGU

9. klass

Tundide arv nädalas: 2

Õppe-kasvatustöö eesmärgid

Põhikooli ajalooõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) tunneb huvi mineviku vastu;
- 2) tunneb oma kodukoha ajalugu, Eesti ajalugu, Euroopa ning maailma ajalugu ajastut kõige enam iseloomustavate sündmuste, protsesside ja isikute kaudu;
- 3) väärtustab kultuurilist mitmekesisust ning oma rolli kultuuripärandi säilitajana ja edasikandjana ning määratleb end oma rahva liikmena;
- 4) leiab, üldistab, tõlgendab, kasutab ja hindab kriitiliselt ajalooteavet;
- 5) kasutab ajaloo põhimõisteid õiges kontekstis, eristab ajaloofakti tõlgendusest ja arvamusest, näeb ja sõnastab probleeme ning esitab neist lähtudes küsimusi ja pakub lahendusteid;
- 6) mõistab põhjuse-tagajärje, sarnasuse-erinevuse ja järjepidevuse olemust ning hindab allikate usaldusväärsust ajaloosündmusi ja -protsesse ning ajaloolist keskkonda analüüsides;
- 7) tunnustab inimeste, vaadete ja olukordade erinevusi, kujundab ning põhjendab oma arvamust, analüüsib ja hindab oma tegevust ning näeb ja korrigeerib oma eksimusi;
- 8) tunneb ja kasutab erinevaid õpivõtteid, tekstiliike ja teabeallikaid, väljendab oma teadmisi ning oskusi suuliselt ja kirjalikult ning kasutab õppetegevuses IKT vahendeid.

9. klassi lõpetaja:

- 1) kirjeldab ajaloo põhietappe näidete kaudu;
- 2) mõistab eri ajastute kultuuripanust ning iseloomustab tähtsamaid ajaloosündmusi, isikuid ja

kultuurinähtusi;

3) võrdleb ajalooüldmuse ja -nähtusi, leiab sarnasusi ja erinevusi, toob esile põhjusi ja tagajärgi,

arutleb märksõnade/küsimuste toel, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda nii suuliselt kui ka kirjalikult;

4) teab Eesti ühiskonna arengujärke ja tähtsamaid ajalooüldmuse, seostab kodukoha, Eesti ja Euroopa ajalugu maailma ajaloo ja saab aru, et ajalooüldmuse võib tõlgendada mitmeti;

5) töötab mitmesuguste ajalooallikatega, kommenteerib ja hindab neid kriitiliselt;

6) otsib, analüüsib ja kasutab ajalooinfot, koostab kava ja mõistekaarti, ajaloo referaati ja lühiuuringust, esitleb seda suuliselt ja kirjalikult ning IKT vahendeid kasutades;

7) töötab kaardiga ja koostab lihtsamaid skeeme;

8) oskab asetada end minevikus elanud inimese olukorda ja mõistab nii ametite kui ka töö sisu muutumist ajas;

9) mõistab ajalooüldmuse vajalikkust igapäevaelus ning teab ajaloo seotud erialade õppimise võimalusi.

Õppesisu

Maailm kahe maailmasõja vahel 1918-1939

Rahvusvaheline olukord, Pariisi rahukonverents, poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda, Versailles' süsteem. Rahvasteliidu tegevus ja mõju, sõjakollete kujunemine Aasias ja Euroopas.

Maailmamajandus, ülemaailmse majanduskriisi põhjused, olemus ja tagajärjed.

Demokraatia ja diktatuuri põhijooned. Demokraatia Ameerika Ühendriikide näitel, autoritarism Itaalia näitel, totalitarism NSV Liidu ja Saksamaa näitel.

Eesti Vabariik, Vabadussõda, Asutav Kogu, maareform ja põhiseadus, demokraatliku parlamentarismi aastad, vaikiv ajastu, majandus, kultuur ja eluolu, välispoliitika.

Kultuur ja eluolu kahe maailmasõja vahel, uued kultuurinähtused, teadus, tehnika areng, aatomiuuringud, auto ja lennuk, raadio, kino ja film, kirjandus ja kunst, uued propagandavahendid.

Kultuur ja eluolu paikkonnas 20. sajandi algul.

Teine maailmasõda 1939-1945

Rahvusvaheline olukord. Lääneriikide järeleandmised Saksamaale. München. MRP.

Sõjategevuse üldiseloostus, sõja algus ja lõpp, sõdivad pooled. Sõjategevus, rinded: Idarinne, Läänerinne, Vaikse Ookeani ja Põhja-Aafrika piirkond. Holokaust, ÜRO asutamine.

Eesti Teise maailmasõja ajal, baaside ajastu, iseseisvuse kaotamine, juuniküüditamine, sõjategevus Eesti territooriumil, Nõukogude ja Saksa okupatsioon.

Teise maailmasõja mõjud paikkonnas.

Maailm pärast Teist maailmasõda 1945–2000

Külm sõda, külma sõja põhijooned ja avaldumisvormid, kriisid ja sõjad.

Läänemaailm USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel. USA ühiskond, sisepoliitika, ühiskondlikud liikumised, välispoliitika. Saksamaa Liitvabariigi majanduse areng, Ida- ja Lääne-Saksamaa suhted.

Kommunistlikud riigid, kommunistliku süsteemi teke. NSV Liit, stalinism, sula, stagnatsioon.

Eesti Nõukogude okupatsiooni all, piiride muutumine, repressioonid, kollektiviseerimine, industrialiseerimine, poliitiline juhtimine, kultuur ja eluolu.

Kommunistliku süsteemi lagunemine, perestroika ja glasnost, Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin, Saksamaa ühinemine.

Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamine. Laulev revolutsioon, Balti kett, põhiseadusliku korra taastamine.

Maailm alates 1990. aastaist, üldülevaade, Euroopa Liidu laienemine, NATO laienemine, uued vastasseisud.

Kultuur ja eluolu 20. sajandi teisel poolel. Teaduse ja tehnika areng, aatomiuuringud, infotehnoloogia, massikultuur, naine ja ühiskondlik elu, muutused mentaliteedis.

Poliitilised liikumised, kultuur ja eluolu ning ajalooline mälu ja mäluasutused kodukohas.

Õppetegevused

9. klassis käsitletakse 20. sajandi aktuaalseid probleeme nii maailmas, Eestis kui õpilaste kodukohas. Oluline on luua mõistmine, et 20. sajandil toimunu mõjutab meie elu oluliselt ka kaasajal.

Kaardi alusel õpitakse tundma, mis territoriaalsed muutused toimusid Versailles' rahulepingu järel: Saksamaa piirid, impeeriumide lagunemine, iseseisvunud riigid. Võrreldakse kaardiga enne Esimest maailmasõda. Kaardi alusel õpitakse tundma muutusi Teise maailmasõja järel: Saksamaa piirid, Saksamaa lõhestamine, iseseisvate riikide kadumine, tähtsamad rinded ja lahingud, MRP mõjusfäärid. Võrreldakse kaardiga enne Teist maailmasõda.

Õpitakse tundma rahvusvahelise elu sündmusi ja erinevate riikide välispoliitilisi taotlusi, analüüsitakse Versailles' süsteemi mõju ning ülemaailmse majanduskriisi mõju, tehakse järeldusi, miks rahvusvaheline olukord teravnes. Iseloomustatakse ja võrreldakse demokraatiat ning diktatuuri. Analüüsitakse diktatuuri eri vormide sarnasusi ja erinevusi. Õpitakse tundma Teise maailmasõja eelset rahvusvahelist olukorda ja riikidevahelisi suhteid ning esile tooma Teise maailmasõja põhjusi.

Analüüsitakse allikaid, sh dokumente, ning õpitakse tundma baaside lepingu ja MRP lisaprotokollide sisu ning olukorda, milles lepingud sõlmiti, tehakse dokumentidele tuginedes järeldusi ja antakse hinnanguid. Õpitakse tundma sündmuste kronoloogiat Eestis ning sündmuste seotust rahvusvahelise olukorraga. Analüüsitakse Eesti Vabariigi võimalusi ja valikuid Teise maailmasõja eel ning ajal.

Õpitakse tundma ajalooliste isikute elu ja tegevust. Suunatakse õpilasi ise informatsiooni otsima, erinevaid infokanaleid kasutama. Õpitakse tundma Eesti Vabariigi ajaloo põhisisu ning arengu põhijooni. Õpitakse tundma üldisi muudatusi nii maailma kui ka eesti kultuuri arengus. Õpilased koostavad esitlusi individuaalselt või rühmatöö tutvustamiseks IKT vahendeid kasutades.

Ajalooalane uurimistöo võib olla elusolevate vanema põlvkonna esindajate või sugulaste elukäigu uurimine, seoste loomine õpitud lähiajaloo, pereloo ja kodukoha ajaloo vahel.

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingat teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) võimaldatakse õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ning rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ja iseseisvateks õppijateks ning loovateks ja kriitiliselt mõtleivateks isiksusteks;
- 3) kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- 4) rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- 5) laiendatakse õpikeskkonda: muuseum, näitus, raamatukogu, arvutiklass, ajaloolis-kultuuriline keskkond (muistised, ehitised) jne.

Õpitulemused

Õpitulemused	Algtase/ teadmine	Kesktaase/ rakendamine	Kõrgtase /arutlemine
näitab kaardil Esimese maailmasõja järel toimunud muutusi (Versailles´ süsteem)	teab, millised muutused toimusid Esimese maailmasõja järel	näitab kaardil Esimese maailmasõja järel toimunud muutusi (Versailles´ süsteem)	näitab kaardil Esimese maailmasõja järel toimunud muutusi (Versailles´ süsteem) ja analüüsib nende mõju Euroopa arengule
toob esile rahvusvahelise olukorra teravnemise põhjusi 1930. aastail	teab, olulisemaid rahvusvahelisi sündmusi 1930. aastail	toob esile rahvusvahelise olukorra teravnemise põhjusi 1930. aastail	toob esile rahvusvahelise olukorra teravnemise põhjusi 1930. aastail ja analüüsib nende tagajärgi Euroopa arengule
iseloostab ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda	eristab demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda	iseloostab ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda	iseloostab ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda ning analüüsib nende tekkimise põhjuseid
iseloostab ning võrdleb Eesti Vabariigi arengut demokraatliku parlamentarismi aastail ja vaikival ajastul	teab Eesti Vabariigi arengut demokraatliku parlamentarismi aastail ja vaikival ajastul	iseloostab ning võrdleb Eesti Vabariigi arengut demokraatliku parlamentarismi aastail ja vaikival ajastul	iseloostab ning võrdleb Eesti Vabariigi arengut demokraatliku parlamentarismi aastail ja vaikival ajastul, tunneb vaikiva ajastu tekke põhjuseid
iseloostab kultuuri arengut ja eluolu Eesti Vabariigis ning maailmas, nimetab uusi kultuurinähtusi ja tähtsamaid kultuurisaavutusi	tunneb kultuuri arengut ja eluolu Eesti Vabariigis ning maailmas	iseloostab kultuuri arengut ja eluolu Eesti Vabariigis ning maailmas, nimetab uusi kultuurinähtusi ja tähtsamaid kultuurisaavutusi	Iseloostab ja võrdleb kultuuri arengut ja eluolu Eesti Vabariigis ning maailmas, nimetab uusi kultuurinähtusi ja tähtsamaid kultuurisaavutusi
seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, ideoloogia, fašism, kommunism,</i>	seletab mõisteid: <i>demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, ideoloogia, fašism, kommunism, natsionaalsotsialism,</i>	seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, ideoloogia, fašism, kommunism, natsionaalsotsialism,</i>	seletab, analüüsib ja kasutab kontekstis mõisteid <i>demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, ideoloogia, fašism,</i>

<i>natsionaalsotsialism, repressioon, Rahvaste Liit, Versailles` süsteem, vaikiv ajastu, parlamentarism, Tartu rahu</i>	<i>repressioon, Rahvaste Liit, Versailles` süsteem, vaikiv ajastu, parlamentarism, Tartu rahu</i>	<i>repressioon, Rahvaste Liit, Versailles` süsteem, vaikiv ajastu, parlamentarism, Tartu rahu</i>	<i>kommunism, natsionaalsotsialism, repressioon, Rahvaste Liit, Versailles` süsteem, vaikiv ajastu, parlamentarism, Tartu rahu</i>
teab, kes olid järgmised isikud ja iseloomustab nende tegevust: Jossif Stalin, Benito Mussolini, Adolf Hitler, Franklin Delano Roosevelt, Konstantin Päts ja Jaan Tõnisson	teab, kes olid järgmised isikud: Jossif Stalin, Benito Mussolini, Adolf Hitler, Franklin Delano Roosevelt, Konstantin Päts ja Jaan Tõnisson	teab, kes olid järgmised isikud ja iseloomustab nende tegevust: Jossif Stalin, Benito Mussolini, Adolf Hitler, Franklin Delano Roosevelt, Konstantin Päts ja Jaan Tõnisson	teab, kes olid järgmised isikud ja iseloomustab nende tegevust ning tähtsust Euroopa ajaloos: Jossif Stalin, Benito Mussolini, Adolf Hitler, Franklin Delano Roosevelt, Konstantin Päts ja Jaan Tõnisson
näitab kaardil Teise maailmasõja sõjategevust Idarindel, Läänerindel, Vaiksel ookeanil ja Põhja-Aafrikas ning muudatusi Teise maailmasõja järel	näitab kaardil Teise maailmasõja sõjategevust Idarindel, Läänerindel, Vaiksel ookeanil ja Põhja-Aafrikas	näitab kaardil Teise maailmasõja sõjategevust Idarindel, Läänerindel, Vaiksel ookeanil ja Põhja-Aafrikas ning muudatusi Teise maailmasõja järel	näitab kaardil Teise maailmasõja sõjategevust Idarindel, Läänerindel, Vaiksel ookeanil ja Põhja-Aafrikas ning muudatusi Teise maailmasõja järel, analüüsib muudatuste põhjuseid ja tagajärgi
iseloomustab, milline oli rahvusvaheline olukord Teise maailmasõja eel, ja toob esile Teise maailmasõja puhkemise põhjusi	teab, milline oli rahvusvaheline olukord Teise maailmasõja eel	iseloomustab, milline oli rahvusvaheline olukord Teise maailmasõja eel, ja toob esile Teise maailmasõja puhkemise põhjusi	Iseloomustab ning analüüsib, milline oli rahvusvaheline olukord Teise maailmasõja eel, ja toob esile Teise maailmasõja puhkemise põhjusi
selgitab MRP ja baaside lepingu tähtsust Eesti ajaloos	teab, mida kujutasid endast MRP ja baaside lepingu	selgitab MRP ja baaside lepingu tähtsust Eesti ajaloos	selgitab MRP ja baaside lepingu sõlmimise põhjuseid ning tähtsust Eesti ajaloos
iseloomustab Eesti Vabariigi iseseisvuse kaotamist	teab, millal kaotas Eesti Vabariik iseseisvuse	iseloomustab Eesti Vabariigi iseseisvuse kaotamist	iseloomustab Eesti Vabariigi iseseisvuse kaotamist, analüüsib selle põhjuseid ja tagajärgi
teab, millal algas ja lõppes Teine	teab, millal algas ja lõppes Teine	teab, millal algas ja lõppes Teine	teab, millal algas ja lõppes Teine

maailmasõda, toob esile Teise maailmasõja tulemused ning tagajärjed	maailmasõda	maailmasõda, toob esile Teise maailmasõja tulemused ning tagajärjed	maailmasõda, analüüsib Teise maailmasõja tulemusi ning tagajärgi ning selle mõju Euroopa arengule
teab, mis riigid tegutsesid koostöös Saksamaaga ja mis riikidest moodustus Hitleri-vastane koalitsioon	teab, mis riigid tegutsesid koostöös Saksamaaga ja mis Saksamaa vastu	teab, mis riigid tegutsesid koostöös Saksamaaga ja mis riikidest moodustus Hitleri-vastane koalitsioon	teab, mis riigid tegutsesid koostöös Saksamaaga ja mis riikidest moodustus Hitleri-vastane koalitsioon ning mis olid koalitsiooni tekkimise põhjused
seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>MRP, holokaust, küüditamine, baaside leping, okupatsioon, Atlandi Harta, ÜRO</i>	seletab mõisteid <i>MRP, holokaust, küüditamine, baaside leping, okupatsioon, Atlandi Harta, ÜRO</i>	seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>MRP, holokaust, küüditamine, baaside leping, okupatsioon, Atlandi Harta, ÜRO</i>	seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>MRP, holokaust, küüditamine, baaside leping, okupatsioon, Atlandi Harta, ÜRO</i> , analüüsib nende mõju ajaloos
iseloomustab külma sõja kujunemist ja olemust, toob esile selle avaldumise valdkonnad ja vormid	iseloomustab külma sõja kujunemist ja olemust	iseloomustab külma sõja kujunemist ja olemust, toob esile selle avaldumise valdkonnad ja vormid	iseloomustab külma sõja kujunemist ja olemust, toob esile selle avaldumise valdkonnad ja vormid ning mõju Euroopa arengule
näitab kaardil olulisemaid külma sõja aegseid kriisikoldeid ja muutusi maailma poliitilisel kaardil 1990. aastail	näitab kaardil olulisemaid külma sõja aegseid kriisikoldeid	näitab kaardil olulisemaid külma sõja aegseid kriisikoldeid ja muutusi maailma poliitilisel kaardil 1990. aastail	näitab kaardil olulisemaid külma sõja aegseid kriisikoldeid ja muutusi maailma poliitilisel kaardil 1990. aastail, analüüsib nende põhjuseid ja tagajärgi
iseloomustab tööstusriikide arengut USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel	iseloomustab tööstusriikide arengut	iseloomustab tööstusriikide arengut USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel	iseloomustab tööstusriikide arengut USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel, analüüsib arengu põhjuseid
iseloomustab kommunistlikku ühiskonda NSV Liidu näitel ning Eesti arengut NSV	iseloomustab kommunistlikku ühiskonda NSV Liidu näitel	iseloomustab kommunistlikku ühiskonda NSV Liidu näitel ning Eesti arengut NSV Liidu	iseloomustab kommunistlikku ühiskonda NSV Liidu näitel ning Eesti arengut NSV

Liidu koosseisus		koosseisus	Liidu koosseisus, analüüsib kommunistliku ajastu mõju Eesti arengule
toob esile kommunistliku süsteemi kokkuvarisemise põhjused ja tagajärjed	teab, millal varises kommunistlik süsteem kokku	toob esile kommunistliku süsteemi kokkuvarisemise põhjused ja tagajärjed	toob esile kommunistliku süsteemi kokkuvarisemise põhjused ja tagajärjed ning mõju Euroopa arengule
analüüsib Eesti iseseisvumise taastamist ja Eesti Vabariigi arengut	teab, millal taastati Eesti iseseisvus	analüüsib Eesti iseseisvumise taastamist ja Eesti Vabariigi arengut	analüüsib Eesti iseseisvumise taastamist ja Eesti Vabariigi arengut, võrdleb seda sündmustega Ida-Euroopas
iseloomustab kultuuri ja eluolu 20. sajandil	iseloomustab kultuuri 20. sajandil	iseloomustab kultuuri ja eluolu 20. sajandil	iseloomustab kultuuri ja eluolu 20. sajandil, võrdleb erinevaid aastakümneid
seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>perestroika, glasnost, külm sõda, kriisikolle, kollektiviseerimine, industrialiseerimine, plaanimajandus, massirepressioon, Atlandi Harta, Euroopa Liit, NATO, Balti kett, laulev revolutsioon</i>	seletab mõisteid <i>perestroika, glasnost, külm sõda, kriisikolle, kollektiviseerimine, industrialiseerimine, plaanimajandus, massirepressioon, Atlandi Harta, Euroopa Liit, NATO, Balti kett, laulev revolutsioon</i>	seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>perestroika, glasnost, külm sõda, kriisikolle, kollektiviseerimine, industrialiseerimine, plaanimajandus, massirepressioon, Atlandi Harta, Euroopa Liit, NATO, Balti kett, laulev revolutsioon</i>	seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>perestroika, glasnost, külm sõda, kriisikolle, kollektiviseerimine, industrialiseerimine, plaanimajandus, massirepressioon, Atlandi Harta, Euroopa Liit, NATO, Balti kett, laulev revolutsioon</i> , analüüsib nende mõju Euroopa ajaloole
teab, kes olid järgmised isikud, ja iseloomustab nende tegevust: Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin, Arnold Rüütel, Lennart Meri, Edgar Savisaar, Mart Laar	teab, kes olid järgmised isikud: Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin, Arnold Rüütel, Lennart Meri, Edgar Savisaar, Mart Laar	teab, kes olid järgmised isikud, ja iseloomustab nende tegevust: Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin, Arnold Rüütel, Lennart Meri, Edgar Savisaar, Mart Laar	teab, kes olid järgmised isikud; iseloomustab nende tegevust ja tähtsust Eesti ajaloos: Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin, Arnold Rüütel, Lennart Meri, Edgar Savisaar, Mart Laar

ÜHISKONNAÕPETUSE õpitulemused põhikooli lõpuks

9. klassi lõpetaja :

- 1) teab demokraatia toimimise põhimõtteid ning toob näiteid nende rakendamise kohta; toimib demokraatia põhimõtteid arvestades; on orienteeritud enesearendamisele;
- 2) määratleb ja tunnetab end oma kogukonna ja Eesti ühiskonna liikmena, vastutustundliku kodanikuna Eesti Vabariigis, Euroopa Liidus ning maailmas;
- 3) teab ja järgib inimõigusi, märkab nende rikkumist ning kaitseb inimõigusi, tunnustab erinevaid inimrühmi võrdselt väärtuslikuna ja käitub sallivalt;
- 4) tunneb Eesti riigi põhiseadust ja ülesehitust ning halduskorraldust; oskab suhelda riigi- ja omavalitsusasutustega; oskab leida ja kasutada vajalikku õigusakti; järgib seadusi; kasutab 30 kodanikuühiskonna tegutsemisvõimalusi; selgitab näidete kaudu vabauhenduste toimimise põhimõtteid ja eesmärke;
- 5) tunneb Euroopa Liidu ülesehitust ja väärtusi ning nimetab liikmesriike; nimetab teisi rahvusvahelisi organisatsioone ja selgitab nende tegevuse eesmärke;
- 6) selgitab üksikisiku, ettevõtja ja riigi rolli majanduses; teab, mis on avalik ja erasektor; teab maksustamise eesmärke ning üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega;
- 7) kaalub oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt oma võimetest, huvidest, teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning valikuid väliselt mõjutavatest teguritest;
- 8) hindab ressursside piisavust ning tarbib säästlikult; tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana; 9) oskab leida vajalikku teavet ja vahendeid; kasutab lihtsamaid uurimismeetodeid, arvestab autoriõiguste kaitset;
- 10) teab, mis on üleilmastumine, ja toob näiteid üleilmastumise mõjude kohta majandusele, kultuurile, keskkonnale jne;
- 11) teab riigi juhtimis- ja haldusstruktuuride ameteid/elukutseid ning nende töö sisu ja arutleb selle üle, mis on olulised eeldused selle töö tegemiseks; valdab ülevaadet riigiteenistujaks kujunemise ja õppimise võimalustest.

ÜHISKONNAÕPETUS

9. klass

Tundide arv nädalas: 2

Õppe-kasvatustöö eesmärgid

Põhikooli ühiskonnaõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) tunneb huvi ühiskonna probleemide vastu, oskab neid märgata ja uurida ning oma seisukohti ja valikuid põhjendada;
- 2) oskab tulla toime tänapäeva ühiskonnas, lähtudes üldinimlikest väärtustest;
- 3) teab, kuidas osaleda poliitika kujundamises ja teostamises nii kohalikul kui ka Eesti riigi tasandil;
- 4) väärtustab inimõigusi ja demokraatia põhimõtteid, nagu seaduslikkus, vabaduse ja vastutuse seos; arvestab teisi, väärtustab mitmekesisust, panustab ühiskonna jätkusuutlikku arengusse ja sidususse ning seisab vastu keskketsete normide rikkumisele; on seaduskuulekas;
- 5) määratleb ennast ühiskonna liikmena, Eesti, Euroopa ja maailmakodanikuna.

Õppesisu

I. Ühiskond ja sotsiaalsed suhted

1. Meedia ja teave

Ajakirjanduse roll ühiskonnas: informeerimine, tähelepanu juhtimine probleemidele, avaliku

arvamuse kujundamine, meelelahutus jne.

Kommunikatsioonieetika, avaliku ja eraelu piir; suhtlemiskultuur.

Turunduskommunikatsioon, selle funktsioon ja liigid: valimisreklaam, sotsiaalreklaam, kommertsreklaam jne. Meediamajanduse põhitõed (sisu ja reklaami vahekord, tulud ja kulud meedias).

Autoriõigused ja -vastutus, teoste kasutamine: viitamine, tsiteerimine, üles- ja allalaadimine.

Plagieerimine.

Teabe tõlgendamine ja kriitiline analüüs; fakti ja arvamuse eristamine.

2. Ühiskonna sotsiaalne struktuur

Sotsiaalsed rühmad ühiskonnas: soolised, ealised, rahvuslikud, usulised, varanduslikud, regionaalsed jm.

Sotsiaalne kihistumine ja selle põhjused. Sotsiaalse sidusus. Sotsiaalne tõrjutus.

Sotsiaalne õiglus ja võrdõiguslikkus. Solidaarsus.

Väärtused ja identiteedid. Mitmekultuuriline ühiskond ja selle võimalused ning probleemid.

3. Ühiskonna institutsionaalne struktuur – avalik sektor, erasektor, kolmas sektor

Avalik sektor ja selle institutsioonid (riigiasutused, kohalik omavalitsus, avalik-õiguslikud asutused).

Erasektor kui kasumile suunatud sektor.

Kolmas sektor kui mittetulundussektor. Sihtasutused, heategevus, vabatahtlik töö, kodanikualgatused.

4. Ühiskonnaliikmete õigused

Inimõigused meie igapäevaelus, riigi ja üksikisiku roll nende tagamisel.

Põhiõigused; sotsiaal-majanduslikud, poliitilised ja kultuurilised õigused.

Lapse õigused, kohustused ja vastutus.

Lastekaitse rahvusvahelised probleemid. Inimkaubandus, tööorjus, seksuaalne ekspluateerimine

jm. UNICEFi tegevus.

II. Riik ja valitsemine

1. Demokraatia

Demokraatliku ja mittedemokraatliku ühiskonna erinevused.

Demokraatliku valitsemise põhijooned: võimuorganite valitavus ja aruandlus, võimude lahusus ja tasakaal. Õigusriik. Kodanikuvabadused ja -õigused.

2. Eesti valitsemiskord

Põhiseadus. Põhiseaduslikud institutsioonid. Riigikogu koosseis ja ülesanded. Valitsuse moodustamine ja ülesanded. Vabariigi President. Kontrollorganid: õiguskantsler, riigikontroll. Kohus. Kohalik omavalitsus.

Õigussüsteem: Eesti kohtusüsteem. Õigusaktide kasutamine. Alaealiste õiguslik vastutus.

Kodakondsus. Eesti kodakondsuse saamise tingimused. Kodanikuõigused ja -kohustused. Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikud, kodakondsuseta isikud ning kolmandate riikide kodanikud, nende õigused ja kohustused Eestis.

Erakonnad. Erakonna ülesanded demokraatlikus riigis. Eesti parlamendierakonnad.

Valimised. Valimiste üldine protseduur. Kandidaadid ehk valitavad ja hääletajad ehk valijad; nende rollid. Valimiskampaania. Teadlik hääletamine.

Eesti Euroopa Liidu liikmena. Eesti rahvusvahelistes organisatsioonides.

III. Kodanikuühiskond

Kodanikuühiskonna olemus ja põhijooned. Vabauhendused ja MTÜd. Kirik ja usuühendused.

Kodanikuosalus ja kodanikualgatus. Kodanikuajakirjandus. Vabatahtlik tegevus, kaasatus ühendustesse ja organisatsioonidesse. Noorte osalusvõimalused. Õpilasmavalitsus ja õpilasorganisatsioonid. Noorteprojektid.

Käitumine kriisioludes.

IV. Majandus

Turumajanduse põhijooned. Nõudmine ja pakkumine. Konkurents. Tootlikkus ja kasum. Ettevõtluse vormid: AS, OÜ, FIE. Ettevõtluse roll ühiskonnas. Ressursside jagunemine maailmas.

Riigi roll majanduses: planeerimine ja regulatsioon. Riigieelarve. Maksud, maksustamise põhimõtted. Tulude ümberjagamine. Ühishüved ja sotsiaalne turvalisus. Aus maksumaksmine.

Sotsiaaltoetused ja sotsiaalkindlustus.

Tööturg. Tööturu mõiste. Töandja ja töövõtja rollid töösuhetes. Tööõigus. Hõivepoliitika, tööturu meetmed töandjatele ja tööotsijatele. Erinevast soost, erineva haridustaseme ning töö- ja erialase ettevalmistuseta inimesed tööturul.

Isiklik majanduslik toimetulek. Eesmärkide püstitamine ja ressursside hindamine. Palk ja palgaläbirääkimised. Isiklik eelarve. Elukestva õppe tähtsus pikaajalises toimetulekus. Säästmine ja investeerimine. Laenamamine. Tarbijakäitumine, säästlik ja õiglane tarbimine. Tarbijakaitse kaupade ja teenuste turul. Tootemärgistused. Isiklik ettevõtlus.

Õppetegevused

9. klassi ühiskonnaõpetuses käsitletakse ühiskonna sotsiaalseid suhteid, sotsiaalset struktuuri, demokraatia põhimõtteid, inim- ja kodanikuõigusi, EV valitsemiskorraldust ning majanduse põhiküsimusi. Õpitakse tundma EV põhiseadust ning Inimõiguste ülddeklaratsiooni. Väga olulisel kohal on maailmas, Euroopas, Eestis ja õpilaste kodukohas toimuvate sündmuste ja protsesside jälgimine ja analüüs.

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) võimaldatakse õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ja rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ning iseseisvateks õppijateks;
- 3) kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- 4) rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- 5) laiendatakse õpikeskkonda: arvutiklass, raamatukogu, kohaliku omavalitsuse ja riigiasutused, ettevõtted, mittetulundusühingud, arhiivid, näitused, muuseumid.

Õpitulemused

Õpitulemused	Algtase/ teadmised	Keskmine/ rakendamine	Kõrgtase/ arutlemine
orienteerub infokeskkonnas, suudab infot kriitiliselt hinnata ja kasutada	orienteerub infokeskkonnas	orienteerub infokeskkonnas, suudab infot kriitiliselt hinnata ja kasutada	orienteerub infokeskkonnas, suudab infot leida, kriitiliselt hinnata ja kasutada
teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>avalik arvamus, avalik elu, eraelu, ajakirjandusvabadus, ajakirjanduseetika, autoriõigus,</i>	teab mõisteid <i>avalik arvamus, avalik elu, eraelu, ajakirjandusvabadus, ajakirjanduseetika, autoriõigus, autorivastutus,</i>	teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>avalik arvamus, avalik elu, eraelu, ajakirjandusvabadus, ajakirjanduseetika, autoriõigus,</i>	arutleb, analüüsib ja kasutab kontekstis mõisteid <i>avalik arvamus, avalik elu, eraelu, ajakirjandusvabadus, ajakirjanduseetika,</i>

<i>autorivastutus, reklaam ja plagiaat</i>	<i>reklaam ja plagiaat</i>	<i>autorivastutus, reklaam ja plagiaat</i>	<i>autoriõigus, autorivastutus, reklaam, plagiaat</i>
mõistab ajakirjanduses käsitletavaid probleeme; kasutab lihtsamaid uurimismeetodeid probleemide kirjeldamiseks	mõistab ajakirjanduses käsitletavaid probleeme	mõistab ajakirjanduses käsitletavaid probleeme; kasutab lihtsamaid uurimismeetodeid probleemide kirjeldamiseks	analüüsib ajakirjanduses käsitletavaid probleeme; kasutab lihtsamaid uurimismeetodeid probleemide kirjeldamiseks ja nende üle arutlemiseks
tunneb ja austab autori õigusi ning vastutust; viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt	tunneb ja austab autori õigusi ning vastutust	tunneb ja austab autori õigusi ning vastutust; viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt	teab, miks tuleb tunda ja austada autori õigusi ning vastutust; viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt
teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid <i>sotsiaalsed erinevused, sotsiaalne kihistumine, sotsiaalne sidusus, sotsiaalne tõrjutus, identiteet, mitmekultuurilisus</i>	teab mõisteid <i>sotsiaalsed erinevused, sotsiaalne kihistumine, sotsiaalne sidusus, sotsiaalne tõrjutus, identiteet, mitmekultuurilisus</i>	teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid <i>sotsiaalsed erinevused, sotsiaalne kihistumine, sotsiaalne sidusus, sotsiaalne tõrjutus, identiteet, mitmekultuurilisus</i>	arutleb, analüüsib ja kasutab kontekstis mõisteid <i>sotsiaalsed erinevused, sotsiaalne kihistumine, sotsiaalne sidusus, sotsiaalne tõrjutus, identiteet, mitmekultuurilisus</i>
märkab erinevusi sotsiaalsete rühmade vahel ja mõistab nende põhjusi	märkab erinevusi sotsiaalsete rühmade vahel	märkab erinevusi sotsiaalsete rühmade vahel ja mõistab nende põhjusi	märkab erinevusi sotsiaalsete rühmade vahel ja mõistab ning analüüsib nende põhjusi
väärtustab sotsiaalset õiglust ja sidusust	tunnetab sotsiaalset õiglust ja sidusust	väärtustab sotsiaalset õiglust ja sidusust	väärtustab sotsiaalset õiglust ja sidusust, mõistab nende olemust ja vajalikkust
väärtustab soolist võrdõiguslikkust	teab, mis on sooline võrdõiguslikkus	väärtustab soolist võrdõiguslikkust	väärtustab soolist võrdõiguslikkust, mõistab selle olemust ja vajalikkust
mõistab kultuuride erinevusi ja oskab suhelda teiste kultuuride esindajatega	mõistab kultuuride erinevusi	mõistab kultuuride erinevusi ja oskab suhelda teiste kultuuride esindajatega	analüüsib kultuuride erinevusi ja oskab suhelda teiste kultuuride esindajatega
teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid <i>avalik sektor, riigiasutus, avalik-õiguslik asutus,</i>	teab mõisteid <i>avalik sektor, riigiasutus, avalik-õiguslik asutus, erasektor,</i>	teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid <i>avalik sektor, riigiasutus, avalik-õiguslik asutus,</i>	arutleb, analüüsib ja kasutab kontekstis mõisteid <i>avalik sektor, riigiasutus, avalik-õiguslik asutus,</i>

<i>erasektor, eraettevõte, mittetulundussektor, sihtasutus</i>	<i>eraettevõte, mittetulundussektor, sihtasutus</i>	<i>erasektor, eraettevõte, mittetulundussektor, sihtasutus</i>	<i>erasektor, eraettevõte, mittetulundussektor, sihtasutus</i>
selgitab ühiskonna sektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas	selgitab ühiskonna sektorite spetsiifikat	selgitab ühiskonna sektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas	analüüsib ühiskonna sektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas
teab sotsiaalse ettevõtluse ja vabatahtliku töö võimalusi	teab, mis on sotsiaalne ettevõtlus ja vabatahtlik töö	teab sotsiaalse ettevõtluse ja vabatahtliku töö võimalusi	teab ja kasutab sotsiaalse ettevõtluse ja vabatahtliku töö võimalusi
teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>inimõigused, põhiõigused, sotsiaalmajanduslikud õigused, poliitilised õigused, kultuurilised õigused</i>	teab mõisteid <i>inimõigused, põhiõigused, sotsiaalmajanduslikud õigused, poliitilised õigused, kultuurilised õigused</i>	teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>inimõigused, põhiõigused, sotsiaalmajanduslikud õigused, poliitilised õigused, kultuurilised õigused</i>	arutleb, analüüsib ja kasutab kontekstis mõisteid <i>inimõigused, põhiõigused, sotsiaalmajanduslikud õigused, poliitilised õigused, kultuurilised õigused</i>
tunneb inimõigusi ja lastekaitse põhimõtteid, märkab nende rikkumist (sh vägivald, kuritarvitamine, inimkaubandus jm); tunneb õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost	tunneb inimõigusi ja lastekaitse põhimõtteid, märkab nende rikkumist (sh vägivald, kuritarvitamine, inimkaubandus jm)	tunneb inimõigusi ja lastekaitse põhimõtteid, märkab nende rikkumist (sh vägivald, kuritarvitamine, inimkaubandus jm); tunneb õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost	tunneb inimõigusi ja lastekaitse põhimõtteid, märkab nende rikkumist (sh vägivald, kuritarvitamine, inimkaubandus jm); analüüsib õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost
tunneb riske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust otsida abi	tunneb riske	tunneb riske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust otsida abi	analüüsib riske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust otsida abi
teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>demokraatia, autokraatia, totalitarism; võimude lahusus ja tasakaal, õigusriik, kodanikuõigused, kodanikuvabadused, kodanikuühiskond, kodanikualgatus</i>	teab mõisteid <i>demokraatia, autokraatia, totalitarism; võimude lahusus ja tasakaal, õigusriik, kodanikuõigused, kodanikuvabadused, kodanikuühiskond, kodanikualgatus</i>	teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>demokraatia, autokraatia, totalitarism; võimude lahusus ja tasakaal, õigusriik, kodanikuõigused, kodanikuvabadused, kodanikuühiskond, kodanikualgatus</i>	arutleb, analüüsib ja kasutab kontekstis mõisteid <i>demokraatia, autokraatia, totalitarism; võimude lahusus ja tasakaal, õigusriik, kodanikuõigused, kodanikuvabadused, kodanikuühiskond, kodanikualgatus</i>
selgitab demokraatia põhimõtteid ning nende rakendamist riigivalitsemises	teab demokraatia põhimõtteid	selgitab demokraatia põhimõtteid ning nende rakendamist riigivalitsemises	analüüsib demokraatia põhimõtteid ning nende rakendamist riigivalitsemises
väärtustab demokraatlikke vabadusi ja tunneb	väärtustab demokraatlikke vabadusi ja tunneb	väärtustab demokraatlikke vabadusi ja tunneb	analüüsib demokraatlikke vabadusi ja tunneb

demokraatlikus ühiskonnas kehtivaid reegleid (nt pluralismi, kaasamist, vähemusega arvestamist, igäühe võrdsust seaduse ees); käitub demokraatia põhimõtete järgi	demokraatlikus ühiskonnas kehtivaid reegleid	demokraatlikus ühiskonnas kehtivaid reegleid (nt pluralismi, kaasamist, vähemusega arvestamist, igäühe võrdsust seaduse ees); käitub demokraatia põhimõtete järgi	demokraatlikus ühiskonnas kehtivaid reegleid (nt pluralismi, kaasamist, vähemusega arvestamist, igäühe võrdsust seaduse ees); käitub demokraatia põhimõtete järgi
oskab vahet teha demokraatial ja autokraatial, tunneb ja selgitab demokraatliku, autoritaarse ja totalitaarse ühiskonna põhijooni ja annab neile hinnangu	oskab vahet teha demokraatial ja autokraatial, tunneb ja selgitab demokraatliku, autoritaarse ja totalitaarse ühiskonna põhijooni	oskab vahet teha demokraatial ja autokraatial, tunneb ja selgitab demokraatliku, autoritaarse ja totalitaarse ühiskonna põhijooni ja annab neile hinnangu	oskab vahet teha demokraatial ja autokraatial, võrdleb ja selgitab demokraatliku, autoritaarse ja totalitaarse ühiskonna põhijooni, annab neile hinnangu, analüüsib nende tekke põhjuseid
selgitab õigusriigi toimimise põhimõtteid	teab õigusriigi toimimise põhimõtteid	selgitab õigusriigi toimimise põhimõtteid	analüüsib õigusriigi toimimise põhimõtteid
teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>põhiseadus, põhiseaduslik institutsioon, põhiseaduslikud õigused, seadusandlik võim, opositsioon, koalitsioon, täidesaatev võim, president, õiguskantsler, riigikontroll, kohalik omavalitsus (KOV), kohus, õigusakt, erakond, valimised, kodakondsus, kodanik, alaline elanik</i>	teab mõisteid <i>põhiseadus, põhiseaduslik institutsioon, põhiseaduslikud õigused, seadusandlik võim, opositsioon, koalitsioon, täidesaatev võim, president, õiguskantsler, riigikontroll, kohalik omavalitsus (KOV), kohus, õigusakt, erakond, valimised, kodakondsus, kodanik, alaline elanik</i>	teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>põhiseadus, põhiseaduslik institutsioon, põhiseaduslikud õigused, seadusandlik võim, opositsioon, koalitsioon, täidesaatev võim, president, õiguskantsler, riigikontroll, kohalik omavalitsus (KOV), kohus, õigusakt, erakond, valimised, kodakondsus, kodanik, alaline elanik</i>	arutleb, analüüsib ja kasutab kontekstis mõisteid <i>põhiseadus, põhiseaduslik institutsioon, põhiseaduslikud õigused, seadusandlik võim, opositsioon, koalitsioon, täidesaatev võim, president, õiguskantsler, riigikontroll, kohalik omavalitsus (KOV), kohus, õigusakt, erakond, valimised, kodakondsus, kodanik, alaline elanik</i>
tunneb ja oskab kasutada Eesti Vabariigi põhiseadust ning iseloomustab Eesti riigi poliitilist ja halduskorraldust (kaart)	tunneb Eesti Vabariigi põhiseadust ning iseloomustab Eesti riigi poliitilist ja halduskorraldust (kaart)	tunneb ja oskab kasutada Eesti Vabariigi põhiseadust ning iseloomustab Eesti riigi poliitilist ja halduskorraldust (kaart)	tunneb ja oskab kasutada Eesti Vabariigi põhiseadust ning iseloomustab ja analüüsib Eesti riigi poliitilist ja halduskorraldust (kaart)
mõistab seaduste	teab seaduste	mõistab seaduste	analüüsib seaduste

järgimise vajadust ja seaduste eiramise tagajärgi ning teab, kuhu oma õiguste kaitseks pöörduda. Oskab leida vajalikku õigusakti, kasutada elektroonilist Riigi Teatajat (eRT)	järgimise vajadust ja seaduste eiramise tagajärgi ning teab, kuhu oma õiguste kaitseks pöörduda	järgimise vajadust ja seaduste eiramise tagajärgi ning teab, kuhu oma õiguste kaitseks pöörduda. Oskab leida vajalikku õigusakti, kasutada elektroonilist Riigi Teatajat (eRT)	järgimise vajadust ja seaduste eiramise tagajärgi ning teab, kuhu oma õiguste kaitseks pöörduda. Oskab leida vajalikku õigusakti, kasutada elektroonilist Riigi Teatajat (eRT)
suhtleb riigi- ja omavalitsusasutustega, sh riigi- ja omavalitsusasutuste portaale kasutades	suhtleb riigi- ja omavalitsusasutustega	suhtleb riigi- ja omavalitsusasutustega, sh riigi- ja omavalitsusasutuste portaale kasutades	suhtleb riigi- ja omavalitsusasutustega, sh riigi- ja omavalitsusasutuste portaale leides ja kasutades
tunneb kodanikuõigusi ja -kohustusi; väärtustab Eesti Vabariigi ja Euroopa Liidu kodakondsust	tunneb kodanikuõigusi ja -kohustusi	tunneb kodanikuõigusi ja -kohustusi; väärtustab Eesti Vabariigi ja Euroopa Liidu kodakondsust	analüüsib kodanikuõigusi ja -kohustusi; väärtustab Eesti Vabariigi ja Euroopa Liidu kodakondsust
selgitab valimiste üldiseid põhimõtteid, kujundab oma põhjendatud seisukoha valijana	teab valimiste üldiseid põhimõtteid	selgitab valimiste üldiseid põhimõtteid, kujundab oma põhjendatud seisukoha valijana	analüüsib valimiste üldiseid põhimõtteid, kujundab oma põhjendatud seisukoha valijana
teab peamisi rahvusvahelisi organisatsioone, mille liige Eesti on; nimetab Eesti parlamendierakondi; teab Euroopa Liidu liikmelisusest tulenevaid õigusi, võimalusi ja kohustusi	teab peamisi rahvusvahelisi organisatsioone, mille liige Eesti on; nimetab Eesti parlamendierakondi	teab peamisi rahvusvahelisi organisatsioone, mille liige Eesti on; nimetab Eesti parlamendierakondi; teab Euroopa Liidu liikmelisusest tulenevaid õigusi, võimalusi ja kohustusi	teab peamisi rahvusvahelisi organisatsioone ja nende tegevuse põhimõtteid, mille liige Eesti on; nimetab Eesti parlamendierakondi; analüüsib Euroopa Liidu liikmelisusest tulenevaid õigusi, võimalusi ja kohustusi
teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>kodanikuühiskond, vabaihendus, kodanikuosalus, kodanikualgatus</i>	teab mõisteid <i>kodanikuühiskond, vabaihendus, kodanikuosalus, kodanikualgatus</i>	teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>kodanikuühiskond, vabaihendus, kodanikuosalus, kodanikualgatus</i>	arutleb, analüüsib ja kasutab kontekstis mõisteid <i>kodanikuühiskond, vabaihendus, kodanikuosalus, kodanikualgatus</i>
mõistab kodanikuühiskonna ja vabaihenduste	teab kodanikuühiskonna ja vabaihenduste	mõistab kodanikuühiskonna ja vabaihenduste	analüüsib kodanikuühiskonna ja vabaihenduste

toimimise põhimõtteid ja eesmäärke; iseloomustab kodanikuühiskonna rolli demokraatia tagamisel	toimimise põhimõtteid ja eesmäärke	toimimise põhimõtteid ja eesmäärke; iseloomustab kodanikuühiskonna rolli demokraatia tagamisel	toimimise põhimõtteid ja eesmäärke; iseloomustab kodanikuühiskonna rolli demokraatia tagamisel
oskab kasutada tegutsemisvõimalusi kodanikuühiskonnas; analüüsib probleeme ning pakub lahendusi	oskab kasutada tegutsemisvõimalusi kodanikuühiskonnas	oskab kasutada tegutsemisvõimalusi kodanikuühiskonnas; analüüsib probleeme ning pakub lahendusi	analüüsib ja leiab tegutsemisvõimalusi kodanikuühiskonnas; analüüsib probleeme ning pakub lahendusi
algatab ja toetab koostööd ühiste eesmärkide püstitamisel ja elluviimisel	toetab koostööd ühiste eesmärkide püstitamisel ja elluviimisel	algatab ja toetab koostööd ühiste eesmärkide püstitamisel ja elluviimisel	algatab, toetab ja analüüsib koostööd ühiste eesmärkide püstitamisel ja elluviimisel
teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>turumajandus, turg ja turusuhted, nõudmine, pakkumine, konkurents, tootlikkus, kasum, riigieelarve, riiklikud ja kohalikud maksud, ühishüive, sotsiaalne turvalisus, vaesus, sotsiaalkindlustus, sotsiaaltoetus, tööturg, bruto- ja netopalk, laen, investering, tarbijakaitse</i>	teab mõisteid <i>turumajandus, turg ja turusuhted, nõudmine, pakkumine, konkurents, tootlikkus, kasum, riigieelarve, riiklikud ja kohalikud maksud, ühishüive, sotsiaalne turvalisus, vaesus, sotsiaalkindlustus, sotsiaaltoetus, tööturg, bruto- ja netopalk, laen, investering, tarbijakaitse</i>	teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>turumajandus, turg ja turusuhted, nõudmine, pakkumine, konkurents, tootlikkus, kasum, riigieelarve, riiklikud ja kohalikud maksud, ühishüive, sotsiaalne turvalisus, vaesus, sotsiaalkindlustus, sotsiaaltoetus, tööturg, bruto- ja netopalk, laen, investering, tarbijakaitse</i>	arutleb, analüüsib ja kasutab kontekstis mõisteid <i>turumajandus, turg ja turusuhted, nõudmine, pakkumine, konkurents, tootlikkus, kasum, riigieelarve, riiklikud ja kohalikud maksud, ühishüive, sotsiaalne turvalisus, vaesus, sotsiaalkindlustus, sotsiaaltoetus, tööturg, bruto- ja netopalk, laen, investering, tarbijakaitse</i>
tunneb erineva haridusega inimeste võimalusi tööturul; teab, mida tähendab olla omanik, ettevõtja, tööandja, töövõtja, töötu	tunneb erineva haridusega inimeste võimalusi tööturul	tunneb erineva haridusega inimeste võimalusi tööturul; teab, mida tähendab olla omanik, ettevõtja, tööandja, töövõtja, töötu	analüüsib erineva haridusega inimeste võimalusi tööturul; teab, mida tähendab olla omanik, ettevõtja, tööandja, töövõtja, töötu
analüüsib ja hindab oma huve, võimeid ja võimalusi edasiõppimise ja karjääri planeerimisel	hindab oma huve, võimeid ja võimalusi edasiõppimise ja karjääri planeerimisel	analüüsib ja hindab oma huve, võimeid ja võimalusi edasiõppimise ja karjääri planeerimisel	analüüsib, hindab ja kasutab oma huve, võimeid ja võimalusi edasiõppimise ja karjääri planeerimisel
tunneb eelarve	tunneb eelarve	tunneb eelarve	analüüsib eelarve

koostamise põhimõtteid; oskab arvutada netopalka	koostamise põhimõtteid	koostamise põhimõtteid; oskab arvutada netopalka	koostamise põhimõtteid; oskab arvutada netopalka
tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana ning tarbib säästlikult	tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana	tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana ning tarbib säästlikult	analüüsib oma õigusi ja vastutust tarbijana ning tarbib säästlikult
iseloomustab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid, ettevõtluse ja riigi rolli majanduses; selgitab maksustamise eesmärke, teab Eestis kehtivaid makse, üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega	iseloomustab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid, ettevõtluse ja riigi rolli majanduses; selgitab maksustamise eesmärke	iseloomustab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid, ettevõtluse ja riigi rolli majanduses; selgitab maksustamise eesmärke, teab Eestis kehtivaid makse, üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega	analüüsib tänapäeva turumajanduse põhimõtteid, ettevõtluse ja riigi rolli majanduses; selgitab maksustamise eesmärke, teab Eestis kehtivaid makse, üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega